UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI

Victoria MAXIM

Note de curs

Vol.I

Chişinău
2009

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI

Facultatea Calculatoare, Informatică şi Microelectronică
Catedra Informatică Aplicată

Victoria MAXIM

LINGVISTICĂ GENERALĂ

Note de curs

Chişinău
U.T.M.
2009

Lucrarea a fost concepută în sprijinul studenţilor anului I universitar, învăţământul la zi, specialitatea Informatică Aplicată a facultăţii Calculatoare, Informatică şi Microelectronică. Scopul acestei lucrări este de a oferi studenţilor instrumentele şi cadrele teoretice necesare pentru cercetarea lingvistică. Intenţia didactică a cursului de lecţii constă, în primul rând, în faptul ca expunerea să stabilească o legătură explicită între ceea ce se ştie – datorită instruirii lingvistice preuniversitare – şi ceea ce urmează a fi cunoscut. Trăsăturile specifice ale obiectului (limbajului natural) nu sunt de natură să conducă la o "provincializare" a lingvisticii, ci sunt tratate ca simpli factori de caracterizare, descrişi în termenii unui aparat conceptual comun oricărei discipline ştiinţifice. Notele de curs reprezintă o introducere în problematica specifică lingvisticii, utilă pentru studenţii ce se ocupă de cercetarea problemelor specifice limbajului, precum şi de procesarea acestuia pe computer.

Autor: conf.univ., dr. V. Maxim
Redactor responsabil: prof.univ., dr.hab. A Popescu
Recenzent: conf. univ. L.Carcea

Redactor :E. Gheorghişteanu

Bun de tipar 27.11.2009	Formatul hârtiei 60x84 1/16.
Hârtie ofset. Tipar RISO.	Tirajul 50 ex.
Coli de tipar 10,25	Comanda nr 101

U.T.M., 2004,Chişinău, bd. Ştefan cel Mare, 168.
Secţia Redactare şi Editare a U.T.M.
2068, Chişinău, str. Studenţilor, 9/9.

INTRODUCERE

• Lingvistica – ştiinţă care studiază limba şi regulile ei de dezvoltare. Se compune din mai multe părţi:

• L. Generală – studiul faptelor de limbă privite din punctul de vedere al trăsăturilor comune mai multor limbi, înrudite sau nu.

• L. Diacronică sau Istorică – studiul faptelor dintr-o limbă sau mai multe, privite în evoluţia lor istorică.

• L. Sincronică sau Descriptivă – studiul unei limbi aşa cum se prezintă ea la momentul dat, fără a lua în consideraţie fazele ei anterioare.

• L. Comparativă – studiul comparativ al concordanţelor fonetice, gramaticale şi semantice din mai multe limbi, urmărind explicarea legăturilor lor istorice, cercetarea cauzelor dezvoltării lor paralele, a diferenţierii şi a influenţei lor reciproce pe parcursul istoriei.

• L. Aplicată – problemele teoriei limbajului uman pentru utilizarea lor în soluţionarea unor sarcini practice moderne, cum ar fi traducerea automată etc.

• L. Matematică – studiul posibilităţilor de utilizare a metodelor matematicii şi logicii în cercetarea şi descrierea limbii.

• L. Computaţională – utilizează computerul ca instrument de cercetare.

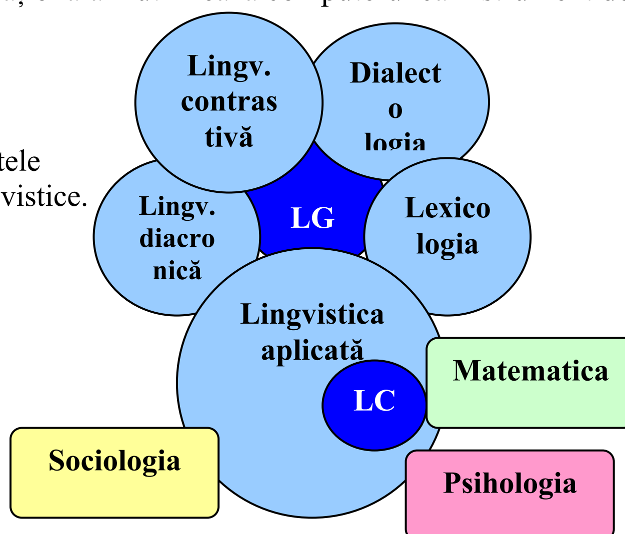

Figura 1. Componentele ştiinţei lingvistice.

Unele abrevieri:
•LG – Lingvistica Generală.
•LSA – Lingvistica Structurală Aplicată.
•LC – Lingvistica Computațională.
•IL – Ingineria Limbajului.
•TLU –Tehnologia Limbajului Uman.
•ILU – Ingineria Limbajului Uman.
•PLN – Procesarea Limbajului Uman.
•IA – Inteligență Artificială.

Apariția Lingvisticii ca știință

• Este legată de valorificarea datelor lingvistice pe care le-a adus cu sine descoperirea limbii sanscrite de către europeni în prima jumătate a sec. XIX . S-a datorat colonizării britanice a Indiei. La sf.sec. XVIII William Jones susține că asemănările dintre sanscrită, greacă şi latină conduc spre ipoteza unui strămoş comun acestor limbi.

Glosar

• ***Sanscrita*** – limbă exemplară literară a vechilor indieni. A fost vorbită cu cel puțin 1 mileniu înainte de Christos.

Figura 2. Sanscrita.

Jones, sir William (1746-1794) – filolog, jurist şi orientalist englez.

- ***Lomonosov M.V.*** (1711-1765) – savant enciclopedist şi scriitor rus. Profesor universitar la Sankt-Petersburg. Fondator al Universității de la Moscova în 1755.

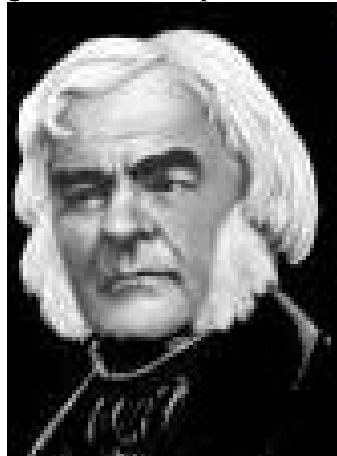
- Asemănările dintre limbi au fost sesizate înainte de descoperirea sanscritei. Savantul rus Lomonosov a studiat fragmente din limbile slave, baltice, germanice, greacă şi

latină, iar din asemănările constatate a făcut concluzia înrudirii lor.

- ***Bopp Franz*** (1791-1867) – lingvist german, principalul creator al metodei comparativ-istorice, aplicată la limbile indo-europene.

- ***Vostokov A.H.(***1781-1864) – lingvist rus, creatorul gramaticii comparate a limbilor slave.

- ***Diez Friedrich*** (1794-1876) – lingvist german, creatorul lingvisticii romanice ca disciplină ştiinţifică, autor al primei gramatici şi al primului dicţionar etimologic al limbilor romanice.

- ***Schleicher August*** (1821-1869) – lingvist german, specialist în gramatica comparativă a limbilor indo-europene, creator al concepţiei naturaliste în lingvistică şi al teoriei arborelui genealogic.

- O comparație între limbile germanice a efectuat şi ***Rasmus Rask,*** savant danez (1787 - 1832).

Prima lucrare lingvistică în sens ştiințific

- Însă descoperirea sanscritei a avut o mare importanță pentru lingviştii sec. XIX şi a permis începerea unor cercetări istorice asupra limbilor deja cunoscute.
- În anul 1816 apare prima lucrare lingvistică în sens ştiințific: autorul este Franz Bopp şi studiul său compară sistemul conjugării în sanscrită, greacă, latină, persană şi germană.
- Metoda utilizată de către Bopp este aplicată şi de către Vostokov în studiul limbilor slave, de către Diez în studiul limbilor romanice şi de către Curtius în studiul limbilor clasice.
- August Schleicher a îmbunătățit metoda lui Bopp, formulând principiul regularității schimbărilor fonetice.

I. METODA COMPARATIV-ISTORICĂ: STRUCTURĂ ŞI PRINCIPII

- Compararea limbilor cu scopul stabilirii descendenței lor de la un strămoş comun.
- Compararea fonemelor, morfemelor, cuvintelor sau a construcțiilor sintactice în cadrul limbilor înrudite cu scopul reconstrucției sistemului fonetic, a gramaticii, sau a lexicului limbii-bază.
- Metoda comparativă este o tehnică utilizată de către lingvişti pentru a demonstra relațiile de înrudire dintre limbi. Scopul ei este de a demonstra că două sau mai multe limbi istoric atestate sunt descendente dintr-o singură limbă-mamă, comparând listele de termeni cunoscuți. Din aceste liste se stabilesc corespondențe fonetice regulate între limbi din care se pot deduce schimbări fonetice regulate. Acest fapt permite reconstrucția limbii-bază cu ajutorul limbilor - fiice.

1.1. Asemănări neesențiale

▪Asemănări între onomatopee şi cuvinte imitative:

latina – cuculus
româna – cucul
greaca – kokkv
rusa – kukuşka
engleza – cuckoo
franceza – coucou

2. Asemănări între cuvinte infantile: româna şi chineza au un cuvânt comun pentru referire la sora mai mare – țața – ție-ție.
3. Asemănări datorate împrumuturilor: Ciorap, chebab, bacşiş, haram – sunt atât în română, cât şi în turcă.
4. Suprapuneri întâmplătoare: limba tătară de pe Volga şi l. română au în comun forma de Acuzativ a pronumelui personal, pers.I singular – MINE.

1.2. Legile fonetice

Tabelul 12.1. Asemănare de tip lexical

•română	•italiana	•spaniola	•portugheza	•franceza
•Corp	•Corpo	•Cuerpo	•Corpo	•Corps
•Crud	•Crudo	•Crudo	•Crudo	•Cru
•Catenă	•Catena	•Cadena	•Cadeia	•Chaîne

Asemănări morfologice

Persoana a III a verbului "a fi" este exprimată în:

sanscrită – asti şi santi
gotică – ist şi sind
latină – est şi sunt
slava veche – esti şi sind.

Aceste forme verbale sunt neregulate, deci asemănarea lor întâmplătoare este exclusă.
Rezultă că asemănarea se datorează originii comune a acestor limbi.

Schimbările fonetice

	la**ct**e		la**pt**e	
Latina	pe**ct**us	>>	pie**pt**	**Româna**
	dire**ct**us		dre**pt**	

Grupul consonantic latin ***–ct-*** se transformă în grupul consonantic românesc ***–pt-.***

Legea ce caracterizează o formă de tranziție fonetică de la limba latină la cea română ilustrează principiul SCHIMBĂRILOR FONETICE REGULATE.
Două trăsături ale legilor fonetice:
▪Funcționează numai în succesiune, adică de la limba-mamă la descendenții ei.
▪Funcționează pe o durată limitată de timp.

1.3. Complementarele legilor fonetice

•Accidentele fonetice

Deosebirea lor de regulile fonetice sunt următoarele:
-Acțiunea lor nu este limitată.
-Acțiunea lor nu are regularitatea regulilor fonetice.
-Analogia poate fi nu numai fonetică, ci şi morfologică, sintactică sau lexicală.

Cea **mai** importantă schimbare fonetică accidentală este **ASIMILAREA:**
Ex: în l. latină SUBFERO > SUFFERO. Sunetul afectat este consoana B, iar sunetul ce i-a produs modificarea este F.
Asimilarea în cazul dat = cu transformarea totală a lui B în F
Asimilarea poate fi vocalică, consonantică sau mixtă.
Disimilarea - fenomenul contrar asimilării. Ex.: fratre > frate.
Analogia presupune existența unui model de natură fonetică, morfologică, sintactică sau lexicală. Ex.: este inexplicabilă prezența literei M în cuvântul **octombrie,** deoarece în franceză – octobre, engleză – october, rusă – octeabri cuvintele nu conțin consoana M.
Dar modelul este perechea de cuvinte septembrie – noiembrie.
Ex. Analogie sintactică: Se souvenir era impersonal. Sinonimul său personal este se rappeler, sub influența căruia a devenit personal şi se souvenir.

II. REPARTIȚIA LIMBILOR PE GLOB

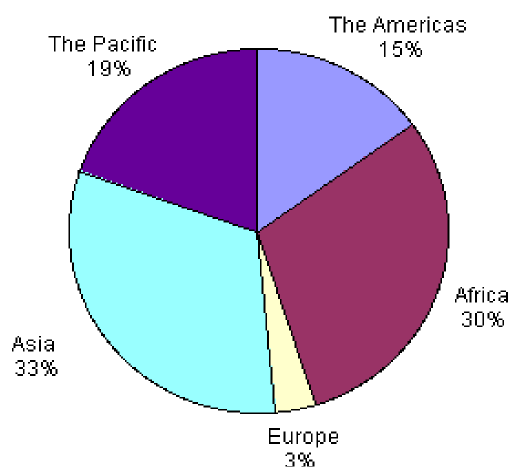

Figura 2.1. Repartiția limbilor pe glob.

2.1. Clasificarea genealogică a limbilor

•Planeta noastră numără peste 6 miliarde de locuitori care vorbesc aproximativ 6000-7000 de limbi. Cele mai vorbite limbi sunt engleza şi chineza. Însă majoritatea limbilor sunt vorbite de câteva mii de locuitori. De fapt, 96% din limbile lumii sunt vorbite de cel mult 4% din populația globului. 3% din limbile vorbite sunt limbi europene, iar cea mai mare diversitate lingvistică este proprie unei zone geografice mari de pe ambele părți ale ecuatorului: în Asia de Sud-Est, în India, în Africa şi în America de Sud.

•Baza teoretică a clasificării genealogice a limbilor a constituit-o teoria arborelui genealogic a lingvistului Wilhelm von Humboldt. Esența acestei teorii: toate limbile lumii sunt înrudite după proveniența lor. Acest fapt nu corespunde adevărului, deoarece în lume există şi funcționează limbi care diferă principial după structură şi origine. Clasificarea a efectuat-o August Schleicher. Limbile se grupează pe baza strămoşului lor comun, iar unitatea de clasificare utilizată este FAMILIA DE LIMBI. Limba-bază a unei familii poate fi atestată sau nu.

12 mari familii de limbi

1. Indo-europene – cea mai cunoscută şi mai studiată. Aici sunt incluse limbile indiene vechi, medii şi noi, greaca, latina, slava veche, protogermanica, traca etc.
2. Semito-hamitice – aria geografică este N şi N-E Africii şi peninsula Arabică. Acestea sunt: ebraica, egipteana, araba şi limbile etiopiene.
3. Fino-ugrice – maghiara, finlandeza, lapona şi estona.
4. Ibero-caucaziene – georgiana şi basca.
5. Manciuro-tunguse – manciuriana şi evena care sunt vorbite în Siberia şi China.
6. Chino-tibetane – chineza, siameza, vietnameza, tibetana şi birmana.
7. Limbile indoneziene, polineziene, microneziene, australiene sunt puţin studiate şi sunt aşezate în aceeaşi familie după criteriul geografic, deoarece nu există vreo dovadă că ar fi înrudite.
8. Limbile indienilor americani aparţin populaţiilor din America de Nord şi Centrală: maia, aztece, tolteca.
9. Dravidiene – 20 de limbi vorbite în India şi Shri-Lanca.
10. Turcice – tătara, turcmena, uzbeca, azerbaidjana, cazaha, turca.
11. Mongolice – mongola, buriat-mongola şi calmâca.
12. Africane – sunt înrudite doar în cazul grupurilor bantu, sudaneze şi hotentote.

2.2. Limbile indo-europene

- Sunt o familie de limbi vorbite ca limbi materne de aproximativ jumătate din populaţia planetei, în special în Europa, nordul şi sudul Asiei, cele 2 Americi şi Australia, precum şi pe arii însemnate din celelalte zone.
- Următoarele familii de limbi, în privinţa numărului de vorbitori, sunt limbile sino-tibetane şi limbile afro-asiatice.
- Lingviştii estimează că există peste 400 de limbi şi dialecte indo-europene.

Figura 2.2. Ramura indo-europeană a arborelui genealogic al limbilor.

2.3. Originea ramurii indo-europene

•Expansiunea culturii Kurgan (de origine estică) se axează pe posibile evidențe arheologice ale unei expansiuni în Europa şi în Orientul Apropiat a călăreților din Cultura Kurgan, cu şase milenii în urmă .

•Ipoteza agriculturii anatoliene pretinde că limbile Indo-Europene s-au extins odată cu răspândirea agriculturii, dinspre Anatolia, cu aproximativ 8.000 – 9.500 ani în urmă.

•Ipoteza că spațiul daco-getic, sau carpato-balcanic, poate fi considerat leagănul etniilor indo-europene, fapt care marchează

dispariția legendei tradiționale despre venirea indo-europenilor dinspre Asia.

•Ultima ipoteză se bazează pe cunoscuta teorie a “Culturilor preantice înflorite pe cursul marilor fluvii” conform căreia valea Dunării a fost o zonă de mare productivitate agrară, vegetală, unde dezvoltarea prodigioasă a unor nuclee sociale primitiv-europene a condus la o creştere atât de impresionantă a populației, încât era necesară o emigrare *periodică* a unei părți de populație, excedentară, în grupuri capabile să ducă cu ele noile deprinderi (agricole, de creştere a vitelor, sociale şi militare) şi să creeze, în noile teritorii, nuclee “Indo-Europene”.

Figura 2.3. Distribuția limbilor indo-europene (IE) pe glob.

•Țările colorate în portocaliu au o populație majoritară vorbitoare a unei limbi IE,
•iar țările colorate în galben au doar minorități a căror limbă IE are statut oficial. În celelalte țări, deşi există populații semnificative de vorbitori ai unei limbi IE, aceasta nu are statut oficial.

•Numele de "limbi indo-europene" le-a fost atribuit pentru a reflecta răspândirea acestor limbi, în special în India şi Europa, deşi trebuie subliniat atât faptul că nu toate etniile de aici vorbesc

o limbă indo-europeană, precum şi faptul că limbile indo-europene se vorbesc şi în alte părți ale globului. Dintre limbile indo-europene, următoarele sunt cele mai răspândite, fiind vorbite ca limbă maternă de peste 100 de milioane de oameni:
•**Hindi: 432.000.000;**
•**Spaniola: 390.000.000;**
•**Engleza: 341.000.000;**
•**portugheza: 210.000.000;**
•**Bengali (angla): 171.000.000;**
•**rusa: 145.000.000.**
•Majoritatea limbilor vorbite în Europa aparțin superfamiliei indo-europene. Fac excepție limbile fino-ugrice (maghiara, estoniana şi finlandeza), limbile caucaziene, basca, malteza (derivată în mare parte din arabă) - şi turca aparținând limbilor turcice.

2.3.1. Clasificare

•Familia de limbi indo-europene se compune din mai multe subfamilii:
•Limbile anatoliene: dispărute;
•Limbile indo-iraniene;
•Limba greacă şi alte limbi înrudite care au dispărut;
•Limbile italice: între care limba latină;
•Limbile romanice: descendentele limbii latine, între care şi limba română;
•Limbile celtice;
•Limbile germanice;
•Limbile traco-frigiene: singura rămasă este limba armeană;
•Limbile toharice: dispărute;
•Limbile slave;
•Limbile baltice: probabil înrudite cu limbile slave;
•Limbile traco-ilire: singura rămasă este limba albaneză. Printre ele probabil că se numără: limba dacă şi limba tracă;
•Limbile gaelice;

Figura 2.4. Răspândirea limbii proto-indo-europene târzii (mijlocul mileniului IV î.Hr.) în ipoteza Kurgan.

2.3.2. Ipoteza Kurgan

•În 1956, Marija Gimbutas a emis ipoteza Kurgan, combinând arheologia kurganelor cu lingvistica, pentru localizarea originii popoarelor vorbitoare de limbi proto-indo-europene. Ea a dat într-o doară numele de cultura "Kurgan" după numele unor tumuli de înmormântare specifici ale căror urme au fost găsite în toată Europa.

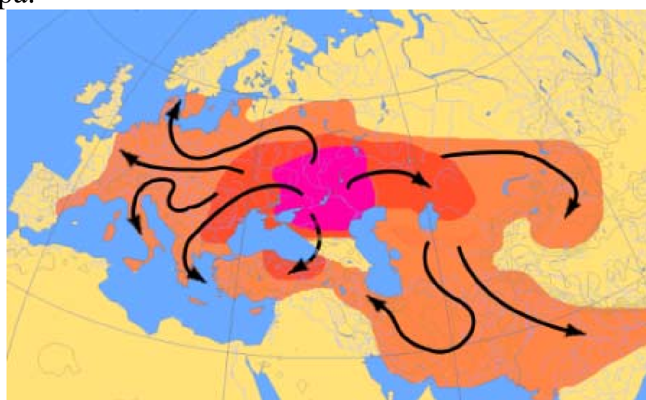

Figura 2.5. Harta migrațiilor indo-europenilor.

2.3.3 Igor M. Diakonov

•Una dintre marile teorii rivale privind originile Indo-Europenismului presupune că locul de baştină al vorbitorilor limbilor Proto-Indo-Europene se află în Peninsula Balcanică (Sud-Estul Europei). Această teorie a fost cel mai convingător propusă de eminentul lingvist şi istoric Igor M. Diakonov.

• Diakonov pledează destul de convingător împotriva a două dintre cele mai remarcabile teorii rivale : 1. Marija Gimbutas , lituaniană, care credea că Indo-Europenii sunt originari din stepele Rusiei, şi 2. teoria lingviştilor georgieni T.V. Gamkrelidze şi V.V. Ivanov care propun o "origine" situată în vecinătatea Platoului Armeniei.

•Diakonov demonstrează că regiunea Carpato-Balcanică deține toate caracteristicile cunoscute drept proprii culturii Proto-Indo-Europene.

Figura 2.6. Mijlocul mileniului III î.Hr.

2.3.4. 2500 BC–2000 BC

•Are loc divizarea dialectelor atestate în protolimbaje. Proto-greaca este vorbită în Balcani, Proto-Indo- Iraniana în nordul mării Caspice şi în cultura alăturată Andronovo. Epoca bronzului ajunge în Europa Centrală prin cultura Beaker (cultura potirelor în formă de clopot), probabil alcătuită din diverse dialecte Centum. Mumiile Tarim posibil corespund proto-Tocharienilor.

Figura 2.7. Mumie din bazinul Tarim.

•Mumiile din bazinul Tarim (pe teritoriul Chinei de astăzi) sunt o serie de mumii Caucaziene. Ele sunt asociate cu prezența limbajelor indo-europene Tochariene.

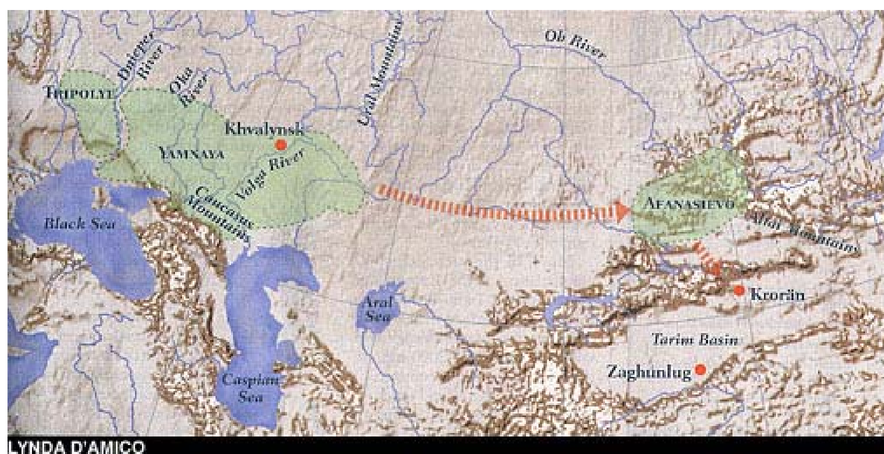

Figura 2.8. Din Caucaz în China.

Figura 2.9. Mijlocul mileniului II î.Hr.

2.3.5. 1500 BC–1000 BC

•Epoca bronzului nordic, în care se dezvoltă pre-proto-Germanica şi pre-proto Celtica Unificată. În Europa Centrală apar culturile

Hallstatt, care introduc epoca fierului. **Hallstatt** este numele convențional al primei perioade a fierului, denumită astfel după localitatea cu același nume din Austria.

Figura 2.10. Răspândirea culturii Hallstatt.
Centrul teritoriului Hallstatt (800 BC) este arătat cu galben închis, aria de influență până în 500 BC în galben deschis.

- Migrarea vorbitorilor de proto-Italică spre peninsula Italică.
- Redactarea Rig Veda și apariția civilizației Vedice în Punjab. Rig Veda (în sanscrită: ऋग्वेद Rigveda) este o colecție de imnuri vedice din India antică, dedicată zeităților rigvedice. Este considerat cel mai important dintre cele patru texte canonice hinduse (*shruti*) cunoscute drept "Vede". Conform dovezilor interne (filologice și lingvistice), Rig Veda a fost compusă aproximativ între 1700 și 1100 î.Hr. (perioada vedică timpurie), în Punjab (Sapta Sindhu), ceea ce o plasează printre cele mai vechi texte religioase din lume în continuă folosire, precum și printre cele mai vechi texte scrise într-o limbă indo-europeană.

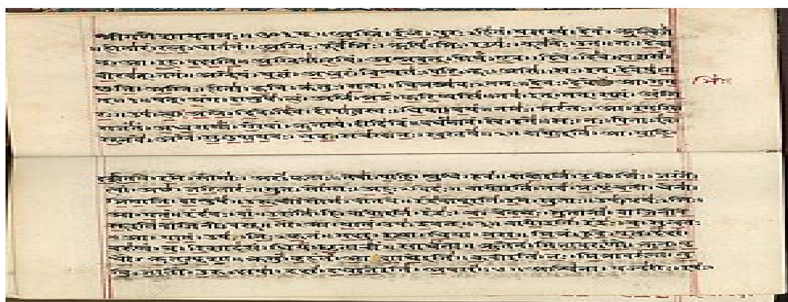

Figura 2.11. Rig Veda (padapatha).

Civilizația Mycenă oferă locul secolelor întunecate greceşti.

Miceniana este cea mai veche formă atestată a limbii greceşti, vorbită în zona principală grecească şi în Creta între secolele XVI şi XI î.Hr., înainte de invazia doriană. Este conservată în inscripții în Linear B, un sistem de scriere inventat în Creta înainte de secolul XIV î.Hr. Majoritatea acestor inscripții sunt pe tablete de lut găsite în Knossos şi Pylos. Limba este denumită după Micene, primul dintre palatele excavate.

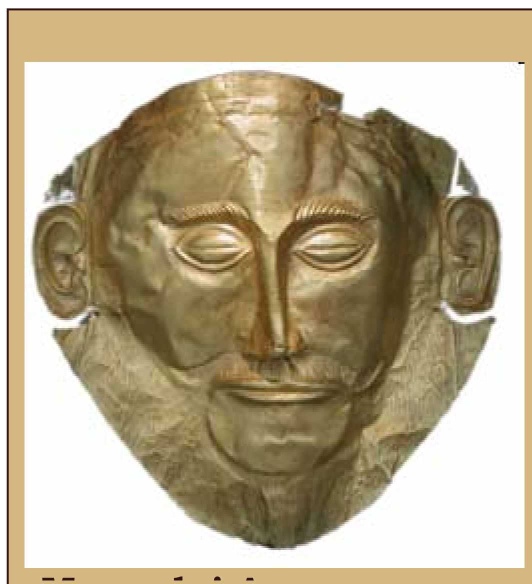

Figura 2.12. Mască funerară Myceniană.

Figura 2.13. Harta Greciei în Epoca de bronz descrisă în Iliada lui Homer.

2.3.6. Epoca întunecată grecească

•Sau Grecia lui Homer – perioadă în istoria Greciei Antice care cuprinde perioada 1200-800 Î.C. Este legată de colapsul civilizației Mycene şi a durat până la apariția oraşelor -state-polise în sec. IX Î.C. Se mai caracterizează prin dispariția scrisului limbajului care se numea pe atunci Homeric.

•Mai târziu scrisul silabic a fost înlocuit cu un alfabet nou împrumutat de la fenicieni.

Figura 2.14. Harta Feniciei.

Figura 2.15. În jurul anului 250 î.Hr.

2.3.7. 500 BC – 1 BC/AD

• Perioada Antică Clasică: răspândirea limbilor greacă şi latină în zona Mării Mediteraniene şi spre Asia Centrală şi Hindukush; spre imperiul Kushan; spre Imperiul Mayrian şi proto-Germanic.

Figura 2.16. Imperiul Kushan.

K. Akishev, ART AND MYTHOLOGY OF SAKAS,
Science, Kazakh SSR, Alma-Ata, 1984
Tab. X. Kushan "royal tamgas", corresponding with rule of kings

Kadfiz I	
Kadfiz II	
Kanishka	
Huvishka	
Vasudeva I	
Vasudeva II	
Bakarna	

Figura 2.17. Simbolurile regale tamga din Kushan.

Figura 2.19. După Imperiul roman şi perioada migraţiilor.

2.3.8. 1 BC/AD–500

- Apariţia limbilor armeană şi proto-slavă.
- Imperiul Roman şi apoi Marile Migraţii marginalizează limbile celtice înspre insulele Britanice.
- 500–1000: Evul Mediu Timpuriu- reprezintă o perioadă din istoria Europei de după căderea Imperiului Roman de Apus, ce se întinde pe aproximativ cinci secole, între 500 şi 1000 d. Hr.

Prăbuşirea Romei (372-410)

- Migraţiile germanice din sec.V au fost provocate de distrugerea regatelor gote de către huni în 372-375.
- Roma a fost cucerită şi jefuită de vizigoţi în 410 şi de vandali în 455.

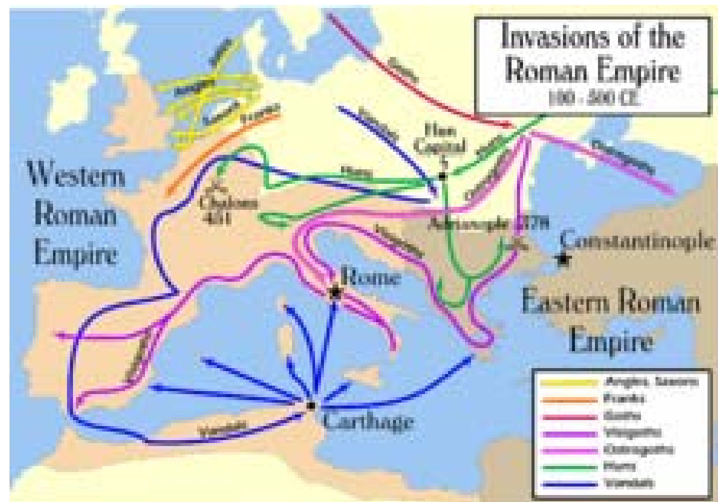

Figura 2.20. Invaziile Imperiului Roman.

Perioada migrațiilor 400-700

Goții şi vandalii au fost abia primii din numeroasele valuri de invadatori ce au sosit în Europa Occidentală.

- Perioada migrațiilor a fost numită în istorie “rătăcirea popoarelor”.
- În timp ce popoarele din Franța, Italia, Spania sau România au continuat să vorbească dialecte provenite din limba latină, care astăzi formează limbile romanice, limba populației mai reduse ca număr din Anglia a dispărut fără a lăsa aproape nicio urmă în teritoriile cucerite de saxoni. Noile popoare au schimbat puternic societățile existente, inclusiv legile, cultura, religia şi economia.

Regatul Vizigoților

- Dezintegrarea Imperiului a însemnat înlocuirea autorității Romei cu cea a nobililor locali, unii membri ai elitei conducătoare romanizate, alții ai culturii străine. În Aquitania, Gallia Narbonensis, sudul Italiei şi Sicilia, Baetica şi coasta mediteraneană a peninsulei Iberice, cultura romană s-a păstrat până în secolele al şaselea sau al şaptelea.

• În jurul anului 500, vizigoții stăpâneau o mare parte din teritoriul de astăzi al Spaniei şi Franței.

Figura 2.21. Regatul Vizigoților.

Imperiul Bizantin

Imperiul Roman de Răsărit a devenit succesorul legitim al Imperiului Roman. După ce greaca a înlocuit latina ca limbă oficială a Imperiului, istoricii îl numesc "bizantin" şi nu "roman".

•Sub împăratul Iustinian (527-565), bizantinii au restabilit stăpânirea romană în Italia şi Africa de Nord.

Figura 2.22. Imperiul Bizantin.

2.3.9. Expansiunea islamului (632-750)

Imperiul Arab a crescut foarte repede între 632 şi 750.

Figura 2.23. Imperiul Arab.

2.3.10. Ascensiunea Occidentului latin (700-850)

•Până la moartea sa în 814, Carol cel Mare a stăpânit un imperiu ce cuprindea teritoriile de astăzi ale Cataloniei, Franţei, Germaniei Occidentale, Ţărilor de Jos şi Italiei de nord.

Figura 2.24. Imperiul lui Carol cel Mare.

2.3.11. Vikingii (793-1066)

Epoca Vikingilor se întinde pe perioada dintre 793 şi 1066 în Scandinavia şi Marea Britanie. În această perioadă, vikingii, războinici şi negustori scandinavi au atacat şi explorat cea mai mare parte a Europei, Asiei de sud-vest, Africii de nord şi nord-estului Americii de Nord.

Figura 2.25. Expedițiile Vikingilor.

2.3.12. Europa de Răsărit 600-1000

•Deşi slavii occidentali au recunoscut în cele din urmă autoritatea ecleziastică a Romei, clerul din Constantinopol a reuşit să convertească cel mai mare stat din acea perioadă, Rusia Kieveană, la creştinismul de rit grec, către 990.

•**Rusia Kieveană** sau **Rutenia Kieveană** a fost cel mai timpuriu stat al slavilor estici dominat de oraşul Kiev, aproximativ din anul

880 până la mijlocul secolului al XII-lea. Din punct de vedere istoriografic, Rusia Kieveană este considerat statul predecesor a trei națiuni slave răsăritene din zilele noastre: Belarus, Ucraina şi Rusia. Domniile lui Vladimir cel Mare (980-1015) şi a lui Iaroslav I cel Înțelept (1019-1054) constituie Epoca de Aur a Kievului, când slavii au fost creştinați şi au primit primul cod de legi al slavilor de răsărit, *Russkaia Pravda*.

Figura 2.26. Harta Rusiei Kievene în sec.al XI-lea.

2.3.13. Imperiul Bulgar

• În 681 bulgarii au fondat un stat puternic ce a jucat un rol important în Europa de sud-est, până la cucerirea sa de către turci în 1396. În 718, bulgarii i-au înfrânt decisiv pe arabi în apropiere de Constantinopol, iar conducătorul lor, hanul Tervel a devenit cunoscut ca "Salvatorul Europei". Bulgaria a oprit de asemenea migrația triburilor barbare (pecenegi, hazari) către vest şi în 806 a distrus hanatul avar.

• După adoptarea creştinismului, în 864, Bulgaria a devenit centrul spiritual şi cultural al lumii slave răsăritene. Alfabetul chirilic a fost inventat de învățatul bulgar Clement de Ohrid în 885. În 927

Biserica Ortodoxă Bulgară a fost prima biserică națională europeană ce şi-a câştigat independența, cu un patriarh propriu.

Educația clasică

- Sistemul clasic de educație punea accentul pe gramatică, latină, greacă şi retorică. Elevii citeau opere clasice şi scriau eseuri imitându-le stilul. În secolul al patrulea, sistemul educațional era deja influențat de religia creştină.
- În *De Doctrina Christiana*, Augustin a explicat cum educația clasică se potriveşte cu religia creştină. Creştinismul era o religie a cărții, iar creştinii trebuiau deci să nu fie analfabeți. Predicile necesitau însuşirea principiilor clasice ale retoricii.

Ştiința

- În lumea antică, greaca era limba principală a ştiinței. Cercetarea ştiințifică avansată şi educația în domeniu aveau loc în special în zona elenistă a Imperiului Roman, în greacă. Încercări ulterioare de a traduce scrierile greceşti în latină au avut succes limitat.
- Cei mai importanți învățați ai timpului erau clerici, pentru care studiul naturii era doar puțin interesant. Studiul naturii era urmărit mai mult în scopuri practice şi nu în mod abstract: nevoia de a îngriji bolnavii a dus la studierea medicinei şi a textelor antice despre medicamente, nevoia de a determina timpul rugăciunilor a dus la studierea mişcării stelelor, nevoia de a calcula data Paştelui a dus la studiul matematicii şi al mişcării Soarelui şi Lunii.

2.3.14. Renaşterea Carolingiană

- În jurul anului 800 a crescut interesul pentru antichitatea clasică, în cadrul Renaşterii Carolingiene.
- Carol cel Mare a inițiat reforme profunde în educație.
- Călugărul englez Alcuin de York a elaborat un proiect de dezvoltare a învățăturii, stabilind programe de studiu ale celor şapte arte liberale: ***trivium***, sau educația literară (gramatică, retorică şi dialectică) şi ***quadrivium***, sau educația ştiințifică (aritmetică, geometrie, astronomie şi muzică).

•Predarea dialecticii (o disciplină care corespunde logicii de astăzi), a provocat creşterea interesului în cercetări speculative; de aici a urmat ascensiunea tradiției scolastice creştine.
•În sec. XII şi XIII multe din şcolile fondate sub Carol cel Mare au devenit universități.

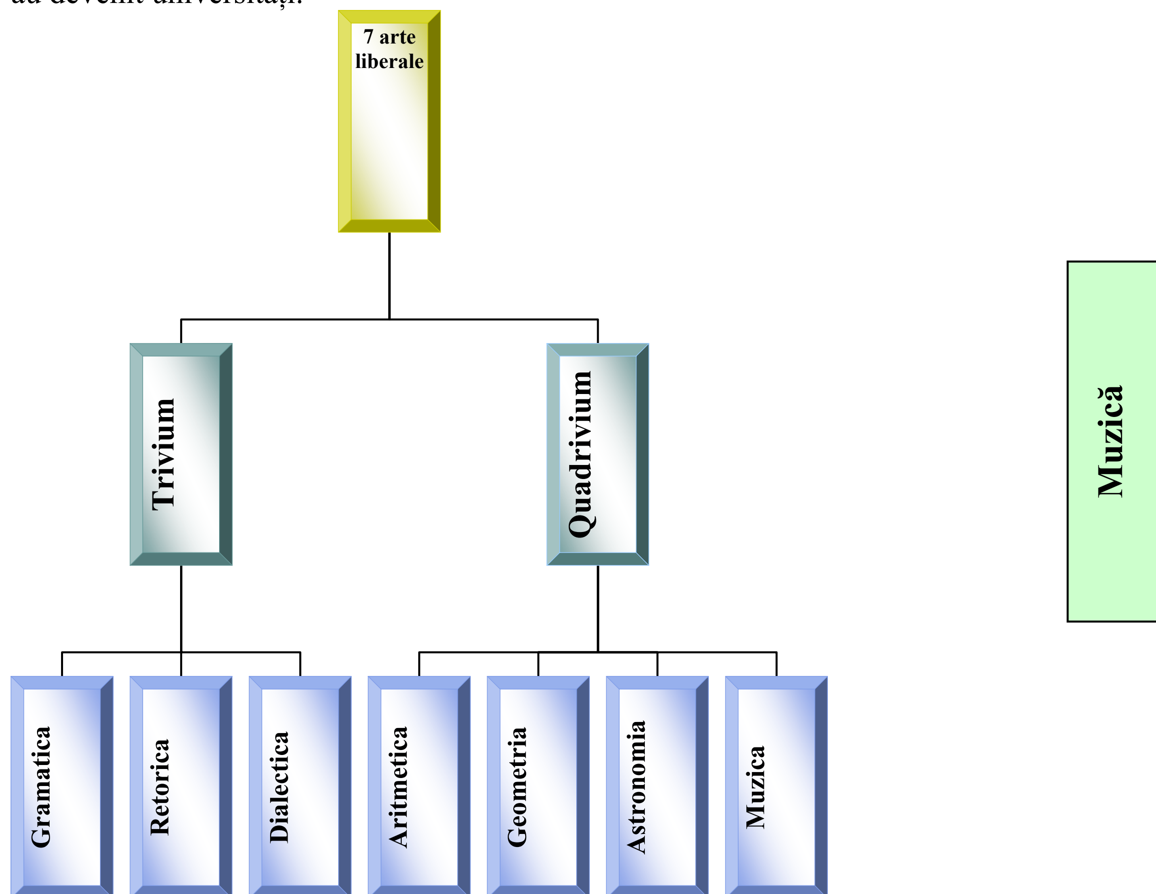

Figura 2.27. 7 arte liberale.

Muzică

2.3.15. Fondarea Sfântului Imperiu Roman (sec. X)

•Sub Otto I, Sfântul Imperiu Roman cuprindea Germania, nordul Italiei, Austria şi Olanda.

•Printre evenimentele folosite la marcarea începutului acestei perioade se numără jefuirea Romei de goţi (410), detronarea ultimului împărat roman din Apus (476) şi Războiul gotic dintre 535 şi 552. Printre evenimentele care îi marchează sfârşitul se numără fondarea Sfântului Imperiu Roman de Otto cel Mare (962), Marea Schismă (1054) şi cucerirea normandă a Angliei (1066).

Figura 2.28. Sfântul Imperiu Roman.

Figura 2.29. Evul mediu târziu, după expansiunile islamice, hunice şi turceşti.

2.3.16. Anii 1500–2000

• De la perioada modernă timpurie până în prezent: colonialismul a contribuit la răspândirea limbilor indo-europene pe toate continentele, mai ales a limbilor romanice (America de Sud, Canada Franceză, Africa de Nord) ; a celor Vest Germanice (engleza în America de Nord, Asia de Sud şi Australia) şi a limbii ruse în Extremul Orient.

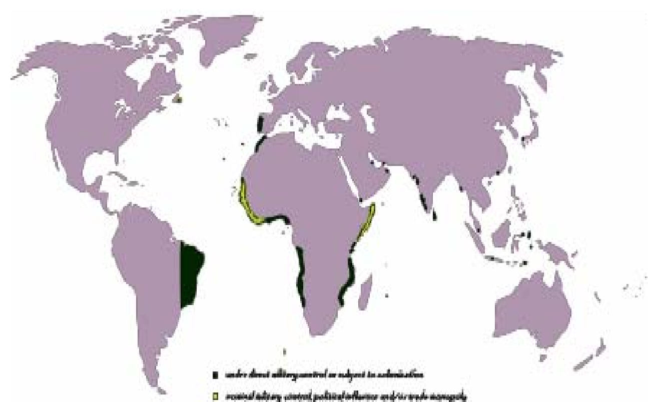

Figura 2.30. Domeniile coloniale portugheze în sec.XVI.

Figura 2.31. Colonizarea Africii.

Figura 2.32. Colonialismul în 1800.

Figura 2.33. Imperiile coloniale în 1900.

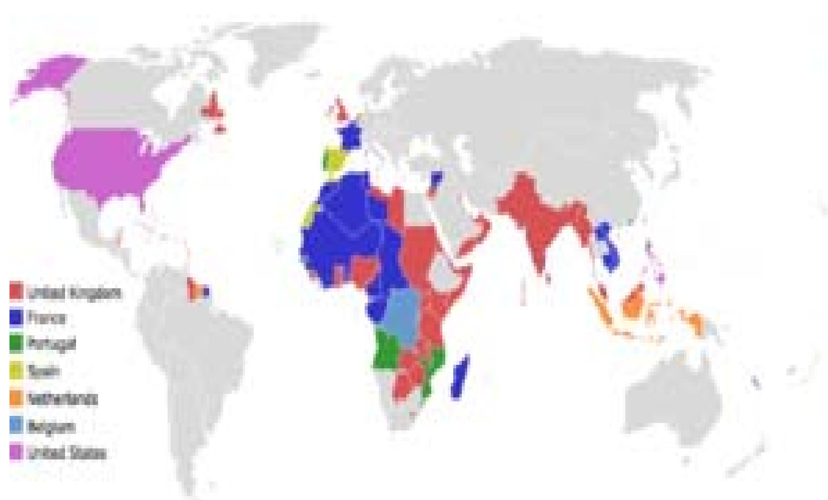
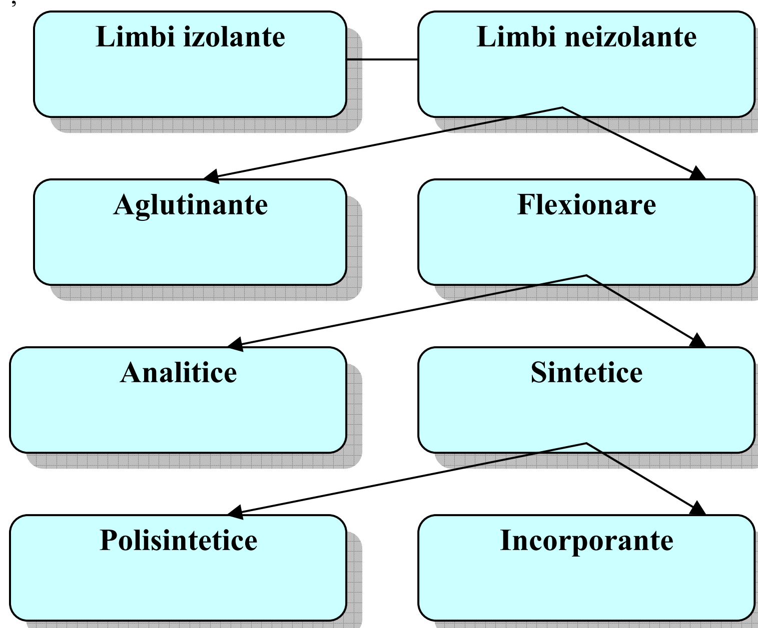

Figura 2.34. Coloniile spre sfârşitul celui de-al doilea Război Mondial în 1945.

III. CLASIFICAREA TIPOLOGICĂ A LIMBILOR

Limbile mai pot fi grupate şi după structura pe care o au. Într-o limbă descoperim structuri regionale la nivel de fonem – rădăcină – cuvânt – îmbinare de cuvinte – propoziţie. Alegerea structurii morfologice drept criteriu de clasificare s-a făcut deoarece ea este cea mai stabilă şi cea mai puţin deschisă inovaţiilor. Clasificarea propusă în continuare este o succesiune de opoziţii:

3.1. Limbile izolante

- Sunt lipsite de morfologie şi cuvintele nu sunt clasificate pe părţi de vorbire (PDV). Exemplu:

În limba română există 2 mijloace de a exprima noţiunea de posesie: lexical, adică cu ajutorul verbului a avea, - Vecinul meu are o maşină nouă, şi gramatical, adică cu ajutorul cazului Genitiv, - Maşina vecinului meu este nouă.

O limbă izolantă nu permite exprimarea genitivală a posesiei, deoarece nu există cazul Genitiv. Ea este lipsită de posibilitatea de

a exprima noțiuni prin intermediul categoriilor gramaticale (gen, număr, caz, diateză etc.). Tradus într-o limbă izolantă, enunțul nostru ar arăta astfel: Maşina vecin eu a fi nou.
Limbi izolante: Chineza, japoneza, indoneziana. Golul morfologic este suplinit de topică, accent, intonație etc.

3.2. Limbile aglutinante

•O limbă aglutinantă este o limbă în care cuvintele mai complexe decât o rădăcină se formează alipindu-se la aceasta diferite afixe, astfel încât limitele dintre morfeme să rămână clare şi ca fiecare morfem să corespundă unei singure trăsături semantice sau funcționale. Exemple:
•În finlandeză, cuvântul taloissani "în casele mele" se poate segmenta în felul următor: rădăcina talo "casă" + i (sufixul marcă a pluralului) + ssa (sufix echivalent cu prepoziția "în") + ni care indică posesorul de persoana I singular (echivalent cu adjectivele posesive "meu/mea"). Cuvântul uidessani "în timp ce înot" este constituit din uida "a înota" + ssa + ni de mai sus.
•În limba turcă construcția este similară: de la ev "casă" se formează evler "case", apoi evlerim "casele mele", în sfârşit evlerimde "în casele mele".
•În japoneză, samukunakattadeshōka "Nu era aşa de frig, aşa-i?" se descompune în: samui "frig" + "kunai" pentru negație + katta pentru trecut + "deshō", un fel de condițional care îl atenuează pe ka, aceasta fiind marca interogației.

•Termenul de "limbă aglutinantă" a fost creat în 1836 de lingvistul german Wilhelm von Humboldt pornind de la verbul latinesc agglutinare "a lipi laolaltă".

•Limbile aglutinante se deosebesc de limbile flexionare, de limbile izolante şi de limbile sintetice.

•Dintre limbile aglutinante fac parte finlandeza, maghiara, turca, japoneza, coreeana, swahili, nahuatl, basca, esperanto şi germana. Limba inuit este de asemenea aglutinantă, dar de un tip aparte, făcând parte din limbile polisintetice.

3.3. Limbi cu flexiune analitică şi sintetică

• Distincţia este între limbi cu o morfologie săracă şi limbi cu morfologie bogată, ea fiind destul de vagă. Dacă luăm ca punct de reper flexiunea cazuală, atunci o limbă este sintetică dacă flexiunea se exprimă prin desinenţe, şi este analitică dacă flexiunea este exprimată prepoziţional.

• Gradele de comparaţie: româna şi franceza sunt analitice, deoarece sunt exprimate cu ajutorul unor adverbe; iar rusa şi latina sunt sintetice, deoarece au afixe speciale pentru formarea gradelor de comparaţie.

3.4. Limbi incorporante

• În astfel de limbi o propoziţie are aspectul şi dimensiunile unui cuvânt din limbile obişnuite, însă fiecare fonem din cadrul acestei propoziţii are o valoare gramaticală care se raportează la nucleul lexical. De exemplu, într-o limbă a populaţiei din America de Nord există enunţul inialudam, care se traduce Eu am venit să-i dau ei acest obiect.

• d – rădăcina verbului a da
• i de la început - se raportează la rădăcina d şi arată că acţiunea verbului s-a petrecut în trecut
• n – pronume personal la sing., pers.I, adică eu
• i – acest obiect
• a –se raportează la d şi este al doilea obiect pronominal al acestuia, adică un fel de ea
• l – se raportează la a şi precizează că acest al doilea obiect este indirect – adică a+l= dativul pronominal ei
• am – este echivalentul lui am venit.

IV. SEMANTICA ISTORICĂ

• La începutul sec.XX în lingvistică s-a petrecut o importantă diversificare a metodelor de cercetare. Dar cea mai conservatoare a fost semantica, deoarece până în anii 1950 semantică a însemnat semantica istorică. Termenul de semantică a fost introdus în lingvistică de către Michel Bréal.

Michel Bréal **(1832 - 1915).** Lingvist francez, specialist în gramatica comparată a limbilor indo-europene, întemeietor al semanticii ca disciplină lingvistică.

• În 1897 el publică lucrarea sa "Essai de semantique", în care autorul se referă la metaforă ca la un factor important în mutațiile de sens.

• Studiul lui Breal arată că procesele uzuale de metaforizare sunt o bogată resursă pentru mutațiile de sens.

• Câteva asociații metaforice:
Am băut un pahar, o cană
Piciorul mesei
Poalele muntelui
Gura râului
Aceste expresii sunt atât de uzuale, încât vorbitorii nu-şi dau seama că de fapt ele sunt metafore.

Lazăr Şăineanu. Lingvist şi folcorist român, stabilit în Franța.

- În 1887 publică o lucrare “Încercare asupra semasiologiei limbii române, studii istorice despre tranzațiunea sensului”, în care caută o cauză a mutațiilor de sens.

Uitarea

- Pe lângă metaforă, Şăineanu consideră că o altă explicație a mutațiilor de sens este uitarea.
- De exemplu:

	Sens originar	**Sens actual**
Cuvântul		
şugubăț	ucigaş, asasin	glumeț, pus pe şotii
slăbănog	bolnav de picioare	slab, scheletic

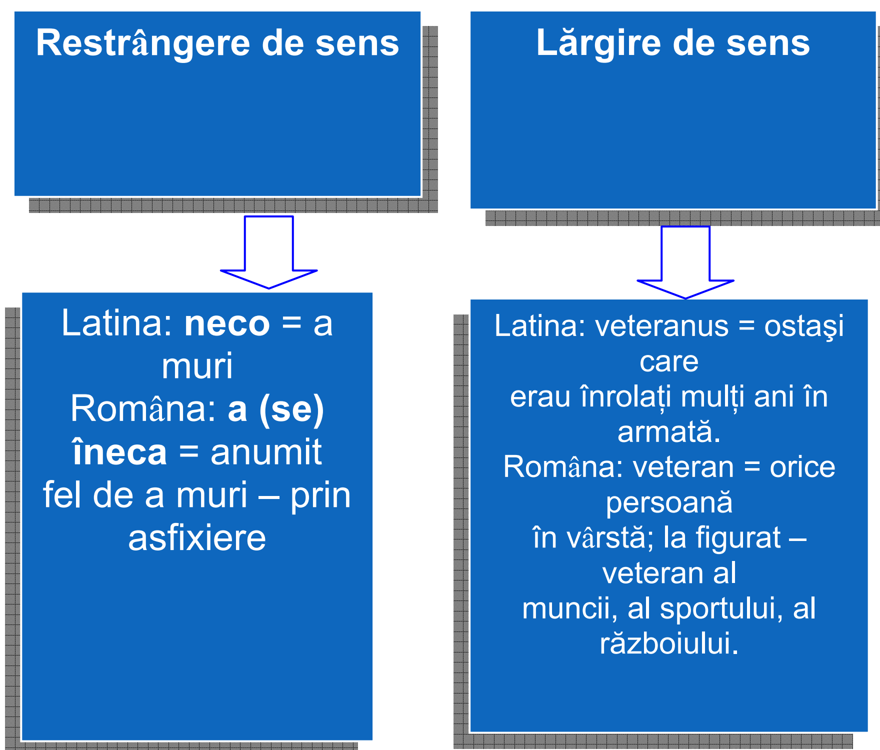

Figura 4.1. Direcţii de schimbare a sensurilor.

***Antoine Meillet* (1866 - 1936)**
Lingvist francez, contribuţii fundamentale în gramatica comparată a limbilor indo-europene; membru de onoare al Academiei Române din 1923.
În 1905 publică un articol "Cum îşi schimbă cuvintele sensul", în care distinge 3 categorii de factori ce determină mutaţiile semantice.

Cauze extralingvistice

În Franța medievală o metodă de pedeapsă a persoanelor cu un înalt grad de vinovăție era trimiterea la ***galere***, iar persoanele erau numite ***galeriens***.

- După un timp aplicarea acestei pedepse a fost anulată şi s-a recurs la pedeapsa cu închisoare pe viață. Dar aceste persoane au continuat să se numească ***galeriens.***
- Pentru limba română este aceeaşi situație cu ***ocnă*** şi ***ocnaş***.

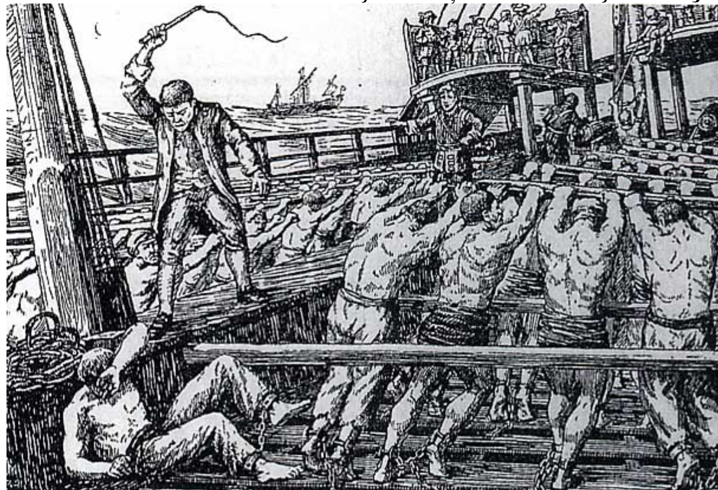

Figura 4.2. Galerele.

Cauze lingvistice

- Cuvântul francez ***ON*** este reflexiv, impersonal – ***on parle*** = ***se vorbeşte***. Dar se ştie că el a provenit de la substantivul ***homme***.
- Cuvântul englez IT – este pronume direct, obiect, neanimat, dar mai este şi subiect impersonal – ***it seems to me = mi se pare;***
it's raining = plouă.
- Aceste modificări sunt pur lingvistice.

Cauze sociolingvistice

- A studia limba d.p.d.v. sociolingvistic înseamnă a lua în considerație consecințele lingvistice a diferențelor de vârstă, sex,

confesiune, categorie socială sau profesională care există între membrii unei comunități. Exemple:

• ***Albină*** – pentru un apicultor sau pomicultor are un sens diferit de cel pentru o persoană ce nu are aceste ocupații.

• ***A se îmbrăca*** – pentru o femeie înseamnă luarea unui număr de decizii şi un anumit interval de timp necesar, iar pentru un bărbat, de obicei, înseamnă a nu fi dezbrăcat.

• ***Operație*** – are un sens pentru un matematician, un altul pentru chirurg, altul pentru un contabil şi un cu totul altul pentru un militar.

Cauze psiholingvistice

• O teorie semantică originală a propus-o Hans Sperber – continuator al tradiției psihologice în semantică, care localizează cauzele mutațiilor de sens la nivelul psihologiei individului. Explicațiile sale sunt influențate de teoria psihanalizei formulată de către Freud. Însă teoria lui nu este orientată asupra tulburărilor psihice cu repercusiuni lingvistice. Sperber introduce fenomenul de forță emoțională – o stare psihică orientată spre o anumită persoană, eveniment sau activitate.

Sigmund Freud **(1856 - 1939)**
Medic neuropsihiatru, **evreu** austriac, fondator al şcolii psihologice de psihanaliză.

Principalele teorii ale acestei scoli sunt fondate pe următoarele ipoteze:
•Dezvoltarea umană este înțeleasă prin schimbarea zonei corporale de gratificare a impulsului sexual.
•Aparatul psihic refulează dorințe, în special cele cu conținut sexual şi agresiv, acestea fiind conservate în sisteme de idei inconştiente.
•Conflictele inconştiente legate de dorințele refulate au tendința de a se manifesta în vise, acte ratate şi simptome.
•Conflictele inconştiente sunt sursa nevrozelor.
•Nevrozele pot fi tratate cu ajutorul metodei psihanalitice, prin aducerea în conştient a dorințelor inconştiente şi refulate.
•Freud este considerat a fi părintele psihanalizei, iar lucrările sale introduc noțiuni precum inconştient, mecanisme de apărare, acte ratate şi simbolistica viselor.

Forța emoțională

•Tendința naturală a celui stăpânit de această stare emoțională este să vorbească despre obiectul atenției sau plăcerii sale. Dar să vorbească înseamnă să folosească un anumit vocabular. Aşa se nasc, după părerea lui Sperber, schimbările semantice.
•Exemple: după I război Mondial în limba franceză a apărut expresia ***mitrailleuse d'enfants – mitralieră de copii.*** Prin această metaforă erau numite în glumă mamele cu mulți copii. Metafora a apărut din limbajul militar şi s-a născut din forța emoțională pe care a avut-o asupra soldaților invenția mitralierei.
•În engl. ***bear* = *urs***, dar la origine era ***cafeniu***.
•În rusă ***medved'* = *urs***, iar la origine – ***mâncător de miere***.

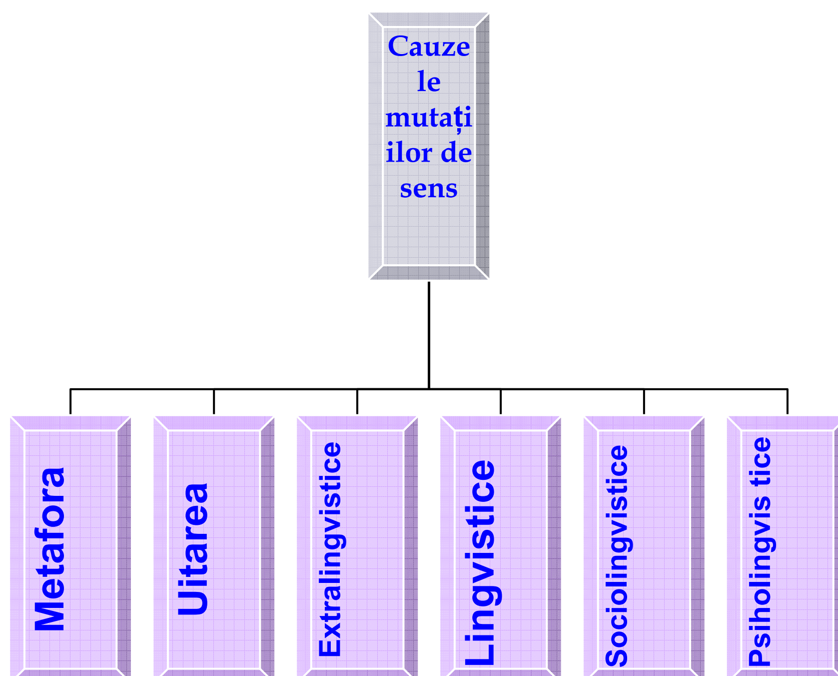

Figura 4.3. Cauzele mutațiilor de sens

Experimente

1. Descrieți persoana iubită.
2. Descrieți sentimentele față de mama.
3. Descrieți o persoană antipatică pentru Dvs.
4. Ascultați fragmentul şi descrieți asociațiile provocate.

V. TEORIA CÂMPURILOR LEXICALE A LUI JOST TRIER

- Câmpul lexical este un ansamblu de cuvinte apropiate ca sens sau chiar sinonime. Exemple:
- Câmpul lexical al activităților de vorbire – ***a spune, a zice, a vocifera, a afirma, a susține, a striga, a şopti, a pretinde, a promite etc.***
- Câmpul lexical al gradelor de rudenie – ***mamă, tată, fiu, fiică, nepot, soră, frate, bunic etc.***
- Câmpul lexical al notelor muzicale – are doar 7 cuvinte.
- Câmpul conceptual preexistă în raport cu câmpul lexical.
- Teoria câmpurilor lexicale rămâne fără suport în cazul cuvintelor ce denumesc procese şi fenomene abstracte.

VI. LINGVISTICA GEOGRAFICĂ

Plan:

1. Scurt istoric.
2. Principiile geografiei lingvistice.
3. Izoglosa.
4. Limbă şi dialect: criterii de deosebire.

6.1. Scurt istoric

- Limba nu este un instrument de comunicare omogen. O limbă poate avea ramificații teritoriale. Aceleaşi cuvinte pot avea pronunții diferite în arii geografice diferite.
- Metoda de cercetare a limbilor d.p.d.v. al diferențierilor teritoriale se numeşte **geografie lingvistică.**
- Cea mai firească modalitate de a construi o imagine a diferențierii teritoriale a unei limbi este utilizarea hărților şi îi aparține lui **Liebniz.**

Gottfried Wilhelm von Leibniz (**1646 - 1715)**

Filozof şi matematician german, unul din cei mai importanți filozofi de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul celui de-al XVIII-lea, unul din întemeietorii iluminismului german.

- Fondatorul Academiei de Ştiințe din Berlin.

- Noutatea adusă de către el este întocmirea atlaselor lingvistice. Astfel s-a putut demonstra în mod concret existența dialectelor şi a graiurilor.

Glosar:

- **Un dialect** este o ramură sau o varietate a unei limbi, vorbită într-o anumită zonă geografică. Numărul vorbitorilor şi zona poate fi de dimensiune arbitrară. Astfel, un dialect al unei zone mai mari conține mai multe sub-dialecte, care pot conține dialecte şi mai mici, şi aşa mai departe.
- **Un grai** este o subdiviziune a unui dialect al unei limbi, de obicei având o arie de răspândire redusă, iar între diferitele graiuri ale unei limbi există o inteligibilitate, diferențele fiind deseori doar de vocabular sau pronunție. Graiurile se obțin atunci când unitatea unei limbi este întreruptă (de obicei din motive politice), dar nu pentru îndeajuns de mult timp pentru a se forma dialecte diferite.
- Cu studiul lor se ocupă **dialectologia.**

***Bogdan Petriceicu Haşdeu* (1838 - 1907)**

- A fost un scriitor şi filolog român din familia Hâjdău, pionier în diferite ramuri ale filologiei şi istoriei româneşti. Academician, enciclopedist, jurist, lingvist, folclorist, publicist, istoric şi om politic, Haşdeu este una dintre cele mai mari personalități ale culturii române din toate timpurile.
- În 1885 Haşdeu a organizat o vastă anchetă dialectală în toate provinciile româneşti. S-a obținut un bogat material, păstrat în 18 volume, dar nu s-a întocmit un atlas.

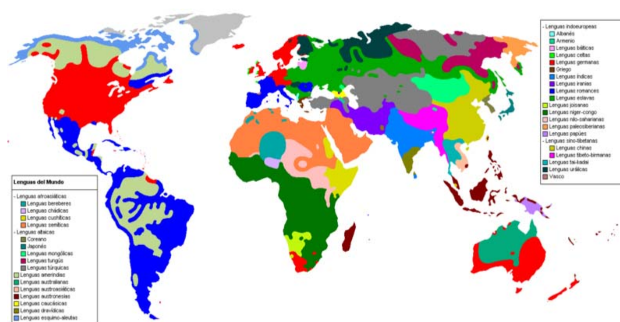

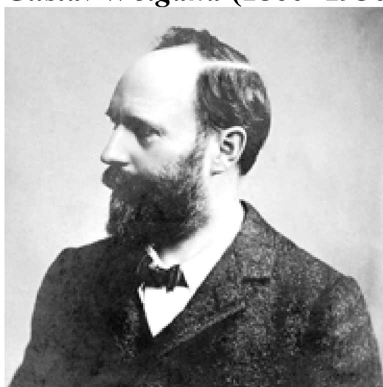
Figura 6.1. Atlasul lingvistic al lumii.

Atlasul lingvistic al Franței

- Între anii 1902 – 1910 a fost editat atlasul lingvistic al Franței. Autorii lui sunt ***Jules Gilleron** și **Edmond Edmont***. Atlasul este considerat o lucrare de mare importanță în istoria geografiei lingvistice, iar Gilleron este considerat fondatorul metodei.

Gustav Weigand **(1860 -1930)**

- Lingvist german. În anul 1893 a înființat, la Leipzig, "Institutul pentru Studiul Limbii Române", care a fost, până la izbucnirea primului război mondial, cel mai important centru științific din străinătate pentru studiul limbii române.

Weigand a fost şi primul lingvist care a cercetat, la faţa locului, dialectele şi graiurile limbii române, călătorind, în anii 1887 şi 1909, în toate ţinuturile locuite de români. El a impus în lumea ştiinţifică şi folosirea denumirii de "aromân", care a înlocuit-o pe cea limitativă de "macedonean". Din anul 1892 a fost membru corespondent străin al Academiei Române.

- În 1909 a apărut Atlasul Lingvistic al Graiurilor Daco-române, în limba germană, compus din 67 de hărţi ce consemnează deosebiri dialectale fonetice.

Figura 6.2. Graiurile daco-române.

Figura 6.3. Limbi şi dialecte romane.

Romanii au adus lengua franca (româna) în regiune.

Figura 6.4. Lengua franca.

Atlasul lingvistic român

- Lucrarea a fost elaborată de către doi dialectologi de excepție, Sever Pop şi Emil Petrovici. În acest scop, au fost întocmite şi lansate opt chestionare tematice, între anii 1922-1937, pentru anchetele indirecte, prin corespondenți.
- După ce au fost efectuate, între anii 1930 şi 1938, în paralel, cele 398 de anchete directe cu ajutorul a două chestionare, au apărut în continuare, până în 1943, patru volume din ancheta întreprinsă de Sever Pop şi, respectiv, trei volume din cea înfăptuită de E. Petrovici, cel din urmă fiind şi autorul unui volum de Texte dialectale.

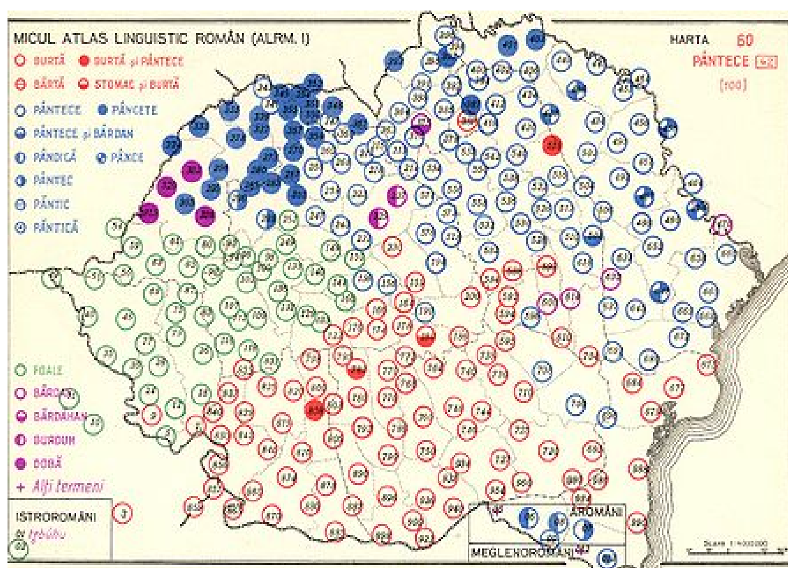

Figura 6.5. Variantele cuvântului "burtă".

6.2. Principiile geografiei lingvistice

Există 2 probleme de bază ale Geografiei Lingvistice:

1. Modul de organizare a anchetei.
2. Întocmirea şi interpretarea hărților.

Factorii de care depinde organizarea unei anchete:

- Alegerea zonei

- Alegerea subiecților.
- Structura chestionarului.
- Modalitatea tehnică de colectare a datelor.
- Structura grupului care efectuează ancheta.
- Alegerea zonei depinde de scopul urmărit.
- Structura chestionarului trebuie să satisfacă exigența de claritate şi de precizie. Întrebările trebuie să fie simple şi pentru a nu influența răspunsul, se recomandă ca ele să fie însoțite de gesturi şi indicări ale obiectelor.
- Sunt evitabile persoanele cu defecte de pronunție.
- Colectarea datelor se poate face prin corespondență sau prin deplasare la fața locului. Răspunsurile se înregistrează în scris sau pe bandă.
- Colectivele de anchetă sunt alcătuite din dialectologi, folclorişti, etnografi, sociologi.
- Datele colectate se înregistrează pe hărți care formează atlasul lingvistic al regiunii cercetate.
- Hărțile pot fi analitice sau sintetice: o hartă analitică consemnează o anumită particularitate fonetică, morfologică sau lexicală şi reprezintă răspunsuri la o singură întrebare. O hartă sintetică înregistrează un set de trăsături dialectale.

6.3. Izoglosa

- O izoglosă (din cuvintele greceşti ίσος isos, egal, şi γλῶσσα glossa, limbă) este o linie trasată pe o hartă pentru a indica limitele ariei de răspândire a unei particularități lingvistice. În general izoglosele separă aspecte comparabile din limbi înrudite, dialecte sau graiuri, ca de exemplu:
- moduri diferite de pronunțare a unui anumit sunet de origine comună; în acest caz izoglosa se numeşte izofonă;
- sensuri diferite ale unui cuvânt sau, invers, cuvinte diferite pentru acelaşi sens; în acest din urmă caz izoglosa se numeşte izolexă;

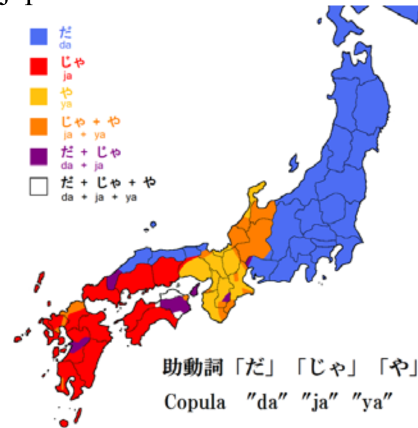
- variante ale unei construcții sintactice;
- moduri distincte de flexionare a unui cuvânt.

Exemplu de izoglosă: răspândirea sinonimelor doniță şi şiştar („vas în care se mulge vaca”) în regiunea Moldova. Izoglosa corespunzătoare trece aproximativ prin oraşele Bacău şi Vaslui. În zonele marcate cu violet se folosesc ambele variante.

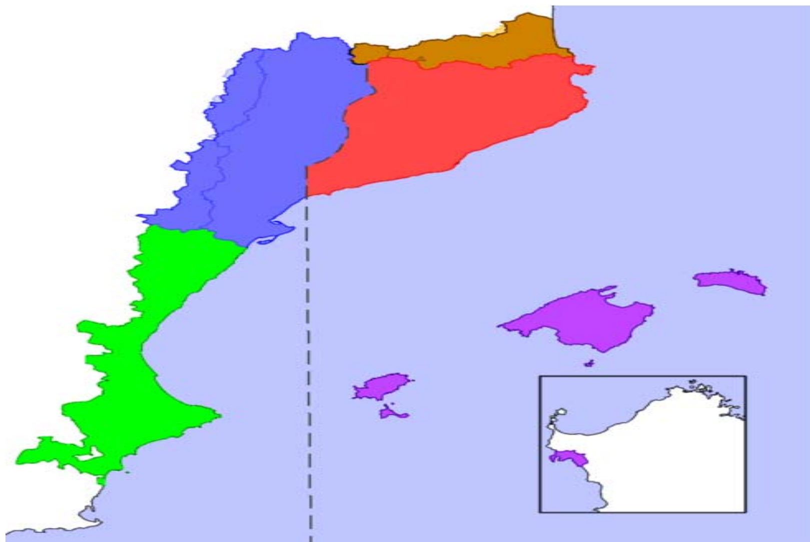

Figura 6.6. Izoglosa cuvântului “doniță”.

Exemple: Distribuția diferitelor forme ale copulei だ da pe arealul limbii japoneze.

Separarea dialectelor estice şi vestice ale limbii catalane.

Izoglosa centum-satem

- Împarte limbile indo-europene în două mari grupe în funcție de evoluția consoanelor dorsale din limba proto-indo-europeană.
- Denumirea provine de la cuvântul sută în limba latină (centum, unde primul sunet se pronunță [k]) şi în limba avestană (satəm).

➢ Izoglosa împarte Eurasia cu o line aproximativ pe direcția nord-sud; la vest se situează limbile centum: italice, celtice, germanice, limba greacă şi altele care au dispărut, iar la vest limbile satem: indo-iraniene, baltice, slave, albaneza, armeana şi probabil limbile tracă şi dacă, despre care însă nu se ştiu suficiente detalii.

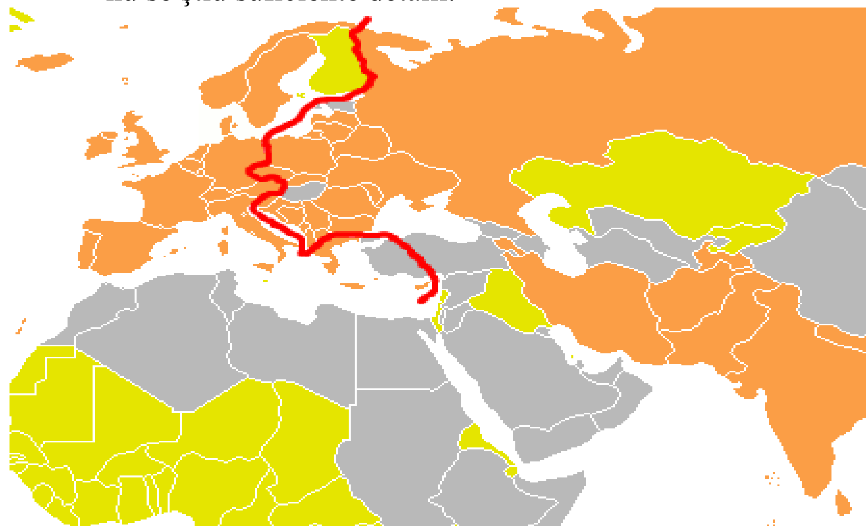

Figura 6.7. Izoglosa centum-satem în prezent.

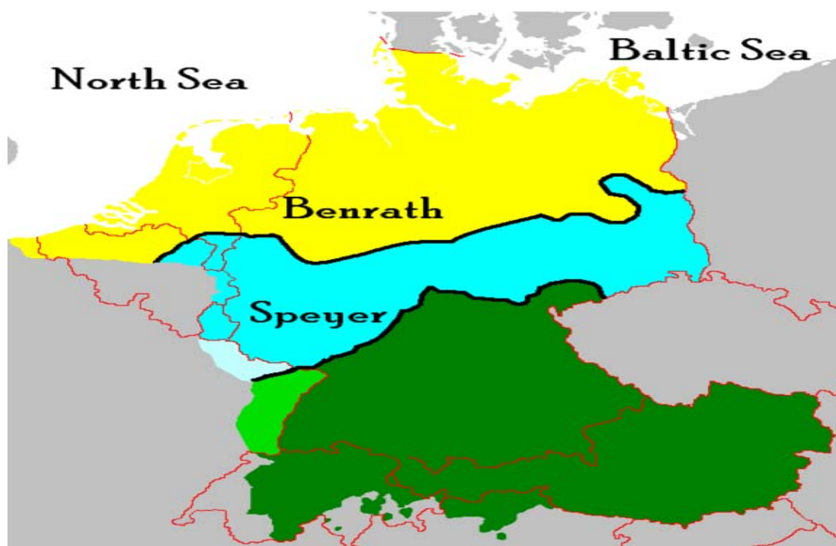

Figura 6.8. Izoglosele Benrath şi Speyer pe arealul limbii germane.

6.4. Limbă şi dialect: criterii de deosebire

- Pentru multe cazuri deosebirea dintre limbă şi dialect este clară. De exemplu:
  - germana de sus şi cea de jos sunt dialecte ale germanei;
  - engleza britanică şi cea americană – la fel sunt dialecte;
  - româna din România şi Republica Moldova este o singură limbă;
  - Limbile romanice sunt limbi şi nu dialecte ale latinei etc.

Apar însă cazuri când este greu de a stabili dacă un mijloc de comunicare este o limbă sau un dialect. În asemenea cazuri se recurge la termenul idiom.

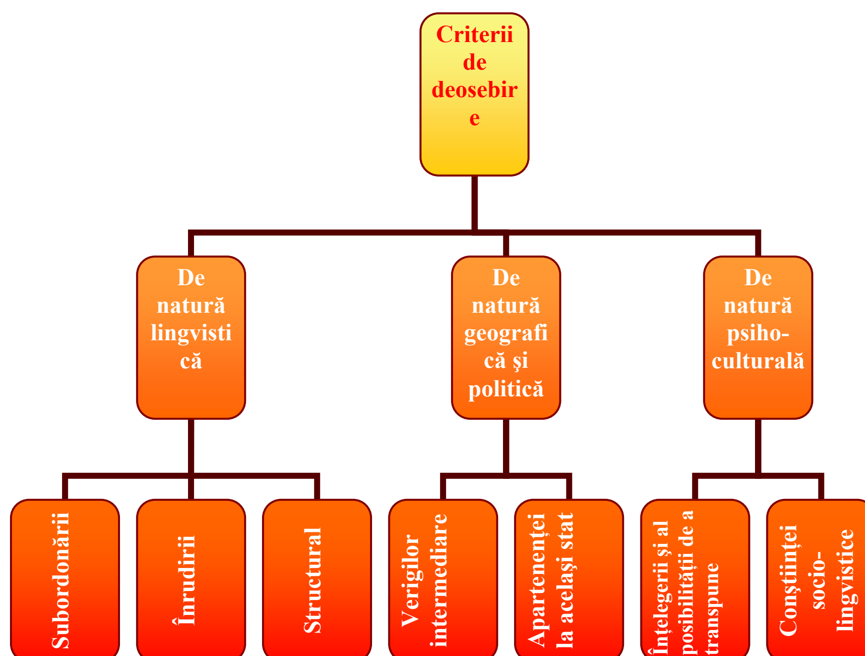

Figura 6.9. Criterii de deosebire dintre limbă şi dialect.

1.Criterii de natură lingvistică

- Criteriul subordonării: se spune că un dialect este subordonat faţă de o limbă.
- Conform criteriului înrudirii, dialectele sunt înrudite între ele.
- Criteriul structural spune că, dacă 2 idiomuri diferenţiate geografic sunt asemănătoare sub unghiul lexicului fundamental şi sub cel morfologic, avem dialecte, iar când nu – avem limbi.

2. Criterii de natură geografică şi politică

- Ideea verigilor intermediare a apărut din constatarea faptului, că idiomuri înrudite, dar diferenţiate teritorial, nu au o grupare geografică omogenă, iar trecerea de la unul la

Conştiinţei socio-lingvistice

altul se face gradual. De exemplu, unele idiomuri chineze se dovedesc a fi dialecte şi nu limbi, fiind judecate sub unghiul verigilor intermediare.

- Criteriul apartenenței la acelaşi stat spune că, dacă 2 idiomuri înrudite se află în interiorul aceleiaşi granițe, ele sunt dialecte, în caz contrar sunt limbi. Conform acestui punct de vedere, kazaha, tătara şi azerbaidjana ar trebui să fie considerate dialecte, deoarece sunt înrudite şi au fost mult timp în componența unui stat – URSS. În realitate ele sunt limbi diferite.

3. Criterii de natură psiho-culturală

- Criteriul înțelegerii şi al posibilității de a transpune derivă din cel al asemănării structurale. Două idiomuri sunt considerate dialecte dacă vorbitorii lor se înțeleg. Înțelegerea este un rezultat al asemănării de structură gramaticală şi vocabular fundamental.
- Conştiința pe care o au vorbitorii unui idiom despre apartenențele lor etnico-lingvistice poate constitui un factor în deosebirea limbă/dialect. Însă conştiința este dependentă de gradul de cultură al societății şi de gradul de cultură individual.

VII. EVOLUȚIA ŞCOLILOR LINGVISTICE DIN SEC. XIX

Plan:
1.Şcoala lingvistică naturală.
2. Şcoala lingvistică psihologică.
3. Şcoala lingvistică logico-gramatică.
4. Funcțiile limbii.

7.1. Şcoala lingvistică naturală

- În prima jumătate a sec. XIX au început să apară diverse curente, şcoli, liderii cărora încearcă să-şi formuleze concepția proprie despre esența, natura, legile şi funcțiile limbii.
- O încercare de a dezvolta o teorie evoluționistă, bazată pe ştiințele naturii (biologie), este studiul lui ***August Schleicher*** *"Teoria arborelui genealogic"*.

- Problemele abordate: apariția limbajului, dezvoltarea şi modificarea lui în timp, învățarea lui.

- Teoria naturaliştilor se reduce la următoarele: limba este la fel ca şi un organism, cu perioade de dezvoltare, maturitate şi declin.

Au fost influenţaţi de teoria lui Charles Darwin despre originea speciilor.

Considerau că limba este un fenomen biologic, care se naşte odată cu omul şi îi este caracteristică din momentul apariţiei sale pe pământ.

- Conform acestei concepţii greşite au mai fost deduse şi alte concluzii neexacte:
- Limba se naşte, se dezvoltă, atinge un moment culminant în evoluţia sa apoi îmbătrâneşte şi moare,
- Limba se dezvoltă după legile naturii, de accea prin selecţie naturală unele limbi supravieţuiesc, iar altele dispar, după legea junglei.
- Toate limbile sunt înrudite după originea lor: ele au apărut şi s-au dezvoltat din cadrul unei singure limbi – limba-mamă.
- Latura pozitivă a teoriei naturaliştilor: pentru prima dată au expus ideea că limba poartă un caracter dinamic de dezvoltare. Limba se supune unui proces permanent de înnoire.

7.2. Şcoala lingvistică psihologică

- Adepţii – ***Heymann Steinthal şi Alexandr Potebnea***. Ei considerau că, limba, ca un fenomen foarte specific şi original, este o idee psihologică a omului despre lumea înconjurătoare, un element intermediar între individul vorbitor şi realitate.
- Limba îi descrie lumea nu aşa cum este ea în realitate, ci după posibilităţile potenţiale ale acestei limbi.
- Rezultă că unele limbi sunt mai bogate şi mai dezvoltate şi descriu lumea mai exact, iar altele, dimpotrivă, nu au

această posibilitate şi purtătorii lor nu sunt capabili să cunoască obiectiv realitatea.

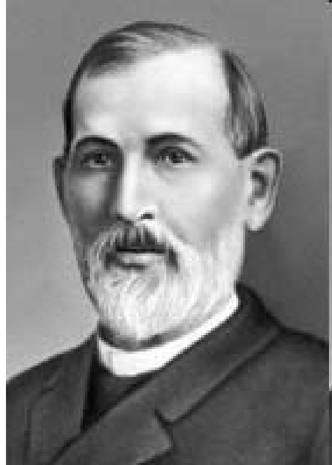
O.O.Potebnea

- Această concepţie greşită duce la erori filozofice mult mai adânci, deoarece refuză colectivului de vorbitori capacitatea de a cunoaşte lumea reală total şi multilateral.
- Totuşi teoria conţine şi multe idei corecte:
- ➢ Ea leagă în mod firesc apariţia limbii şi funcţionarea ei cu nivelul pregătirii psihologice a individului.
- ➢ Interpretează corect legătura reciprocă dintre limbă şi gândire/conştiinţă.
- ➢ Nivelul psihologic al omului se manifestă prin posibilităţile de formare a unor concepţii/idei psihologice corecte despre lume.
- ➢ Anume aceste idei se fixează în creierul uman sub formă de amprente izomorfe care se manifestă la rândul lor prin reacţia omului la cuvânt.

7.3. Şcoala lingvistică logico-gramatică

- În jum. a II a sec. XIX apare un nou curent – logico-gramatic – în frunte cu ***Fiodor Buslaev*** – lingvist şi critic de artă rus.

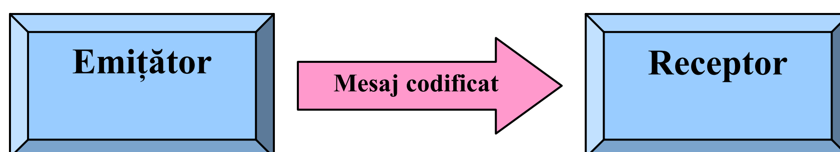
- Principala idee: legătura reciprocă dintre nivelul de dezvoltare a gândirii la om şi nivelul său de manifestare lingvistică.

Fiodor Buslaev

- Între formele gândirii şi cele ale limbii există o legătură directă. Fiecărei noțiuni îi corespunde o unitate lingvistică respectivă:
- noțiune = cuvânt
- raționament = îmbinare de cuvinte
- deducție = propoziție sau frază.
- Eroarea constă în faptul, că ei considerau această legătură directă dintre limbă şi gândire. Însă limba este un fenomen material, iar gândirea – unul ideal. Limba se dezvoltă după legile lingvistice, gândirea - după legile logicii.
- Limba nu dispune întotdeauna de unități ce ar reflecta unități ale gândirii. De exemplu, interjecțiile, onomatopeele nu poartă un caracter noțional şi nu au conținut informațional.
- Limba este învelişul material al gândului.
- Limba este formă, gândirea este conținut.
- **<u>Gândirea</u>** este procesul psihic cognitiv superior care, prin intermediul operațiilor mintale (analiza, sinteza, comparația, abstractizarea, generalizarea), reflectă

însuşirile esenţiale şi relaţiile dintre obiectele şi fenomenele lumii, sub forma noţiunilor, propoziţiilor (judecăţilor şi raţionamentelor) .

- **Noţiunea** este tocmai semnificaţia cuvântului ca element constitutiv al limbajului. Şi deoarece semnificaţiile, înţelesurile sunt de natură ideală şi nu pot exista independent de un purtător material (cuvântul rostit , scris, citit), apare ca evidentă legătura dintre gândire şi limbaj.
- **Limbajul** este activitatea individuală de comunicare prin intermediul limbii, iar comunicarea (transmiterea de informaţii) presupune vehicularea unor semnificaţii între un "emiţător" si un "receptor ", ceea ce nu se poate realiza decât prin utilizarea unor "coduri" care să permită materializarea acestor " mesaje" , codurile putând fi semnele (cuvintele) diferitelor limbi naturale sau limbajul mimico-gesticular (specific surdo-muţilor), sau alfabetul Morse, etc.

- **Operaţiile gândirii** sunt transformări mintale ale obiectelor si fenomenelor care nu pot fi prelucrate decât prin intermediul limbajului**:**
- **analiza** (desfacerea întregului în părţile componente) ca şi **sinteza** (refacerea întregului) necesită utilizarea limbajului;
- **comparaţia** (relevarea asemănărilor şi a deosebirilor dintre obiectele gândirii pe baza unui criteriu), de asemenea**,**
- **abstractizarea** (reţinerea unor însuşiri prin renunţare la altele) şi **generalizarea** (formarea claselor pe obiecte si

fenomene) presupune intervenția limbajului ca suport sau instrument pentru vehicularea semnificațiilor corespunzătoare.

- **<u>Înțelegerea</u>** , ca funcție a gândirii ce constă în stabilirea de legături intre noile informații si cele vechi, n-ar fi posibile nici una fără sprijinul limbajului.

7.4. Funcțiile limbii

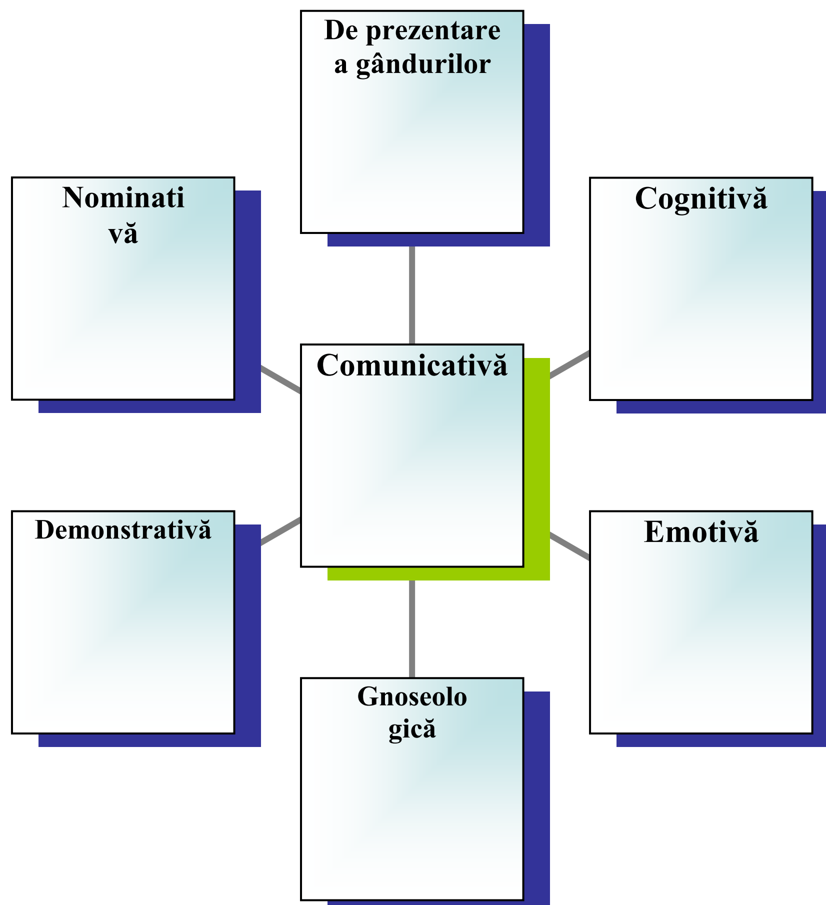

Figura 7.1. Funcțiile limbii.

VIII. FERDINAND DE SAUSSURE: TEZELE DESPRE CONCEPTUL DE LIMBĂ

***Ferdinand de Saussure* (1857 - 1913)**

Lingvist elvețian. Este considerat părintele lingvisticii moderne. Saussure face deosebirea dintre limbaj, limbă şi vorbire.

Language
Limbajul este posibilitatea de a folosi o limbă.

Langue
Limba este un ansamblu de semne folosite de o comunitate (engleza, franceza, româna)

Parole
Vorbirea este exprimarea unui vorbitor într-o anumită limbă.

- Limbajul este posibilitatea de a folosi o limbă. *Oamenii se nasc cu această capacitate.*
- Limba este un ansamblu de semne folosite de o comunitate. De exemplu româna, franceza, engleza etc. *Oamenii utilizează mai multe limbi.*
- Vorbirea este formularea unui vorbitor într-o anumită limbă. *Fiecare om are un mod specific de a vorbi, într-o limbă sau mai multe.*

8.1. Tezele lui Saussure despre conceptul de limbă

1. Limba este o realitate psihică. Rezultă că limba este un fenomen individual. Limba nu este o realitate suspendată deasupra vorbitorilor, nu se află în vorbirea unui individ aparte, ci este răspândită în toată masa vorbitorilor. Fiecare din ei este deținătorul unei părți din limbă şi numai în acest sens limba este o realitate psihică.

2. Limba este o realitate concretă şi nu abstractă. Domeniul lingvisticii trebuie să fie un domeniu al obiectelor concrete. Şi deoarece semnele lingvistice nu sunt abstracte, limba este o realitate concretă.

3. Limba este o latură socială a limbajului.

4. Limba este o convenție adoptată într-o societate umană. Un exemplu analogic este cel al banilor: banii au ajuns o marfă universală în orice societate avansată, deoarece membrii colectivității au văzut că este avantajos să adopte convenția unei mărfi-etalon.

5. Limba este o instituție socială. Acelaşi principiu al convenției explică şi socializarea limbii.

6. Limba este un întreg în sine. Acest fapt sugerează principiul unei organizări interne a limbii ca fenomen global.

7. Limba este o formă şi nu o substanţă.
8. Limba este un sistem de semne. Dacă limba are o organizare internă, atunci această organizare este sistemică.
Există o distincţie între elementele externe şi interne ale limbii. De exemplu: pentru limba română nu are nici o importanţă faptul că ***a învăţa*** provine din latină, iar ***a studia*** – din franceză. Originea acestor 2 verbe este un element extern al limbii. Dispariţia la un moment dat a unuia din ele va fi un element intern al limbii.
Concluzie: lingvistica trebuie să se ocupe de elementele interne ale limbii, adică de acele fapte ce afectează sistemul şi funcţionarea lui.

8.2. Ce este semnul?

- **Semnul 1.** Este vorba de un element cognitiv alcătuit din indicii, semnale, pictograme, simboluri.

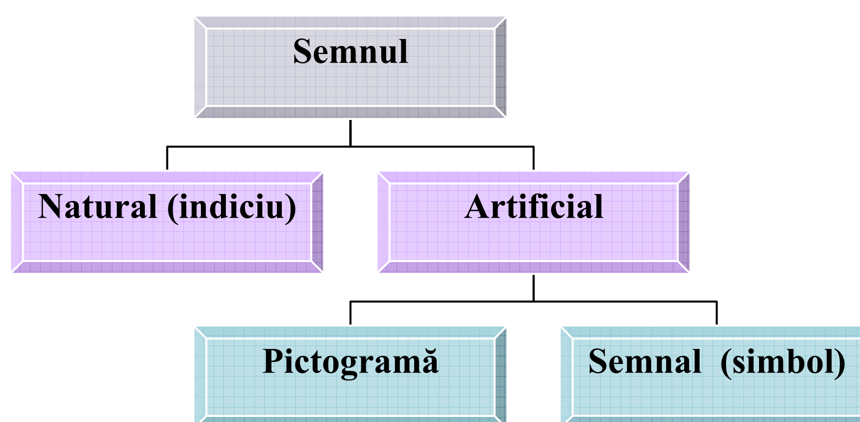

Figura 8.1. Clasificarea semnelor.

Tabelul 8.1. Clasificarea semnelor 1

Indiciu	Semn aparent după care se deduce existența unui lucru, a unui fenomen etc. Există o legătură logică între indiciu şi la ceea ce se referă.	Fumul este un indiciu al existenței unui foc
Semnal	Semn convențional utilizat pentru transmitere de informații, avertismente, comenzi etc. Ex., semnalele codului rutier.	
Simbol	Obiect sau imagine care reprezintă altceva decât ceea ce este în realitate. Ex., porumbelul - simbolul păcii.	
Pictogramă.	Semn artificial care imită în mod perceptual ceea la ce se referă, adică o „icoană”.	

8.3. Semnul lingvistic 2

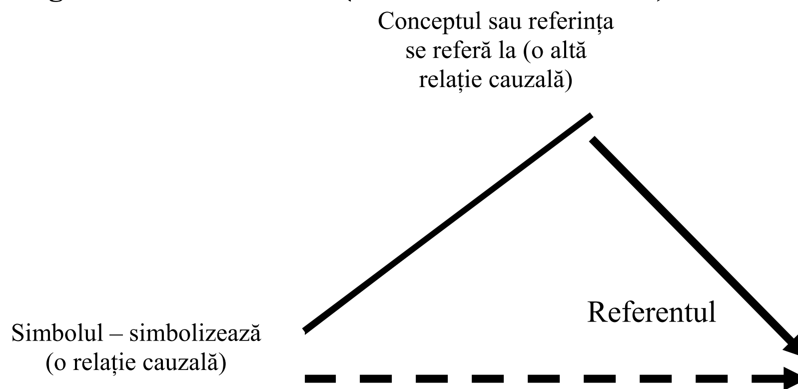
Semnul lingvistic - unitatea dintre un concept (semnificatul) şi o imagine acustică (semnificantul).

Semnificatul	Concept, conținut semantic.	
Semnificantul	Imaginea mintală a sunetului, expresia fonică.	[elefant]

Teoria semnului lingvistic

- Semnificantul este un fenomen sonor linearizat în timp.
- Semnificatul este un fenomen cognitiv, adică un ansamblu stabil de caracteristici.
- Mai poate exista şi un fenomen fizic, numit *referent*, adică obiectul concret.
- Semnificația este trecerea de la semnificant la semnificatul său şi vice-versa.

Triunghiul semiotic al lui Ogden si Richards (1923)

8.4. Limba – un sistem de SEMNE

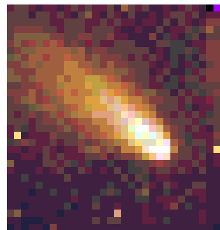
- Un semn uneşte un concept cu o imagine acustică.
- Semnificantul este lanţul sonor.
- Semnificatul este conceptul legat de acest lanţ sonor.
- Semnul lingvistic este arbitrar. Adică nu există nici o legătură necesară între complexul sonor şi conceptul pe care îl exprimă. Un argument în favoarea acestei teze este prezenţa sinonimelor şi a omonimelor.

Sinonimia

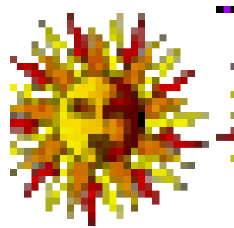
- Existenţa mai multor semnificanţi pentru un singur semnificat.
- Exemple: plăcut – agreabil
  dar – cadou
  duşman – inamic
  nevoie – necesitate
  a ocoli – a evita
  a oglindi - a reflecta
  iad – infern
  lacom – avid
  prieten - amic

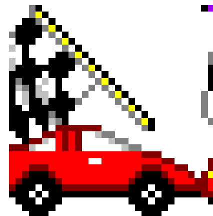
- Poză – fotografie

- Cometă – stea căzătoare

- Soare – astru

- Automobil – maşină

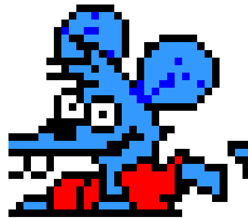
Omonimia
Mai mulți semnificați sunt exprimați prin acelaşi semnificant.

- **Liliac**

- **Şoarece**

- **Vară**

- **Elan**

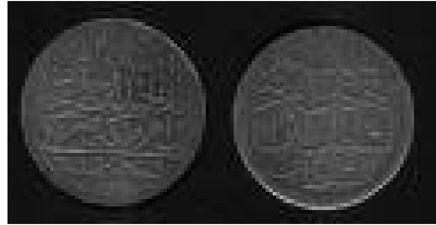

- **Lac**

- **Paralele**

Motivarea semnului lingvistic

- Motivarea este opusul conceptului de arbitrar. De exemplu, numeralele ***10 şi 12***: 10 este arbitrar, 12 este motivat în raport cu 10.
- Adjectivele ***ignorant şi neştiutor***: primul este arbitrar, al doilea este motivat în raport cu ştiutor.

- **Semnul lingvistic este liniar.** Un semn se desfăşoară într-o singură direcție în sensul că este perceput vizual, dacă este scris, sau auditiv, dacă este rostit, pe o singură coordonată (prin comparație cu semnele maritime care sunt multidimensionale).
- **Semnul lingvistic este convențional.** Asociația dintre un semnificant şi semnificat trebuie să fie ratificată de colectivitate.

Mutabilitatea şi imutabilitatea semnului lingvistic.

- Mutabilitatea este schimbarea raportului dintre semnificant şi semnificat. Adică atunci când conceptul nu mai corespunde lanţului sonor iniţial, drept consecinţă a faptului că semnul este arbitrar şi că orice limbă este supusă acţiunii timpului. De exemplu, cuvântul **şugubăţ** – acum înseamnă ***glumeţ,*** cândva – ***asasin.***

Imutabilitatea

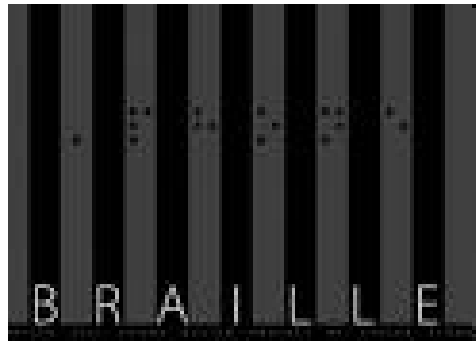
- Sunt 4 factori ce contribuie la conservarea în timp a semnelor şi la stabilitatea lor relativă:

1. Arbitrarul semnului.
2. Complexitatea sistemului: o tentativă de reformă nu poate atinge întreg ansamblul care este limba.
3. Limba nu se lasă reformată: ea induce în colectivitate o anumită inerţie nefavorabilă schimbărilor.
4. Numărul mare de semne: un sistem de scriere poate fi reformat, deoarece semnele grafice sunt puţine; elementele limbii, însă, adică semnele, sunt mult mai numeroase.

8.5. Limba – un SISTEM de semne

- SISTÉM s. n. ansamblu de elemente aflate într-o relaţie structurală, de interdependenţă şi interacţiune reciprocă, formând un tot organizat. (DEX).
- De exemplu, sistem informaţional, sistem Braille, sistem audio, sistem nervos central, sistem muntos, sistem monetar, sistemul periodic al elementelor, sistem solar, etc.

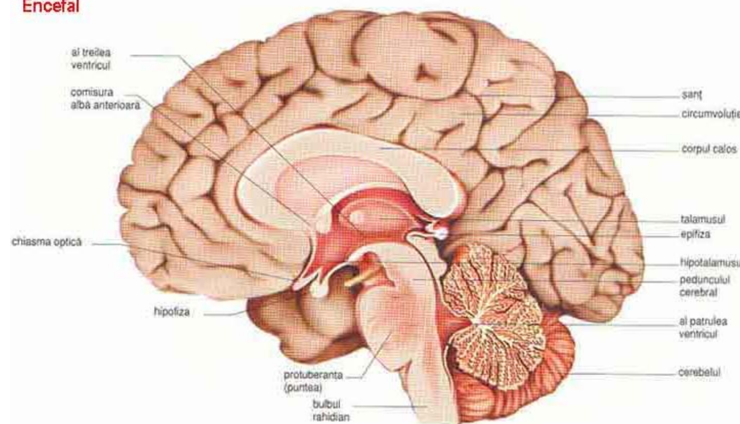
Sistemul solar

Braille

Sistem audio

Sistemul nervos central

Sistem muntos

Sistemul periodic al elementelor

TABELUL PERIODIC AL ELEMENTELOR

(CONFORM RECOMANDĂRILOR IUPAC)

numărul atomic · simbolul (stare solidă, lichidă, gazoasă) · masa atomică · temperatura de topire °C · configurația electronică · denumirea elementului · raza atomului Å

Exemplu: 1 H 1,008 HIDROGEN

PERIOADA	1 (I A)	2 (II A)	3 (III B)	4 (IV B)	5 (V B)	6 (VI B)	7 (VII B)	8 (VIII B)	9 (VIII A)	10 (VIII B)	11 (I B)	12 (II B)	13 (III A)	14 (IV A)	15 (V A)	16 (VI A)	17 (VII A)	18 (VIII A)
1	H																	He
2	Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
3	Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
4	K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
5	Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
6	Cs	Ba	La-Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
7	Fr	Ra	Ac-Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Uub	Uut	Uuq	Uup	Uuh	Uus	Uuo

blocul de elemente s · blocul de elemente d · blocul de elemente p · metale — nemetale

LANTANIDE	La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu
ACTINIDE	Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr

blocul de elemente f

8.6. Sistemul limbii

Există 2 principii de organizare a sistemului limbii:

1. Principiul succesiunii.
2. Principiul asociației.

Principiul succesiunii

- Vorbirea noastră este întreruptă de pauze de respirație. Fie fraza:

Armatele aliate au atacat Irakul, //când ultimatumul internațional a expirat.//

- Succesiunea acestor unități este numită de către Saussure **sintagme**. O astfel de sintagmă este fraza însăşi. Părțile ei constitutive sunt cele 2 propoziții, care la rândul lor sunt sintagme:

sintagma principală - ***Armatele aliate au atacat Irakul*** şi
sintagma secundară - ***când ultimatumul internațional a expirat.***

- Prima este alcătuită din:

Armatele aliate şi ***au atacat Irakul .***

- A doua este alcătuită din: ***când ultimatumul internațional*** şi ***a expirat.***
- Aceste 4 unități sunt şi ele sintagme cu structura proprie respectivă:

Armatele aliate = armatele + aliate
au atacat Irakul = au atacat + Irakul etc.

- Şi descompunerea poate continua:

Armatele = armate+le;
Aliate = aliat+e
Irakul = Irak+(u)l
Internațional = inter + național etc.

- Din aceste segmentări succesive rezultă principiile care definesc la Saussure conceptul de sintagmă:

1. O sintagmă este orice unitate semnificativă, începând cu nivelul morfologic şi terminând cu nivelul enunțului.
2. O sintagmă se descompune întotdeauna în părți constitutive interdependente, care pot fi la rândul lor sintagme.

3. Părțile componente ale unei sintagme sunt unități de semnificație. Elementele ultime ale unei sintagme trebuie să fie semne.

8.7. Principiul asociației

- Saussure propune să privim fiecare unitate lingvistică utilizată în comunicare drept centrul unei constelații lingvistice alcătuite din serii de alte unități: morfologice, lexicale, semantice.
- Ele sunt numite serii asociative sau asociații.
- Astăzi noi le numim **paradigme.**
- **O unitate lingvistică este percepută ca având sens, deoarece ea face parte întotdeauna din serii de alte unități lingvistice. Sensul ei se naşte prin diferențierea de celelalte unități.** De exemplu, dacă ar dispărea seria tuturor substantivelor articulate la plural cu – **le**, atunci **le** din **armatele** nu ar mai fi perceput ca o unitate semnificativă, deoarece nu ar mai avea cu cine să fie comparat.
- Principiul succesiunii şi al asociației definesc sistemul limbii şi funcționează simultan.
- Orice ordonare sintagmatică presupune utilizarea unor serii asociative virtual existente.
- Orice actualizare este supusă principiului de ordonare sintagmatică.
- Aceste procese se intercondiționează.

IX. LEONARD BLOOMFIELD: TEZELE DESPRE SEMNIFICAȚIE

9.1. Lingvistica americană

- A avut propria ei dinamică, diferită de cea europeană.
- În SUA teoria lui Saussure a fost mult timp ignorată.
- Autoritatea similară lui Saussure în SUA este Leonard Bloomfield.
- În 1933 apare cartea ***Limbajul***, care după influență şi importanță este analogul ***Cursului de Lingvistică Generală*** a lui Saussure.

BLOOMFIELD, Leonard **(1887–1949)**

Lingvist american, profesor la universitatea din Chicago.
Este considerat fondatorul structuralismului american.

- Sub influența psihologiei behavioriste, Leonard Bloomfield identifică sensul cu obiectul denumit de cuvânt şi cu reacția celui care percepe cuvântul: ”Rostind o formă lingvistică, vorbitorul determină pe ascultătorii săi să reacționeze la o situație; această situație şi reacțiile față de ea sunt sensul lingvistic al formei”.

9.2. Behaviorismul

- Behaviorismul (din engl. behaviorism, fr. béhaviorisme) este un curent în psihologie, mecanicist şi agnostic, care consideră drept obiect exclusiv al psihologiei comportamentul exterior, eliminând conştiința. În limba română se foloseşte uneori şi sinonimul comportamentism.
- Exemplu: În 1906 psihologul rus Ivan Pavlov investigase procesele digestive la câini, măsurând cantitatea de salivă secretată în momentul în care acestora li se punea o bucată de hrana în gură. După măsurători repetate, Pavlov a descoperit că animalele salivau chiar la anticiparea primirii hranei. Mai mult, dacă primirea hranei ar fi fost asociată cu un clopoțel, atunci secreția salivei s-ar fi declanşat doar la simplul auz al acestui clopoțel.
- Consecințele acestei concepții au fost trase de unii dintre urmaşii lui Bloomfield: dacă sensul se identifică cu o situație, cu reacțiile vorbitorilor, ale interlocutorilor, atunci lingvistica nu are nici un temei să se mai ocupe de sensuri.

9.3. Demersul ştiinţific al lui Bloomfield

- O reconstrucție a limbajului.
- Prima etapă – captarea celor mai generale aspecte ale limbajului prin intermediul conceptelor de ***formă lingvistică, formă gramaticală, formă lexicală, taxem, semem, episemem.***
- Prin toate aceste concepte este determinată aria lexicului unei limbi.
- Combinațiile de forme lingvistice sunt clasificate în ***forme propoziționale, sintagme şi substituții***.
- Toate aceste categorii sunt atribuite sintaxei.

9.4. Teze

1. O formă lingvistică este o formă fonetică dotată cu semnificație.

- Ea poate fi o frază, o propoziție, un constituent al propoziției sau chiar o formă fonetică având rol gramatical sau lexical.
- De exemplu: *pod de lemn, aleargă repede, ascultând muzică*, *-le* din fetele, *-tor* din cerşetor, *ne-* din neom, *-ând* din cântând etc.

2. O formă lingvistică are sau nu capacitatea de a alcătui singură un enunț.

3. O formă lingvistică alcătuind singură un enunț este o formă lingvistică independentă. O formă lingvistică neavând această capacitate este una dependentă. Un enunț este o propoziție monomembră sau nu.

4. O formă lingvistică este simplă sau complexă. O formă simplă este nedecompozabilă în alte forme lingvistice. De exemplu: ***aici.*** O formă complexă este reductibilă la cel puțin 2 forme. De exemplu: ***brațul fluviului*** se descompune în ***brațul*** şi ***fluviului***. Părțile componente ale unei forme complexe se numesc constituenți imediați.

5. O formă lingvistică simplă (independentă sau dependentă) se numeşte ***morfem.***

6. Totalitatea ***morfemelor*** dintr-o limbă constituie ***lexicul*** acelei limbi.

De obicei lexicul este totalitatea ***cuvintelor.*** Pentru Bloomfield lexicul limbii române, de exemplu, mai cuprinde şi marca gerunziului, a genului sau a numărului, deoarece ele sunt forme lingvistice simple.

Însă nu intră în acelaşi lexic forme precum ***vânător, zgârie-brânză*** sau ***neom***, deoarece ele sunt forme complexe.

7. O formă lingvistică este o combinație dintre o formă lexicală şi cel puțin o formă gramaticală.

8. Atât forma lexicală, cât şi cea gramaticală posedă o semnificație.

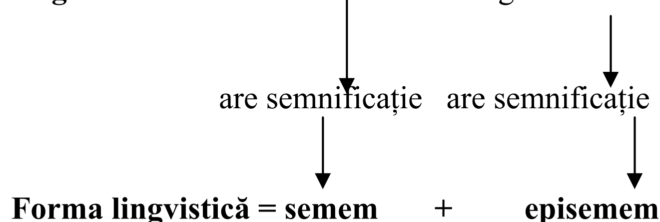
Semnificația formei lexicale se numeşte ***semem.***

Semnificația formei gramaticale se numeşte ***episemem.***

Semnificația unei forme lingvistice este solidaritatea dintre un ***semem*** și cel puțin un ***episemem.***

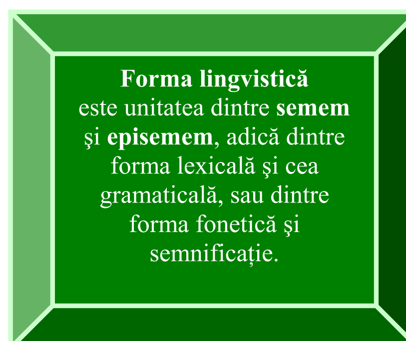
9.4.1. Forma lingvistică

- Semnificația formei lingvistice trebuie să fie alianța dintre un semem și un episemem.
- Sememul la care se referă Bloomfield corespunde conceptului saussurian de semnificat.
- Forma fonetică la care se referă Bloomfield corespunde conceptului saussurian de semnificant.
- **Forma lingvistică** = Forma fonetică + semnificație.
- **Forma lingvistică** = forma lexicală + forma gramaticală

Saussure **vs** **Bloomfield**

9. O formă complexă = cel puțin 2 forme independente.
10. Dacă o formă complexă = cel puțin 2 forme independente, atunci ea este ***o sintagmă***.

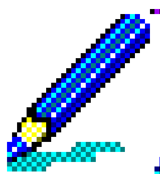
11. O formă complexă = fie o formă independentă + cel puțin o formă dependentă, fie cel puțin 2 forme dependente.
12. Dacă o formă este complexă în sensul descris de (11), sau dacă ea este o formă independentă simplă, atunci ea este un ***cuvânt.***
13. Sintagmele sunt domeniul de studiu al ***sintaxei.***
14. Cuvintele sunt domeniul de studiu al ***morfologiei.***
15. Morfologia + sintaxa = ***gramatica*** unei limbi.
16. Cuvintele se împart în cuvinte secundare şi primare.
17. Cuvinte secundare = cele care se descompun în forme independente. De ex., ***general-colonel, ciuboțica-cucului***.
18. Cuvinte primare = cele indecompozabile, sau care se descompun în cel puțin 2 forme dependente. De ex., ***bine, uşor, munca.***
19. Dacă un cuvânt secundar se descompune într-o formă independentă şi cel puțin una dependentă, atunci el este un cuvânt secundar derivat. De ex., ***bătrân+esc, re+face+re, plop+i.***

9.4.2. Tezele despre semnificație:

- Formele lingvistice denumesc obiectele din lumea înconjurătoare. Relația dintre formele lingvistice şi obiecte este arbitrară. Adică limbi diferite folosesc forme distincte pentru a denumi acelaşi obiect.
- Obiectele denumite de formele lingvistice ar trebui să poată fi descrise prin mijloacele ştiințelor. De exemplu, cuvintele ***lup, urs, vulpe*** ar trebui explicate în ***zoologie.*** Însă cunoaşterea umană nu este într-atât de dezvoltată ca să poată furniza descrieri ale tuturor obiectelor denotate de formele lingvistice.
- În absența unei descrieri ştiințifice a obiectelor, semantica are la dispoziție 3 expediente:

1. Obiectul denotat de o formă lingvistică poate fi precizat prin indicarea acestuia - **definiția ostensivă.**
2. Obiectul poate fi descris de cuvintele aceleiaşi limbi - **definiția lexicografică** din dicționarele explicative.
3. Sememul unei forme lingvistice poate fi indicat prin **traducere**.

Exemplu

Definiția ostensivă: acesta este un creion

Definiția lexicografică: Ustensilă pentru scris sau desenat, constituită dintr-o mină neagră sau colorată, protejată de un înveliș de obicei din lemn; bețișor făcut din argilă combinată cu diferite substanțe, cu care se poate desena în diferite culori.
Traducerea: "creion" means in Romanian "pencil".

- O descriere a unui obiect nu reține toate trăsăturile acestuia, ci numai pe acele semnificative. Orice definiție împarte clasa proprietăților unui lucru în subclasa proprietăților lui esențiale și în acea a proprietăților lui accidentale.

De exemplu: TÍGRU - Specie de mamifer carnivor, felină de talie mare, cu blană de culoare galben-roșcată cu dungi negre, transversale, care trăiește în Asia și în insulele Australiei.

- Obiectele denumite de formele lingvistice sunt conținute în evenimente și stări ale lumii, adică lucrurile sunt incorporate în stări și evenimente.
- Evenimentele și stările sunt cele care îi determină pe oameni să vorbească. Adică sunt stimulente ale vorbirii.
- Semnificația unei forme lingvistice este circumstanța în care forma lingvistică este folosită de către vorbitor + efectul pe care îl are această utilizare asupra unui interlocutor.

Exemplu
Două persoane traversează o stradă pe care nu există nici semafor, nici zebră. Una din cele 2 persoane observă apropierea unei mașini care i-ar putea accidenta și exclamă:"Mașina!", avertizându-și astfel interlocutorul.

Semnificația acestui enunț este, deci , circumstanța care l-a obligat pe primul individ să folosească termenul ***maşină*** **+** ***intenția de avertizare*** a celuilalt individ.

Tabelul 9.1. Diferențe de interpretare la Saussure şi Bloomfield

➢ Limba este socială, iar utilizarea ei este individuală. ➢ Conceptul este un punct de referință indiscutabil. ➢ Semnificația este o problemă internă a semnului: semnificantul semnifică semnificatul. ➢ La nivelul de descriere lingvistice – Teoria sintagmatică adună morfologia, sintaxa şi lexicul. ➢ Existența teoriei asociației. ➢ Lipseşte o asemenea clasificare.	➢ Nu face deosebire dintre limbaj şi utilizarea lui. ➢ Nu se pune problema conceptului. ➢ O formă lingvistică denumeşte un obiect, iar criteriile pe care vorbitorii la folosesc implicit, pentru a denumi obiectele, se reflectă în semne. şi identificare a unităților ➢ Sunt concepte diferite ➢ Lipsa acestei teorii. ➢ Propune o definiție şi o clasificare a cuvintelor.

Probleme comune la Saussure şi Bloomfield

- Identificarea entităților lingvistice.
- Problema semnificației.
- Valabilitatea unor distincții tradiționale (morfologie – sintaxă - lexic).
- Metoda şi procedura de cercetare.
- Conceptele de sintagmă şi semn ale lui Saussure coincid cu cele de constituent imediat şi cuvânt-morfem ale lui Bloomfield.

9.5. Structuralismul în lingvistică

- STRUCTURALÍSM s.n. Teorie lingvistică contemporană care susține că limba este un sistem autonom, că alcătuieşte o structură în care diversele părți se află în relații şi se condiționează reciproc.
- Apare odată cu publicarea Cursului de Lingvistică Generală a lui Ferdinand de Saussure în 1916.
- După Saussure structuralismul este împărțit în 2 ramuri: lingvistica Bloomfieldiană şi semantica generativă a lui Noam Chomsky.

Şcolile structuralismului

- În evoluția structuralismului deosebim mai multe şcoli, între care există destule diferențe de teorie şi de problematică.
- Mai însemnate sunt şcoala de la Praga, descriptivismul american şi glosematica; la acestea s-a adăugat o variantă a structuralismului care a elaborat teoria gramaticilor generative.

Şcoala de la Praga

- A apărut în anul 1926, promotorii ei fiind lingviştii V. Mathesius, N.S. Trubețkoi şi R. Jakobson.

- Prin lucrările lor, membrii şcolii pragheze pot fi considerați „părinții” fonologiei; latura sonoră a semnului lingvistic a fost primul compartiment al limbii cercetat cu metodele

structuralismului şi rezultatele s-au dovedit extrem de productive.

- Au dezvoltat şi au ilustrat ideea că limba este un sistem de sisteme (fonologic, morfologic, sintactic) şi, cel puțin în teorie, au arătat necesitatea studiului istoric alături de cel descriptiv.

Descriptivismul american

- S-a dezvoltat în special după publicarea cărții lui L. Bloomfield ***Language*** (1933) şi are ca principali reprezentanți pe Z. S. Harris, Ch. F. Hockett, K. L. Pike şi E. A. Nida.
- Meritul lor principal este aplicarea structuralismului la studiul gramaticii, a cărei împărțire tradițională în morfologie şi sintaxă ar trebui – după ei – abandonată.
- O ramură a descriptivismului, reprezentată în primul rând prin Z. S. Harris, promovează descrierea unităților limbii fără a face apel la sens; această lingvistică asemantică şi-a găsit justificarea într-o serie de aplicații practice, mai ales în traducerea automată (într-adevăr, nu putem pretinde unei maşini care găseşte echivalentele dintre două limbi să „înțeleagă" textul pe care îl are de tradus).

Glosematica

- Este numele dat şcolii structuraliste daneze de creatorul ei, L. Hjelmslev, continuator al ideilor altui lingvist danez, V. Brřndal.
- Concepția şcolii de la Copenhaga e cuprinsă în **Bazele teoriei limbii**, de L. Hjelmslev, carte apărută în 1943. Cele două trăsături esențiale ale structuralismului sunt aici mai clar reliefate decât în opera oricărui alt cercetător.
- Glosematica este o teorie a semnului lingvistic privit exclusiv ca formă şi tratează atât fonologia, cât şi gramatica.

- În analiza şi clasificarea relaţiilor se pune accentul pe asemănarea dintre tipurile de raporturi din toate compartimentele limbii.
- Ideea că există un paralelism pronunţat între modul de organizare sistematică a fonemelor, morfemelor, sintagmelor etc. e cunoscută sub numele de izomorfism şi a găsit o largă aplicare în lingvistica matematică.

Gramatica generativă

- Teoria s-a născut după cel de-al doilea război mondial, în S.U.A., în legătură cu dezvoltarea teoriei modelării şi a ciberneticii. Principiile de bază au fost expuse de N. Chomsky, în lucrarea ***Syntactic Structures*** (1957). O gramatică generativă este un ansamblu de ***simboluri*** ale unităţilor limbii şi de ***reguli*** de funcţionare, ce se aplică acestor simboluri cu scopul de a produce propoziţiile corecte ale unei limbi. Mecanismul unei astfel de gramatici trebuie deci în aşa fel alcătuit, încât aplicarea regulilor de funcţionare la simboluri să aibă acelaşi efect ca şi construirea enunţurilor de către vorbitori.
- Se cunosc până acum trei tipuri de gramatici generative: cu număr finit de stări, cu constituenţi imediaţi şi gramatici transformaţionale. Teoria gramaticilor generative ţine atât de lingvistica structurală, cât şi de lingvistica matematică. Meritul ei principal este că a izbutit să formalizeze sintaxa, până atunci relativ refractară cercetării structurale.

X. MORFOLOGIA

Plan:
1. Introducere.
2. Criterii de clasificare:
a) criteriul semantic;
b) criteriul formal;
c) criteriul relațional.
3. Obiectul clasificării în morfologie: cuvântul sau morfemul?
4. Clasificarea morfemelor.
5. Două definiții ale cuvântului.

10.1. Introducere

- Morfologia este acea ramură a gramaticii care împarte cuvintele în părți de vorbire (PDV) şi care studiază variațiile flexionare ale acestora în funcție de categoriile gramaticale, cum ar fi numărul, genul, cazul, persoana, gradul de comparație etc.
- Înțeleasă astfel, morfologia pune 2 probleme teoretice de bază: **cum** se clasifică şi **ce** se clasifică.

10.2. Criterii de clasificare

- Locul unde se poate detecta criteriul utilizat pentru clasificarea morfologică este definiția dată fiecărei părți de vorbire.
- De ex., substantivele (N) sunt de obicei definite drept PDV care denumeşte obiecte şi care se declină.
- Declinarea este o proprietate formală şi a adjectivelor (AJ), dar acestea sunt definite ca exprimând însuşiri şi calități.
- Pronumele (Pro) sunt considerate acele PDV care înlocuiesc substantive, etc.
- Aceste definiții ale PDV reprezintă combinații de criterii. Nu întotdeauna acelaşi criteriu este utilizat pentru definirea a 2 sau mai multe PDV.

- Astfel, faptul că pronumele este un substitut al substantivului este o particularitate distribuţională.
- _Criteriul utilizat pentru definirea pronumelui este aşadar distribuţional. Însă acest criteriu nu se mai întâlneşte în definiţia substantivului.
- Pe de altă parte, în definiţia unei PDV se poate constata prezenţa a mai mult de un criteriu. **De exemplu,** în cazul **adjectivului**, definit drept PDV flexibilă, care exprimă însuşiri sau calităţi ale obiectelor. Flexibilitatea este o proprietate constatată pe baza unui criteriu **formal**, iar particularitatea de a exprima o însuşire este o trăsătură **semantică.**

a) Criteriul semantic

Este cel care a fost utilizat de-a lungul timpului.

Primele clasificări ale cuvintelor vin din antichitatea greco-latină şi au reprezentat pentru mult timp modele de referinţă.

În antichitate planul lingvistic, planul logic şi planul ontologic (conceptual) erau considerate interconectate.

Limba, gândirea şi realitatea apăreau ca izomorfe (de aceeaşi formă): structurile limbii repetă şi reflectă structurile gândirii, iar acestea din urmă reflectă ceea ce există.

Astfel criteriul semantic în clasificarea cuvintelor se impunea de la sine.

- Un al doilea motiv de utilizare frecventă a criteriului semantic este comoditatea pe care o oferă.
- Într-adevăr, este uşor şi simplu să se clasifice cuvintele după semnificaţia lor: substantivele denumesc obiecte, adjectivele – însuşiri, verbele – acţiuni, adverbele (Av) stabilesc cadrul spaţial, temporal sau modul acţiunilor.

- ***Ontologie*** – gr. ontos, adică fiinţă, existenţă + logos, adică studiu. Ramură a filozofiei (mai recent şi a lingvisticii) care studiază trăsăturile

cele mai generale ale existenţei şi clasificarea lor.

Clasificarea lui *Eugen Coşeriu*

Eugen Coşeriu (sau Eugeniu Coşeriu, Eugenio Coseriu, n. 27 iulie 1921, comuna Mihăileni, judeţul Bălţi, azi în Republica Moldova – d. 7 septembrie 2002, Tübingen, Germania) a fost un filolog romanist de origine română.

Distinge mai multe tipuri de sens: categorial, lexical, lexico-categorial, instrumental şi ontic (propoziţional).

Sensul categorial

- Este sensul unei unităţi lingvistice în virtutea apartenenţei sale la o anumită categorie, adică PDV.
- **De exemplu,** cuvintele ***deget, degetului, degetar*** nu au un sens categorial distinct, deoarece ele aparţin aceleiaşi categorii – substantivului.
- Însă cuvintele ***frumuseţe şi frumos*** au sensuri categoriale distincte: unul este N, iar altul-AJ.

Sensul lexical

- Sau din dicționar, poate fi distins, făcând abstracție de cel categorial.
- Să presupunem că nu ne interesează cărei categorii îi aparțin cuvintele ***deget şi degetar.***
- Se observă, că unul exprimă un concept cu ajutorul căruia se identifică o anumită parte a corpului, iar celălalt – un obiect de protecție a degetului la cusut.
- Aceste concepte sunt sensurile lexicale ale celor 2 unități.
- Cel mai important rol în clasificarea părților de vorbire îl are **sensul lexical**, adică ceea ce exprimă fiecare parte de vorbire. Astfel
- **substantivul** - indică obiecte,
- **pronumele** - ține locul unui substantiv,
- **numeralul** - exprimă un număr sau o determinare numerică,
- **adjectivul** - exprimă o proprietate a unui obiect,
- **verbul** - exprimă o acțiune sau o stare,
- **adverbul** - exprimă o caracteristică a unei acțiuni sau a unei stări,
- **interjecția** - exprimă exteriorizarea unui sentiment, a unei stări fizice sau psihice sau a unui sunet,
- **articolul,**
- **conjuncția** şi
- **prepoziția** - acestea nu au sens de sine stătător şi sunt simple instrumente gramaticale ce servesc la stabilirea unor raporturi gramaticale.

Sensul instrumental

- Este sensul exprimat de afixe(prefix şi sufix), prepoziții (Pre) sau conjuncții (Conj).
- De exemplu, în cuvântul ***dezrădăcinată*** se disting: ***dez+rădăcin+at+ă***.
- Toate prepozițiile şi conjuncțiile au sens instrumental.

Sensul ontic

- Este sensul propoziției.

- Diferențele de sens ontic sunt diferențele dintre afirmativ şi negativ, enunțiativ şi interogativ.
- Propoziție → Afirmativă, Negativă Enunțiativă, Interogativă.
- Clasificarea cuvintelor se face pe spectrul acestor tipuri de sens prezentate anterior.
- Deci vor exista cuvinte lexematice, adică dotate cu sens lexico-categorial. Ele reprezintă substantivele, adjectivele, verbele şi anumite adverbe.
- Apoi vin cuvintele categorematice, adică pronumele şi unele adverbe, care conform lui Coşeriu, sun lipsite de sens lexical şi au doar sens categorial.
- Apoi sunt cuvintele instrumentale. Ele pot fi dotate, pe lângă sensul instrumental, cu sens lexical sau lexico-categorial.

b) **Criteriul formal**

- Se utilizează în:
- clasificarea PDV în flexibile şi neflexibile;
- divizarea PDV flexibile în cele care se declină (N, AJ, Pro) şi cele care se conjugă (V);
- gruparea PDV care se declină şi se conjugă în clase de declinare şi conjugare;
- compatibilitatea sau incompatibilitatea unor PDV cu diverse categorii gramaticale (de ex., gradul de comparație pentru AJ şi Av, modul sau timpul pentru V).
- Dacă admitem că forma înseamnă şi structură, atunci criteriul formal se utilizează şi în distincția N, AJ; Numeral (Nr), Pre simple sau compuse.

c) **Criteriul relațional**

- Oferă posibilitatea de a delimita o clasă de cuvinte în baza relațiilor pe care acestea le pot avea cu alte cuvinte.
- Proprietățile relaționale apar la Pre, Conj sau Articol (Art).

- Aceste proprietăți ale unităților lingvistice devin obiect de studiu sistematic în lingvistica americană.
- Curentul este denumit „structuralism american” sau „descriptivism”, iar metoda lui specifică se numeşte **analiză distribuțională**.

Analiza distribuțională

- Ea constă în parcurgerea mai multor etape:

1. stabilirea corpusului de date lingvistice (colectarea textelor);
2. fixarea nivelului lingvistic la care urmează să se efectueze analiza (fonologic, morfologic, sintactic, semantic...);
3. segmentarea textului în unități corespunzătoare nivelului ales (foneme, morfeme, sintagme...);
4. inventarierea contextelor în care apare o unitate lingvistică.

Cea mai importantă descoperire a distribuționismului sunt contextele diagnostice. Prin intermediul lor devin posibile două operații: identificarea claselor de cuvinte, adică a PDV, şi identificarea unor categorii gramaticale proprii acestor clase.

10.3. Obiectul clasificării în morfologie: cuvântul sau morfemul?

- Încă de pe timpul lui Saussure s-au propus mai multe definiții ale cuvântului. Cu timpul numărul lor a crescut până la 72, însă nici o definiție nu reuşeşte să-i mulțumească pe toți lingviştii.

- **Cuvânt** – din lat. „conventum” înțelegere: unitate de bază a vocabularului , care reprezintă asocierea unui sens şi a unui complex sonor. (DEX).

- Aşa cum se prezintă în limbile moderne, cuvântul este decompozabil.
- De exemplu, cuv. ***pomi*** se descompune în ***pom+i.***
- Această segmentare înseamnă altceva decât o descompunere în silabe. Rezultatul este obţinerea a cel puţin 2 unităţi care se caracterizează prin faptul că au:

- atât un semnificant (lanţ sonor),
- cât şi un semnificat (concept).
- ***Pom*** are sensul lexical de arbore şi cel gramatical de N masculin singular nominativ, iar ***i-*** are sensul pluralului.
- Aceste unităţi minimale dotate cu sens se numesc **morfeme.**

Definiţia morfemului

- În lingvistică, ***morfemul este unitatea cea mai mică din structura unui cuvânt care transportă informaţie.***
- Morfemele se compun la rândul lor din foneme.

De exemplu, cuvântul **neştiute** conţine patru morfeme:

- **ne** exprimă negaţia,
- **ştiut** este participiul verbului **a şti** şi se formează la rândul lui din două morfeme:

rădăcina **şti** şi
desinenţa **(u)t,**

- **e** marchează numărul plural pentru genul feminin sau neutru.

10.4. Clasificarea morfemelor

- Se disting morfemele cazului, numărului, genului etc.
- Mai există morfeme independente şi dependente. Un morfem independent este o rădăcină.
- Ei i se pot adăuga afixe derivative. De ex., în cuvântul ***nebunatic*** se vede rădăcina ***bun*** şi afixele derivative ***ne-*** şi ***tic***.

- Combinaţia dintre unul sau mai multe afixe derivative şi o rădăcină se numeşte radical.
- Uneori radicalul poate coincide cu rădăcina.
- Radicalului i se pot ataşa flectivele, care sunt morfeme dependente şi purtătoare de informaţie gramaticală. De aceea ele se mai numesc morfeme gramaticale.
- Flectivele pot fi nominale şi verbale. Cele nominale caracterizează flexiunea N, Aj sau a Pro, iar cele verbale – a verbului.
- Flectivele verbale se numesc desinenţe şi precizează persoana şi numărul.

10.5. Două definiţii ale cuvântului

- Prima definiţie: este cuvânt mulţimea de forme care constituie o paradigmă flexionară.
- Atunci când se delimitează o mulţime de elemente, delimitarea se face în baza unor proprietăţi comune ale acestor elemente.
- Pentru mulţimea de forme care este un cuvânt proprietatea comună tuturor formelor incluse în paradigmă este radicalul, deoarece doar el este invariabil.

Student ul
Student ului
Studenţ ii
Studenţ ilor
Student a
Student ei
Student ele
Student elor

Aceasta este paradigma gramaticală a cuvântului student.

- Această mulţime de forme reprezintă un singur cuvânt, deoarece au în comun acelaşi radical.
- Dacă un cuvânt este definit drept clasa acelor forme flexionare ce au în comun acelaşi radical, atunci se poate

spune că fiecare formă din paradigmă constituie o realizare a cuvântului.

- A doua definiție: <u>este cuvânt acea sintagmă morfematică alcătuită din cel mult 2 morfeme independente.</u>
- Precizarea „cel mult 2 morfeme independente” se referă la cuvintele compuse.
- Această a doua definiție permite un tratament formal al cuvântului.
- Descrierea formală constă dintr-un ansamblu de simboluri combinate în reguli într-o anumită succesiune.
- Aplicând regulile în ordinea lor, rezultatul este producerea unui cuvânt.

Simboluri:

- W – cuvânt;
- RA - radical;
- Roo – rădăcină;
- AFD – afixe derivative;
- Fl – flective;
- Fln – flective nominale;
- Flv – flective verbale;
- DES – desinențe;
- SUF – sufixe;
- PREF – prefixe;
- x→ y – x se rescrie ca y;
- { x} sau x sau y, dar nu şi x şi y;
  {y}
- x+y;
- x+(y) eventual y.

Reguli:

(1) W →RA + (Fl).
(2) RA→ Roo + (AFD)

(3) Fl→ {Fln}
{Flv}

(4) Flv→ DES

Acesta este un model simplificat al generării formale a unui cuvânt.

Exemple

1. Alcătuiți paradigma gramaticală a cuvintelor:

Argintiu, a şti, popor.

2. Alcătuiți formula cuvintelor:

Străveche, îndrăgostiților, mieroasă.

XI. SINTAXA

11.1. Conceptul de sintaxă tradițională şi caracteristicile sale

Alături de morfologie, sintaxa este considerată în mod tradițional celălalt compartiment al gramaticii. Ea studiază organizarea unităților lingvistice în cadrul enunțului. În sintaxă unități înseamnă cuvânt, grup de cuvinte, propoziție.

Conceptul „standard" de sintaxă poate fi caracterizat prin următoarele trăsături:

1. Limitare structurală.
2. Orientare semantică excesivă.
3. Funcționalism.
4. Abordare analitică a domeniului.
5. Stratificare.

Aceste 5 caracteristici definesc noțiunea care poate fi denumită prin expresia „sintaxă tradițională". Atunci când una din aceste caracteristici lipseşte, teoria nu mai poate fi considerată în sens strict o sintaxă tradițională.

Exemplu: ***Capetele câtorva muşterii şi umbra Linei se vedeau prin fereastra aburită.***

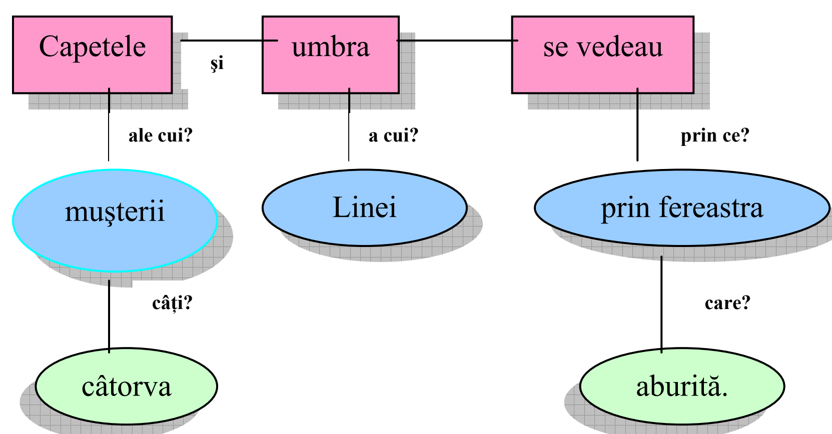

Figura 11.1. Stratificare şi funcționalism.

11.2. Limitare şi extindere structurală

O definiție operațională a structurii poate fi următoarea: **este structură ansamblul de relații care se stabilesc între elementele unei mulțimi.**

Sintaxa tradițională expune 2 tipuri de relații: coordonarea şi subordonarea. Formele de manifestare ale coordonării sunt joncțiunea şi juxtapunerea. De exemplu: „***Uşa se deschise/***1 ***şi drept în fața lui Dan se ivi un om înalt cu fruntea mare,/***2 ***iar pe creştet avea un fes mic.../***3” (M. Eminescu, „Sărmanul Dionis”). Formula acestui enunț este 1+2+3.

Exemplu de juxtapunere: ***„Lupul, mielul, leul, mânzul, câine, şoarece, pisoi Stau în fabulă de sfadă, ca la teatru, câte doi.”*** (T.Arghezi. Fabula fabulelor.)

În raport de coordonare pot fi: **subiectele, numele predicative, atributele, complementele.**

Subordonarea se realizează prin acord, aderare şi recțiune. Exemplu de subordonare:”***Totuşi Nicoară hotărâse în taina inimii lui/***1 ***să nu ocolească locul/***2 ***unde trăise biata sa mamă./***3” (M. Sadoveanu. „Nicoară Potcoavă”). Formula acestui enunț este:

1

2

3.

Coordonarea interpropozițională este definită astfel: 2 sau mai multe propoziții sunt coordonate dacă sunt fie principale, fie subordonate față de acelaşi cuvânt sau construcție. Despre propozițiile principale se ştie că ele sunt considerate propozițiile cu sens independent. Deci coordonarea la nivelul frazei poate fi definită astfel: sunt coordonate acele propoziții ce au sens independent sau acele propoziții subordonate față de acelaşi element.

Fie exemplele:

(1) ***Povestea lui coincide/1 cu ceea ce am mai auzit,/2 dar totuşi n-o cred./3***

(2) ***Durerea din suflet răspunde/1 unde nu m-am aşteptat,/2 şi asta mă îngrijorează./3***

În (1) şi (2) primele propoziţii sunt clasificate de către oricine ca fiind principale, însă ele nu sunt propoziţii independente ca sens în limba română.

(3) Povestea lui coincide.

(4) Durerea din suflet răspunde.

Definiţia propoziţiei principale nu permite să se spună că (3) şi (4) sunt principale şi în felul acesta este exclusă şi posibilitatea de a susţine că în (1) şi (2) prima propoziţie este coordonată cu a treia. Pentru a remedia această dificultate se adaugă explicaţia că unele propoziţii pot fi „insuficiente". Dar conceptul de insuficienţă este în conflict cu cel de propoziţie independentă.

Să considerăm acum cealaltă latură a definiţiei coordonării pornind de la un exemplu de felul următor:

(5) Dacă tace înseamnă că acceptă.

5 este alcătuită din 3 propoziţii, dintre care a doua este principală, iar prima şi a treia sunt subordonate faţă de a doua. Partea a 2 a definiţiei coordonării afirmă că 2 propoziţii sunt coordonate dacă se referă la acelaşi element. Situaţia din (5) satisface această condiţie, deci ar trebui să rezulte că 1 şi 3 sunt coordonate, deoarece ambele se subordonează lui „înseamnă". Însă acest lucru este inacceptabil.

Pentru **coordonarea intrapropoziţională** se propune de obicei următoarea definiţie: sunt coordonate părţile de propoziţie care stau pe acelaşi plan, nici una din ele nefiind subordonată celeilalte. A sta pe acelaşi plan înseamnă că părţile trebuie să fie sau ambele principale, sau ambele secundare. În exemplul

(6) ***Sechestrul persoanei se pedepseşte penal.*** cuvintele *persoanei şi penal* sunt ambele secundare şi nici una nu este subordonată faţă de alta. În acord cu definiţia, atributul substantival şi complementul de mod sunt coordonate. Însă din nou concluzia este inacceptabilă.

În sintaxa tradițională **subordonarea la nivel frastic** este definită drept dependența unei propoziții față de un cuvânt sau o construcție. **La nivelul propozițional** subordonarea apare ca determinare a unui cuvânt de către un alt cuvânt.

Sintaxa tradițională este o sintaxă limitată structural (L.S.).

Între 2 unități sintactice oarecare A şi B se pot stabili următoarele relații:

a) relația de dependență – A depinde de B, dar nu şi reciproc.
b) relația de interdependență – A depinde de B şi reciproc.
c) relația de independență – nici A nu depinde de B, nici B nu depinde de A.
d) relația de incompatibilitate – A şi B se exclud reciproc.

Dependente sunt atributele față de regentele lor: ***floare albă; cer senin.***

Interdependenți sunt verbul copulativ şi numele predicativ: ***floarea este albă.***

Independente sunt apozițiile față de aşa-numitele regente: ***Fratele lui, Ion, era mai mare.***

Incompatibile sunt verbele predicative cu numele predicative: ***Bunicul stă pe prispă. Prispa este rece.***

Această tipologie a relațiilor îi aparține lui Louis Hjelmslev. Sintaxa care incorporează această tipologie devine o sintaxă extinsă structural (E.S.). În sintaxa ES dependența, interdependența, independența şi incompatibilitatea primesc definiții pe baza unui test simplu, numit testul suprimării alternative.

A suprima – a face să dispară, a îndepărta, a elimina, a anula. A fi suprimabil înseamnă a putea fi eliminat din enunț fără a afecta corectitudinea gramaticală a lui.

Fie un enunț oarecare unde apar unitățile sintactice A şi B.

a^1) A depinde de B dacă şi numai dacă din enunț este suprimabil A, dar nu este suprimabil B.

b^1) A depinde de B şi reciproc dacă şi numai dacă nici A, nici B nu sunt suprimabile din enunț.

c[1]) A şi B sunt independenţi dacă şi numai dacă A şi B sunt succesiv reprimabili din enunţ.
d[1]) A şi B sunt incompatibili dacă ei nu pot constitui o sintagmă.

Conceptele care într-o sintaxă LS se referă la fenomenele de structură sun traductibile în terminologia unei sintaxe ES, dar nu şi invers. *Două unităţi A şi B se află în raport de coordonare dacă şi numai dacă ele se găsesc în relaţie de independenţă şi dacă nu sunt coreferenţiale. * Două unităţi A şi B se află în raport de subordonare dacă şi numai dacă ele se află în relaţie de dependenţă.

Adoptând conceptele unei sintaxe ES, unele din p.d.v. asupra faptelor gramaticale se modifică sau sunt mai bine justificate. Câteva exemple:

(7) Stelele luminau vesele bolta.

Apare problema unor elemente predicative suplimentare exprimate prin adjective. În termenii unei sintaxe ESEM elementul predicativ suplimentar ***vesele*** apare ca dublu dependent; fenomenul acordului este expresia dependenţei faţă de substantivul ***stelele***, iar topica este expresia dependenţei faţă de verbul ***luminau.***

(8) Dan, matematicianul, s-a îmbolnăvit.

Apoziţia nu mai este funcţia sintactică cu caracteristicile din sintaxa tradiţională. Raportul dintre ea şi presupusul său regent este de fapt unul de independenţă, şi nu de dependenţă. În exemplul nostru ambii constituenţi nominali sunt succesiv suprimabili, iar fenomenul acordului în gen este întâmplător, deoarece se poate spune şi:

(9) Dan, o namilă, s-a îmbolnăvit.

Probleme similare pune numeralul cardinal şi ordinal, adjectivul nehotărât şi cel demonstrativ, privite în raport cu substantivele lor regente.

Relaţia subiect – predicat. Atunci când în sintaxa tradiţională se arată că subiectul şi predicatul se află într-o stare de determinare reciprocă, prin aceasta se intuieşte existenţa unor relaţii deosebite atât de coordonare, cât şi de subordonare. O sintaxă ES poate arăta complexitatea de probleme implicate în relaţia subiect – predicat. Unii lingvişti susţin, că subiectul şi

predicatul se află în interdependență, deoarece predicatul impune subiectului numărul, cazul şi persoana, iar subiectul impune predicatului nominal genul, numărul şi cazul (la numele predicativ exprimat prin adjectiv). În limba română subiectul poate fi suprimabil, deci dependența subiectului față de predicat este mai puternică decât cea a predicatului față de subiect, deoarece predicatul nu este suprimabil.

11.3. Orientare semantică excesivă (ESEM) şi orientare semantică normală (NSEM)

O sintaxă excesiv orientată semantic (ESEM), sau semantistică, este o teorie ce utilizează în mod sistematic criteriul semantic pentru a-şi formula definițiile sau pentru a explica fenomenele cu care se confruntă. Sintaxa tradițională este o sintaxă ESEM.

Exemple:

1. **Subiectul** este partea de propoziție care arată cine îndeplineşte acțiunea exprimată prin verb sau cui i se atribuie o stare sau o însuşire exprimată de numele predicativ. ***„Râul curgea sub perdele de aburi”. „Armăsarul era alb”.***

Subiectul poate fi exprimat prin PDV declinabile la cazul nominativ: N, loc.subst., Pro, loc.pronom., Nr cu valoare substantivală, V la infinitiv, supin sau gerunziu (a străbate până acolo e greu; E greu de străbătut până acolo; Se aude sunând), N sau Pro la cazul Genitiv (ai casei plecaseră).

2. **Predicatul** este considerat funcția sintactică prin care i se atribuie subiectului o acțiune sau o stare. ***„Soarele aprinde curcubee în norul de pulbere”.*** Predicatul poate fi exprimat: printr-un verb independent la un mod personal şi se numeşte **predicat verbal**;

printr-un verb ce nu are înțeles de sine stătător + diferite PDV şi se numeşte **predicat nominal**.

3. **Deosebirea** predicat verbal/predicat nominal este fondată pe faptul că unele verbe au nevoie de complinire, ele

nefiind capabile să comunice ceva cu sens, şi deci nu pot avea funcția de predicat.

4. **Taxonomia (clasificarea) complementului** este bazată pe concepte semantice: loc, timp, mod, cauză.
5. **Uneori apartenența unei unități la o anumită funcție sintactică** este decisă pe baza sensului.
6. **În cadrul frazei distincția dintre propoziții principale şi secundare** se stabileşte pe baza factorului semantic.

Acțiune, stare, însuşire, persoană, obiect, cauză, scop, condiție, consecuție, loc, timp, mod – toate sunt concepte ce se referă la o teorie semantică. Criteriul semantic, însă, are anumite inconveniente:

- teoria pe care o examinăm este totuşi o teorie **sintactică**. Este preferabil ca noțiunile ei de operare să aibă specific sintactic;
- atunci când criteriul este utilizat pentru distincții, el intră în conflict cu rezultatele practice ale investigațiilor. Atunci când lângă o definiție apare un şir de excepții, acest fapt demonstrează că definiția nu este bună. Acest lucru se întâmplă în multe situații ale definițiilor pe bază semantică din sintaxa tradițională.

I. Distincția propoziție principală/secundară nu permite delimitarea completă a clasei propozițiilor principale.

II. Definiția subiectului exclude posibilitatea de a considera verbele la moduri nepersonale drept subiecte, deoarece modurile nu înseamnă persoane sau obiecte.

III. Definiția predicatului nu lasă loc pentru o parte a adverbelor predicative (fireşte, desigur) de a fi considerate predicate, deoarece ele nu exprimă stări atribuite cuiva sau acțiuni.

IV. O situație paradoxală expune clasificarea complementelor necircumstanțiale, în special

distincția complement direct/indirect. În unele gramatici tradiționale se recunoaşte, că d. p.d.v. semantic formularea unei distincții este dificilă, dar în practică distincția se poate observa uşor. În alte lucrări deosebirea complement direct/indirect este precizată în felul următor: obiectul direct este cel asupra căruia se exercită acțiunea verbului, iar obiectul indirect este cel căruia i se atribuie o stare. Însă următoarele enunțuri contrazic aceste definiții.

(10) „I-am reproşat neaşteptata laşitate dovedită atunci".

(11) „Îl agasau insistențele".

În (10) acțiunea verbului se exercită asupra persoanei exprimate prin pronumele ***„i"*** şi totuşi pronumele nu este un complement direct, ci indirect. Tot în (10) substantivul „***laşitatea"*** nu exprimă obiectul asupra căruia se exercită acțiunea verbului, dar „***laşitatea"*** este complement direct. În (11) persoanei exprimate prin pronumele ***„îl"*** îi este atribuită o stare - de enervare. Conform definiției, s-ar cuveni ca ***„îl"*** să fie complement indirect, însă toate gramaticile îl califică drept complement direct.

Semanticismul este o caracteristică a sintaxei tradiționale, dar nu este specifică numai ei.

Posibilitatea de a construi o **sintaxă normal orientată semantic (NSEM)** decurge din existența unor concepte nesemantice. De exemplu, atributul poate fi subordonat unui substantiv sau substituenților acestuia.

I. Definiția predicatului în termenii unei sintaxe NSEM limitează clasa cuvintelor cu această funcție la verbele aflate la moduri personale.

II. **Distincția predicat verbal/nominal** în NSEM nu este recuperabilă, deoarece ea este bazată pe un criteriu semantic, inexistent într-o sintaxă NSEM. Aici apare un singur fel de predicat care nu are o denumire specială.

III. **Este parțial recuperabilă funcția de nume predicativ.** Numele predicativ nu mai este o funcție înglobată într-o altă funcție, ci este independent. Numele predicativ corespunde

celui tradițional + acelor elemente predicative suplimentare care se caracterizează prin dublă dependență. De exemplu:

(12)”Ea era bucuroasă”.

(13) ”Ei s-au întors dezamăgiți”.

IV. Problema subiectului. Într-o sintaxă NSEM nu pot intra în sfera subiectului verbele la moduri nepersonale, deoarece conform definiției verbul nu poate realiza acordul cu verbul – predicat.

V. Se poate admite că toate subordonatele față de un verb, adjectiv sau adverb sunt complemente, şi că toate subordonatele față de un substantiv sau substituenții lui sunt atribute. Însă este imposibil să se mai facă deosebirea dintre tipurile de complemente circumstanțiale, deoarece conceptele semantice nu sunt integrate într-o sintaxă NSEM.

11.4. Sintaxa lui Charles Fillmore.

Charles J. Fillmore - Professor emeritus of the Graduate School (lexicon, semantics, syntax, text comprehension, English, Japanese).

Spre sfârşitul anilor 60 ai sec. XX lingvistul american Charles Fillmore a propus o sintaxă ESEM. El a observat, că funcția de subiect şi cea de obiect reunesc valori semantice diverse, ce nu sunt specificate în gramatici. Fillmore denumeşte aceste valori „cazuri” sau „relații cazuale”, iar teoria lui este cunoscută sub numele de **Gramatica Cazurilor.** Însă acest concept de caz nu coincide cu cel din gramatica tradițională. Valorile semantice ale subiectului şi ale obiectului derivă din

semantica verbului. Relațiile cazuale se realizează cu ajutorul flexiunii, topicii şi al prepoziției. O astfel de formă cazuală este chiar subiectul sau obiectul pe care le identificăm atunci când facem analiza tradițională a părților de propoziție. În sintaxa tradițională denumirea de subiect sugerează că el are întotdeauna aceeaşi valoare semantică. La fel şi complementul. Tocmai acest lucru este contestat de către Fillmore, care ajunge la concluzia, că aceeaşi formă cazuală, de exemplu subiectul, poate exprima mai multe relații cazuale. În acelaşi timp, o relație cazuală poate fi realizată prin mai multe forme, de exemplu prin subiect şi prin obiect. Ideea principală a lui Fillmore este că **între funcțiile sintactice tradiționale şi valorile lor semantice nu se instituie o relație de corespondență biunivocă.**

Biunivoc – corespondența între elementele a 2 mulțimi dată de o funcție bijectivă.

Fillmore a stabilit 6 relații cazuale (sau cazuri): **agentivul, instrumentalul, dativul, factitivul, locativul şi obiectivul.** Vom introduce pentru fiecare din ele termenul „protagonist”.

1. **Agentivul** este cazul protagonistului animat al acțiunii exprimate prin verb. De ex., în propoziția ***„Copilul râde.”*** copilul este cazul agentiv, ceea ce nu se întâmplă cu substantivul uşa din propoziția ***„Uşa scârțâie.”***
2. **Instrumentalul** este cazul protagonistului inanimat al acțiunii exprimate prin verb, de ex., ***„Luna lumina dealurile.”***
3. **Dativul** este cazul acelui protagonist animat, afectat de acțiunea verbului, de ex., ***„Întâmplarea o necăjise.”, „Dana era obosită.”, „I-a amintit că avea o datorie.”*** După cum se observă, conceptul de dativ la Fillmore nu coincide cu cel din gramatica tradițională şi este o relație cazuală, iar în gramatica tradițională el este o formă cazuală.
4. **Factitivul** este cazul acelui protagonist, rezultat prin desfăşurarea acțiunii verbului, de ex., ***„Scrisese un articol nou.”, „Firma aceasta produce avioane.”***

5. **Locativul** este cazul care descrie cadrul, sursa sau ținta acțiunii, de ex., ***„Urcau panta.”, „Gara era murdară.”***
6. **Obiectivul** este cazul protagonistului inanimat care suportă acțiunea verbului, de ex., ***„Lacul înghețase.”, „Picturii îi dispăruseră culorile.”***

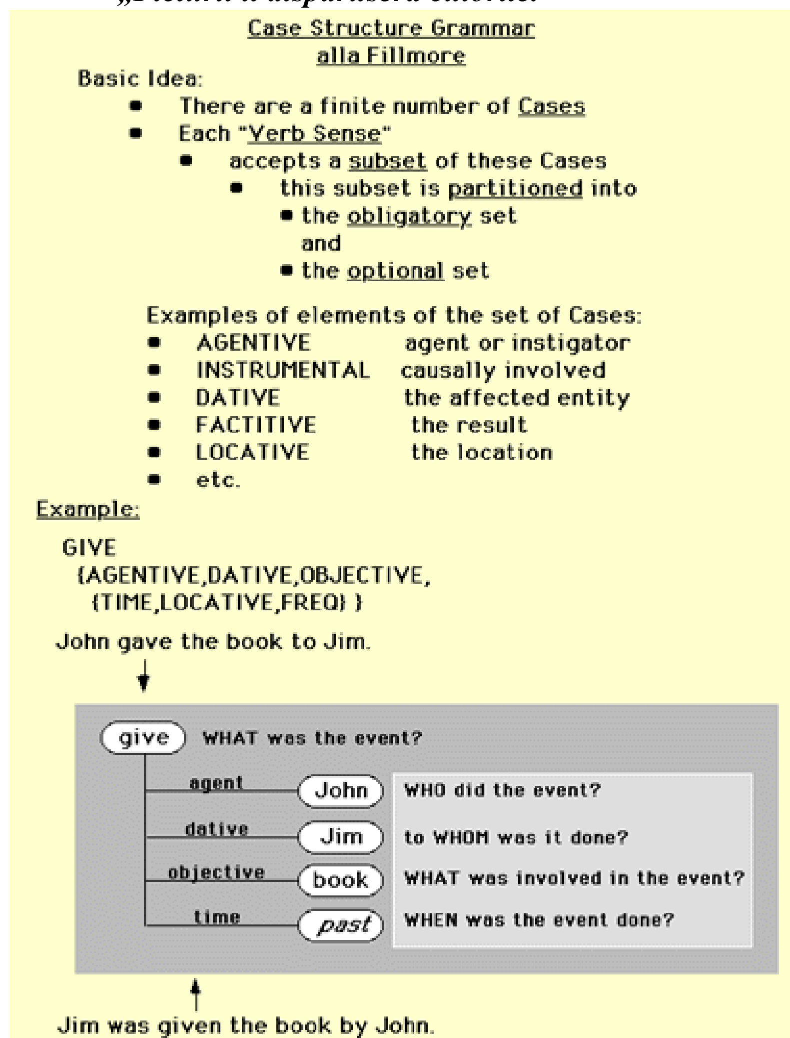

Figura 11.2. Case grammar.

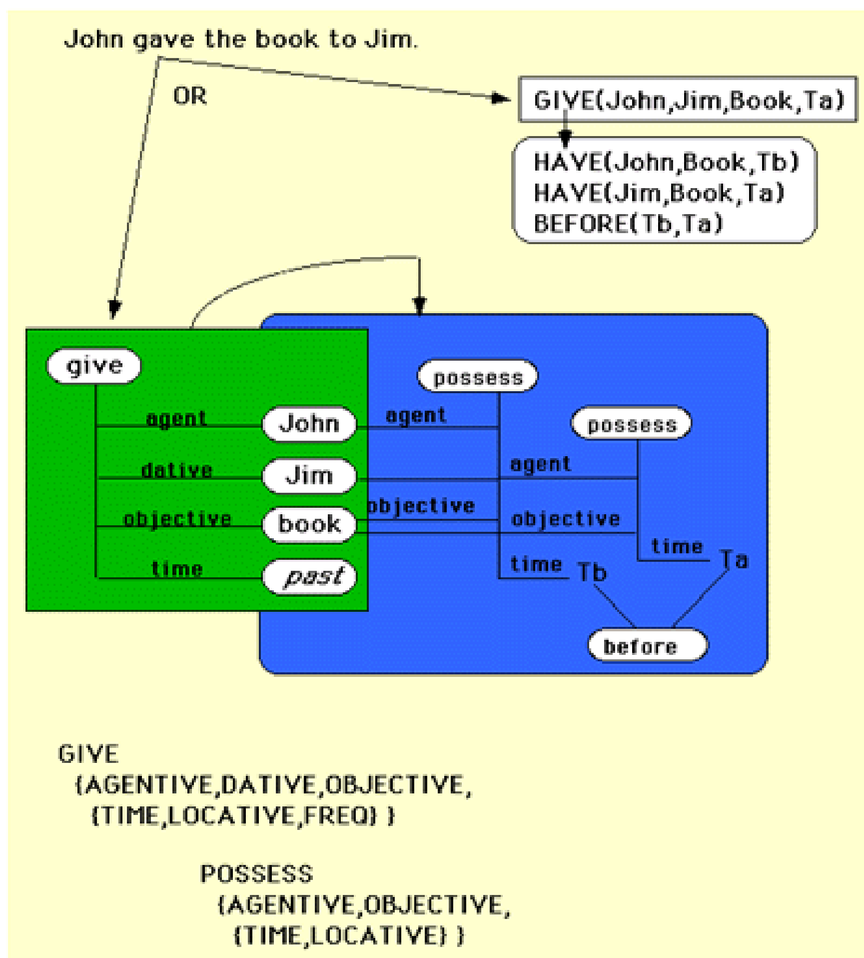

Figura 11.3. Exemplu de relații cazuale în enunțul ***„John gave the book to Jim".***

Forma cazuală complement direct poate întruchipa următoarele relații cazuale:

Obiectivul.

„A petrecut cu privirea <u>maşina,</u> până ce aceasta a dispărut."

Factitivul.

„Au elaborat <u>o tehnologie</u> nouă."

Dativul.

„O amăgiseră promisiunile false.”
Locativul.
„Străbăteau o câmpie întinsă.”

Meritul sintaxei lui Fillmore este acela, că în ea se operează cu o infrastructură semantică explicită şi alcătuită dintr-un număr clar definit de elemente. Aceste particularităţi nu pot fi întâlnite în sintaxa tradiţională.

11.5. Sintaxa funcţională şi sintaxa categorială. Analiza sintagmatică

În sintaxa tradiţională se operează cu unităţi denumite funcţii: **subiect, predicat, atribut şi complement.** În cadrul frazei se vorbeşte despre propoziţii **subiective, predicative, atributive şi circumstanţiale.** Ele reprezintă la nivelul frastic echivalentul funcţiilor din propoziţie.

Să numim funcţională o sintaxă care îşi delimitează unităţile pornind de la faptul că acestea îndeplinesc un anumit rol (o funcţie) în propoziţie sau în frază. Din punctul de vedere al funcţiilor, unităţile sintactice se pot clasifica în:

1. unităţi care au ele singure funcţie sintactică – substantivul, adjectivul, pronumele, verbul şi unele adverbe;
2. unităţi care sunt incorporate în funcţii sintactice numai pentru că ele însoţesc unităţi din prima categorie – articolul posesiv şi demonstrativ, prepoziţia;
3. unităţi fără funcţie sintactică – unele adverbe, interjecţia, conjuncţia, onomatopeele, cuvintele incidente, apoziţia.

Postulatul de bază al unei sintaxe funcţionale este următorul: fiind dată o frază, este imposibil ca o unitate având funcţie în propoziţia P1 să aparţină în acelaşi timp unei alte propoziţii P2. Tocmai pe baza acestui postulat se realizează segmentarea adecvată a frazelor în propoziţii, eliminându-se situaţiile de intercalare sau de izolare a unei funcţii.

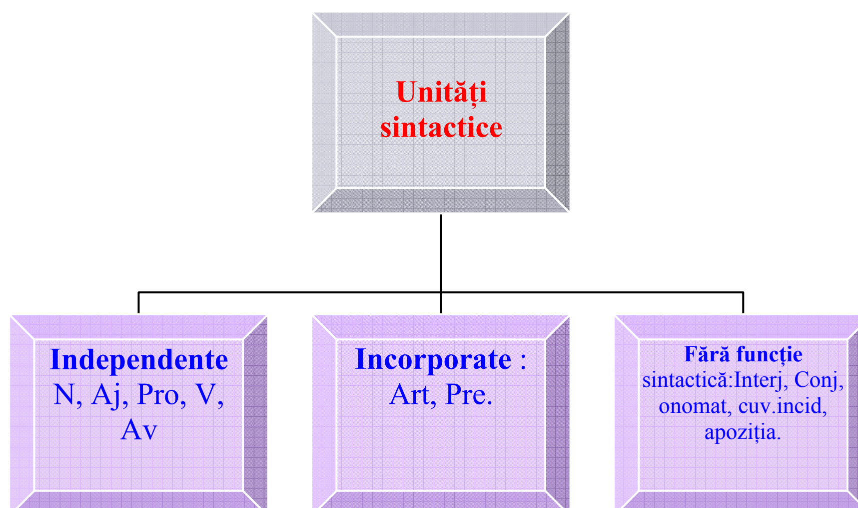

Figura 11.4. Clasificarea unităților sintactice.

Este posibilă construirea unei teorii sintactice în care unitățile să fie nu subiectul, predicatul, atributul sau complementul, ci sintagma şi categoria. O asemenea teorie sintactică se va numi **categorială.** Există mai multe accepții ale noțiunii de sintagmă.

O sintagmă este orice grup între ai cărui constituenți sunt constatabile relații de interdependență, dependență sau independență.

O sintaxă care foloseşte conceptul de sintagmă expus mai sus este o sintaxă ESEM. Într-o sintaxă categorială se poate face o clasificare a sintagmelor. Ea ține de cuvântul ce este elementul principal al sintagmei. Clasificarea ce urmează este comună mai multor limbi, dar nu este una universală.

1. Sintagme nominale (GN) – centrul este un substantiv, un numeral sau un pronume. De ex., *pod de lemn, om bun, doi copii, cineva ca tine, omul care a venit.*

2. Sintagme adjectivale (GAj) – centrul este un adjectiv. De ex., *bun de aruncat, conştient de greşeală, bucuros că a scăpat.*

3. Sintagme adverbiale (GAv) – centrul este un adverb. De ex., *prea târziu, cam greu, desigur că va veni.*

4. Sintagme verbale (GV) – centrul este un verb. De ex., *a aştepta ceva, ascultându-i, păşeşte încet, a plecat ieri.*

Înafară de simbolurile GN, GV, GAj, GAv, într-o asemenea sintaxă se mai întâlnesc simboluri ale categoriilor, de ex., N, V, Pro, Nr, Aj, Av, etc. Aceste simboluri nu sunt standardizate, adică fiecare lingvist poate construi o simbolistică proprie. Într-o sintaxă categorială un enunț este segmentabil conform următoarelor principii:

- orice enunț este segmentabil în cel puțin o sintagmă;
- segmentarea continuă conform relațiilor observate între constituenții sintagmei;
- segmentarea încetează atunci când s-au obținut unități minimale dotate cu sens.

De exemplu, enunțul ***„Pisica blândă zgârie rău."*** se segmentează în GN ***„Pisica blândă"*** şi GV ***„zgârie rău."*** La rândul lor GN se segmentează în N pisica + Aj blândă, iar GV – în V zgârie + Av rău. Segmentarea poate fi continuată până la nivelul morfematic.

P = GN + GV = N Aj + V Av.

Câteva particularități ale unei sintaxe categoriale privite în comparație cu modelul de sintaxă funcțională:

a) O sintaxă categorială evită discriminarea între cuvinte cu şi fără interes sintactic.

b) Deoarece incorporează şi morfologia, o asemenea sintaxă poate fi numită mai degrabă o gramatică.

c) Principiile segmentării nu conduc la paradoxuri.

d) Este o sintaxă NSEM.

e) Sintaxa categorială mai este cunoscută şi sub numele de gramatica constituenților imediați.

XII. LEXICOLOGIA

Plan:

1. Noțiune de lexicologie şi părțile ei componente.
2. Obiectul de studiu al lexicologiei.
3. Relația cuvânt-obiect, cuvânt-noțiune, cuvânt-sens.
4. Sensul lexical şi sensul gramatical al cuvântului.

12.1. Noțiune de lexicologie şi părțile ei componente

- Totalitatea cuvintelor care există într-o limbă alcătuieşte lexicul sau vocabularul ei.
- Lexicologia – disciplina ce studiază componența lexicală a unei limbi. Termenul a apărut pentru prima dată în 1820.
- Lexicologia sincronică sau descriptivă studiază vocabularul unei limbi la un moment dat al existenței ei.
- Lexicologia diacronică sau istorică se ocupă cu dezvoltarea vocabularului de-a lungul timpului.

Lexicul

- În cazul celor mai bogate limbi moderne dimensiunea vocabularului poate atinge câteva sute de mii de cuvinte, dacă se includ termenii tehnici, regionalismele, toponimele etc.
- Fondul principal, compus din acele cuvinte înțelese şi folosite frecvent de vorbitori, se numeşte ***vocabularul de bază*** sau ***fundamental*** al limbii.
- Restul cuvintelor formează ***vocabularul secundar.***
- Vocabularul unui vorbitor este o mică parte vocabularului limbii respective, compusă din acele cuvinte pe care le cunoaşte vorbitorul.
- Dimensiunea acestui vocabular diferă semnificativ între diversele categorii de vorbitori şi depinde de nivelul de educație şi de inteligență al acestora.
- În funcție de gradul de utilizare, vocabularul oricărui vorbitor se divide în două părți:

- *vocabularul activ*, care se compune din cuvintele folosite efectiv de vorbitor în exprimare;
- *vocabularul pasiv*, cuprinzând cuvintele pe care vorbitorul le înțelege, dar nu le foloseşte decât accidental.
- De exemplu, lingvistul David Crystal a estimat că, în limba engleză, absolvenții instituțiilor de studii superioare au în medie un vocabular activ de aproximativ 60.000 de cuvinte şi unul pasiv de încă 75.000 de cuvinte.
- **Elocica Canibala** (**Эллочка Людоедка**, **Елена Щукина**) — personajul romanului lui Ilf şi Petrov "12 scaune". Vocabularul ei activ era alcătuit din 30 de cuvinte, prin care ea îşi putea exprima practic orice gând. La sensul figurat, В переносном смысле, «**Elocica Canibala** » — o persoană cu un vocabular limitat. Calificativul de canibal i-a fost atribuit prin comparație cu canibalii tribului Mumbo-Iumbo, vocabularul cărora cuprindea 300 de cuvinte, adică de 10 ori mai mare decât al personajului.

Lexicul specializat

- Totalitatea unităților lexicale din vocabular se grupează în două compartimente: cel al limbii comune şi cel al limbajelor specializate.
- Între ele există raporturi permanente, granițele dintre ele fiind uşor penetrabile.
- Limba comună este definită, de obicei, ca totalitate a cuvintelor şi îmbinărilor de cuvinte care se folosesc în mod curent.
- Lexicului specializat îi aparțin toate elementele lexicale care sunt, într-un mod sau altul, legate de o activitate specifică, de un domeniu ştiințifico-profesional şi care sunt folosite de un grup de vorbitori în comunicarea lor scrisă sau orală, în cadrul unui domeniu al existenței sociale, profesionale şi culturale. El are o sferă de întrebuințare limitată şi, în consecință, este înțeles doar de un grup social strict determinat.

- Relațiile existente între lexicul comun şi cel specializat fac posibilă deplasarea unităților lexicale dintr-un registru în celălalt.
- Pe de o parte, vocabularul specializat "atrage" prin specializare şi transfer elemente curente ale lexicului comun, iar pe de altă parte, el *împrumută* altor arii lexicale termeni, care pot fi supuşi unei alte specializări sau unui nou transfer metaforic.
- În principal, prin limitarea câmpului obiectual-noțional cuvintele din lexicul comun pot trece în componența lexicului specializat. În prezent, este mai frecvent procesul invers: prin popularizarea unor noțiuni speciale, semnificanții lor îşi pierd precizia terminologică şi intră, astfel, într-un circuit mai larg.
- S-a constatat că peste 60% din neologisme provin din trecerea unităților terminologice, aparținând unei sfere de activitate specializate, într-o sferă nespecializată (lucrări de popularizare a ştiinței, presă, televiziune, radio).
- În limbajele de specialitate vocabularul folosit are o structură eterogenă. Se delimitează două straturi relativ independente şi bine individualizate:

a. lexicul neterminologic;
b. lexicul specializat, format din:
– lexicul ştiințific general,
– lexicul terminologic.

a. Lexicul neterminologic alcătuieşte, sub aspect stilistic, nivelul neutru, el conține cuvinte din limba literară comună. În general, sunt puține neologisme care servesc la explicarea unor noțiuni, fenomene, proprietăți. Aparțin acestui lexic verbe de acțiune ca: *a demonstra, a trata, a formula, a caracteriza, a extrage, a rezulta, a comunica* etc., substantive abstracte şi de proveniență verbală: *actualitate, utilizare, formare, introducere, atragere;* adjective şi adverbe cu sens apreciativ: *activ, actual, pozitiv, negativ, semnificativ* etc.

- ***Lexicul ştiinţific general*** cuprinde termeni cu una sau mai multe semnificaţii, care funcţionează într-un domeniu sau în ansamblul domeniilor specializate. Termenii din această categorie sunt purtătorii informaţiei larg utilizate, ei exprimă noţiuni speciale, cu un profil larg şi sunt corelaţi cu fenomene, procese etc. din diverse domenii ale realităţii înconjurătoare. Ei reprezintă fondul noţional ştiinţific de bază şi, nu întâmplător, au o frecvenţă foarte ridicată .

- ***Lexicul terminologic*** este zona de specificitate a stilurilor funcţionale nonartistice, în mod deosebit, a stilului ştiinţific. El este alcătuit din termeni ce se grupează în diverse nomenclaturi şi terminologii.
- Termenii corespund exact obiectivelor comunicării ştiinţifice, ei sunt concretizarea lingvistică a principalelor particularităţi extralingvistice ale stilului ştiinţific. Aceştia se constituie în sisteme terminologice, fiecare dintre ele corespunzând unui sistem de noţiuni specifice pentru o ştiinţă, curent, şcoală etc. Termenul este unitatea de bază a acestor sisteme; el exprimă noţiuni sau denumeşte concepte ştiinţifice teoretice, fenomene, procese, instrumente etc.
- Posedând o semantică specială, termenii reprezintă partea cea mai încărcată de informaţie din lexicul specializat, ei sunt cei care diferenţiază lexicul limbii literare comune de lexicul folosit în diverse domenii specializate.

Părţile componente ale lexicologiei

- **Semasiologia** – studiază raporturile dintre sensul cuvântului şi învelişul său fonetic.
- **Etimologia** – studiază originea şi dezvoltarea istorică a sensului cuvântului.
- **Onomastica** – studiază originea şi evoluţia numelor proprii.
- **Toponimia** – studiază originea şi evoluţia denumirilor geografice.

- **Lexicografia** – stabileşte principiile şi metodele practice de întocmire a dicționarelor.

12.2. Obiectul de studiu al lexicologiei

- Nu există o definiție unică generală pentru noțiunea de cuvânt.
- În literatura lingvistică de 2 secole s-au acumulat 73 de definiții.
- Primii au fost, însă, filozofii Greciei Antice. Ei au expus 2 puncte de vedere:
  - denumirile sunt atribuite obiectelor după natura lor: dacă obiectul este moale, cald, în tonuri plăcute, plăcut la gust, pipăit, atunci şi denumirea lui va fi plăcută auzului.
  - denumirile sunt atribuite obiectelor în urma unui acord social comun.

Ambele interpretări sunt greşite, deoarece denumirea unui obiect nu are nimic în comun cu esența lui.

Cuvântul

- În lingvistică un **cuvânt** este unitatea fundamentală de comunicare a unui înțeles. El poate să fie compus din unul sau mai multe morfeme. În mod obişnuit, un cuvânt se compune dintr-o parte de bază, numită rădăcină, la care se pot ataşa afixe. Cuvintele se combină în expresii, propoziții şi fraze.
- Cuvinte precum ***desen***, ***desenul***, ***desenele***, ***desenului***, derivate prin inflexionare nu se consideră a fi cuvinte diferite, ci numai varietăți morfologice ale unuia şi aceluiaşi cuvânt. Acest concept se aplică şi în limbile aglutinative şi dă naştere la cuvinte lungi, compuse din numeroase morfeme, care traduse în româneşte necesită mai multe cuvinte independente.

Exemplu:

- În limba japoneză cuvântul

行きたくなかった *ikitakunakatta*

se compune din:

verbul 行く *iku* (a merge) la care se ataşează trei morfeme dependente, şi înseamnă „nu a vrut să meargă”, dând în limba română o expresie de mai multe cuvinte.

Unele concluzii:

1. Cuvântul este o unitate lingvistică nominativă, de natură materială, exprimată sub formă de sunete fonetice.
2. Ca denumire a obiectelor şi fenomenelor, cuvântul reprezintă o unitate de structură a unei îmbinări de cuvinte şi a unei propoziţii.
3. Cuvintele iau naştere în urma consolidării (fixării) sociale a limbii la purtătorii ei şi nu au nimic în comun cu acele obiecte şi fenomene pe care le denumesc.
4. Învelişul fonetic al cuvântului nu este legat de natura şi esenţa obiectului denumit.

12.3. Relaţia cuvânt-obiect, cuvânt-noţiune, cuvânt-sens

- Cuvintele îşi pot îndeplini funcţia nominativă numai dacă au o fixare strictă în practica de vorbire a purtătorilor de limbă.
- Anume din acest motiv cuvântul în lexicologie este cercetat sub 3 aspecte:

1.După raportul obiectual (material, cuvânt-obiect) – d.p.d.v. al legăturii reciproce a cuvântului şi obiectului pe care îl denumeşte.
2. După raportul noţional (cuvânt-noţiune).
3. După raportul lingvistic propriu zis (cuvânt-sens).

- După raportul noţional : Omul cunoaşte lumea înconjurătoare în primul rând cu ajutorul organelor de simţ. În conştiinţa omului se formează o idee despre obiectul cognoscibil, în baza căreia se formează conceptul despre complexul de obiecte identice şi omul poate exprima această noţiune prin cuvânt.
- Noţiunea este o categorie a gândirii, care necesită o exprimare lingvistică, adică un cuvânt respectiv.

- Există tendința de corespundere a fiecărui cuvânt cu o idee sau o noțiune.
- Majoritatea cuvintelor cu valoare independentă au corespondențe la nivel noțional.
- Cuvinte lipsite de idei şi noțiuni: prepozițiile, conjuncțiile, particulele, pronumele de toate categoriile, onomatopeele, interjecțiile.

12.4. Sensul lexical şi sensul gramatical al cuvântului

- În cadrul relației cuvânt – sens, cuvântul cu valoare independentă are sens lexical şi sens gramatical.
- Sensul lexical este ansamblul reprezentărilor susceptibile de a fi sugerate de un cuvânt în timpul utilizării lui în diferite situații.
- Sensul gramatical este înțelesul unei forme flexionare legat de exprimarea unor categorii sau a unor raporturi gramaticale.

XIII. POLISEMIA CUVÂNTULUI

Plan:

1. Fondul terminologic al unei limbi.
2. Delimitarea cuvintelor mono- şi polisemantice.
3. Tipurile şi mijloacele sensurilor figurate.
4. Omonimia şi polisemia.
5. Antonimia şi sinonimia.

13.1. Fondul terminologic al unei limbi

- Vocabularul oricărei limbi este alcătuit din mai multe grupuri tematice.
- Aceste grupuri pot fi ontologii sau câmpuri lexicale şi conceptuale. Mai pot fi PDV din gramatică.
- Un loc substanțial îl ocupă termenii care alcătuiesc fondul terminologic al oricărei ştiințe.

Termen (dar terminologie)

- Cuvânt sau expresie specială utilizate într-o disciplină, ştiință sau ramură de activitate.
- Utilizarea termenilor presupune o exprimare neambiguă, concretă, concisă, laconică a ideilor, zona de funcționare – stilul ştiințific.

13.2. Delimitarea cuvintelor mono- şi polisemantice

- În cadrul oricărui limbaj se formează 2 categorii de cuvinte: monosemantice şi polisemantice.
- Polisemia – calitatea unui cuvânt sau a unei unități frazeologice de a avea mai multe sensuri sau interpretări.
- Cuvintele polisemantice se utilizează în literatura artistică pentru a crea imagini artistice alegorice.
- Deseori contextul ne sugerează sensul şi cauza polisemiei.
- Alegorie – procedeu artistic care constă în exprimarea unei abstracții prin mijloace concrete care constituie un simbol univoc.

- Polisemia este starea unui singur cuvânt care are capacitatea să indice fie mai multe aspecte ale aceluiaşi referent, fie chiar doi sau mai mulți referenți diferiți.

Coadă, de exemplu denumeşte:

1. *Prelungirea capătului dinapoi al coloanei vertebrale la patrupede, păsări, peşti, reptile*.
2. *Firele de păr care prelungesc coada animalelor, penele lungi de pe coada păsărilor*.
3. *Părul de pe cap (mai ales la femei) lăsat să crească (lung) şi adesea împletit*.
4. *Pedunculul frunzelor unor plante sau al unor fructe (cozi de cireşe)*.
5. *Partea dinapoi care atârnă la unele veşminte (coada fracului)*.
6. *Partea de care se prinde un instrument (coada măturii, coada lingurii)*.
7. *Capătul, extremitatea unui lucru (pian cu coadă)*.
8. *Poziția cea din urmă ocupată de cineva, deținută de o persoană sau un grup*.
9. *Rândul, şirul (a sta la coadă)*.

- Aceste sensuri se leagă între ele printr-o idee comună care ar putea fi formulată astfel: „prelungire sau parte extremă a unui obiect în opoziție cu ceea ce se consideră parte inițială: poziție de sfârşit, de încheiere a unui şir, a unei ierarhii”.

Polisemia reprezintă capacitatea *majorității cuvintelor* dintr-o limbă naturală de a avea *mai multe sensuri*. Studiile au arătat că aproximativ 80% din lexicul activ al unei limbi este polisemantic. De altfel, între polisemie şi frecvența cuvintelor se stabileşte un raport direct: cu cât o unitate este mai frecventă, cu atât are mai multe sensuri diferite. Polisemia este redată în dicționare prin înregistrarea sensurilor sub cifre sau semne grafice diferite, dar în limitele aceluiaşi articol de dicționar (cuvânt-titlu). Dezambiguizarea sensurilor cuvintelor polisemantice şi delimitarea contextelor specifice au un rol important în analiza lingvistică.

Stabilirea unor seme comune poate fi mai mult sau mai puțin evidentă în cazul polisemiei, însă ea **nu** este posibilă în cazul omonimiei. Spre exemplu, verbul *a afecta* are următoarele sensuri între care se stabilește o legătură prin componenta psihologică care se regăsește în fiecare sens: 1. „a mâhni, a întrista" (*Supărarea l-a afectat.*), 2. „a simula o stare sufletească" (*Pare să afecteze tristețe.*), 3. a suferi efectele materiale ale unei stări negative" (*Valurile seismice au afectat insulele Java.*). Acest verb nu are niciun sem comun cu omonimul *a afecta* „a destina o sumă de bani cu un scop anume".

Cercetătorii au propus o serie de criterii pentru a diferenția sensurile unui cuvânt polisemantic. O distincție importantă privește ***denotația*** și ***conotația*** unui cuvânt. Denotația este una singură și asigură echilibrul cuvântului polisemantic, conotațiile sunt diverse, eterogene și se pot defini clar numai în opoziție cu denotația, prin negarea ei (*tot ce nu e denotație e conotație*).

Denotația este partea reprezentativă a laturii *semnificat* a cuvântului, care poate fi definită în mai multe feluri:

a) este sensul conceptual sau cognitiv al unui cuvânt, pur intelectual, fundamental și relativ stabil. Reunește elemente semantice non-subiective, analizabile în afara unui context, a unui discurs sau a unei enunțări. De exemplu, *roșu* are denotația „culoare a spectrului solar, plasată între anumite lungimi de undă", iar *leu* are denotația „mamifer din familia felinelor, cu talie și greutate corporală mare, cu gheare retractile ș.a." Se observă că denotația este legată direct, nemediat de realitatea extra-lingvistică, de obiectul real sau de referent.

b) în sens restrâns, denotația este valoarea care acoperă o clasă de obiecte. Spre exemplu, *vacă* se referă la o clasă particulară de animale, iar animalele individuale din această clasă sunt denotatele sale, care se pot defini prin indicare concretă. În această situație, denotația corespunde extensiunii conceptului (clasa tuturor referenților posibili).

c) denotația unei unități lexicale se defineşte în raport cu desemnarea. De exemplu, pentru semnul *scaun*, care este o asociație între un concept „obiect pentru stat, cu patru picioare, cu suprafață plană, cu spătar" şi o imagine acustică [scaun], denotația va fi *a, b, c sunt scaune*. Altfel spus, conceptul trimite la un obiect izolat sau la un grup de obiecte care fac parte din ansamblu.

În opoziție cu denotația, ***conotația*** reprezintă o clasă de valori secundare şi eterogene ale semnificatului unui cuvânt. Datorită funcționării sociale a semnului lingvistic, pot interveni modificări ale interpretării raportului dintre semn şi unele însuşiri ale obiectului. De asemenea, unele sensuri secundare ale cuvântului pot fi determinate de intențiile de comunicare ale vorbitorului, exprimate contextual.

Spre exemplu, conotația semnului *leu* presupune referirea la faptul că animalul numit astfel este o ființă cu o putere fizică excepțională, cu înfățişare măreață şi nobilă etc., trăsături condiționate de caracteristicile obiective ale animalului corespunzător. Conotația se suprapune denotației ca o *reprezentare suplimentară*, care constă într-o asociație de idei datorată realității obiective sau interpretării subiective. Astfel, de la imaginea globală a obiectului se poate ajunge la imaginea atributelor lui, nedetaşate de el, iar apoi aceste elemente se pot exprima reciproc, stabilindu-se asociații de idei care reprezintă conotații. Spre exemplu, în formularea enunțului *Se luptă ca un leu pentru a câştiga*, din denotația cuvântului *leu* se selectează numai ideea de „forță, putere", iar conotația respectivă poate fi considerată socială, pentru că poate fi înțeleasă de majoritatea vorbitorilor.

Într-o interpretare mai largă, conotația reprezintă orice *sens emotiv, afectiv* al unui cuvânt, care se adaugă denotației. În această situație, conotațiile pot fi multiple, datorită caracterului secundar, individual, variabil sau chiar accidental, în funcție de contexte lingvistice şi extralingvistice. Spre exemplu, cuvântul *negru* are conotații privind tristețea, cuvântul *verde* are o conotație generală privind codul rutier, unde înseamnă „liber,

permis”, însă – în contexte în care desemnează persoane – poate avea o altă conotație, „puternic, viguros”.

13.3. Tipurile şi mijloacele sensurilor figurate

O importanță deosebită în existența şi dezvoltarea polisemiei o au tropii: *metafora, metonimia, sinecdoca*.

Metafora se realizează printr-o amalgamare si o intersecție semică neobişnuită între doi termeni diferiți semantic, intersecție inteligibilă numai în context. Analiza semică pune în evidență deosebirile de sens care asigură expresivitatea metaforei, iar prin context se stabileşte o punte de legătură manifestată printr-un sem comun între termenul metaforizat şi cel metaforic. În exemplul *Când **noaptea** e o **regină** lunatecă şi **brună***, pot fi identificate cele trei elemente ale metaforei: (1) *noaptea*, **termenul metaforizat** – „unitate de timp, aspect al realității fizice, luminozitate”, (2) *regină*, **termenul metaforic** – „ființă umană, superioară (guvernează un regat)”, (3) *brună* – „apreciere cromatică de un anumit tip, luminozitate”. Între (1) şi (2) se produce o amalgamare a semelor, o suprapunere semantică ce conduce la o desemnare mai expresivă prin elementul care le devine comun în context, „luminozitatea”.

Metaforele din limba comună se pot repartiza în 4 categorii, în funcție de sferele semantice pe care le reprezintă:

a) metafora **animat pentru inanimat**: *capul/ fruntea satului, ochiul geamului, gura cămăşii, cotul râului* etc.;
b) metafora **animat pentru animat** (transferuri de sens de la om la animale şi invers): *a striga, a rage*;
c) metafora **inanimat pentru animat**: *nodul gâtului, fluierul piciorului*;
d) metafora **inanimat pentru inanimat** (asemănare de formă): *lăcrămioare, cerceluşi, năsturaşi* etc.

Metonimia este un transfer de nume cu o motivare semantică precisă. Spre deosebire de metaforă, care reprezintă o relație între sensuri, metonimia reprezintă o relație între referenți. În

exemplul *S-abate sub **tăiosul fier***, metonimia este reprezentată de substituția termenului *sabie* cu *fier*. Se stabileşte astfel o identitate între referenți diferiți: *fier* [+ metal, + corp natural] şi *armă, spadă* [+ metal, – corp natural]. Observăm că un termen intermediar, *metal*, a favorizat substituția.

Schimbarea condiționată de o corespondență calitativă a numelor în relație de metonimie se poate ilustra prin câteva tipuri:

a) metonimia **persoană pentru lucru**: numele autorului sau al inventatorului este folosit pentru un obiect – A cumpărat *un Monet*. A călătorit cu *un Ford*. etc.;
b) metonimia **lucru pentru persoană**: nume proprii provenite din nume de obiecte – *Baltag, Topor* etc.;
c) metonimia **recipient pentru conținut**: A băut *un pahar*. Merg la *facultate*. Îl dau în *tribunal*. etc.;
d) metonimia **cauză pentru efect**: a trăi din *munca* ta (câştig, folos al muncii), a *bâzâi* la cap (a cicăli, a bate la cap).

Sinecdoca este o schimbare de nume strict condiționată, dar relația antrenată este de tip cantitativ. Se reprezintă prin câteva tipuri:

a) sinecdoca **parte pentru întreg**: *acoperiş, adăpost* [casă], *primăvară* [vârstă tânără];
b) sinecdoca **întreg pentru parte**: poartă *aur*, se îmbracă în *mătase*;
c) sinecdoca **singular pentru plural** şi cea inversă: *Românul* s-a născut poet. Vai de *bătrânețele* mele.
d) sinecdoca **gen pentru specie** sau invers: *zburătoare* [insecte, păsări].

Analiza contextual-stilistică este utilă şi relevantă pentru explicarea mecanismului *evoluției sensurilor* sau a *dinamicii semantice*. Sensul nou, înregistrat în special de mass-media şi nu de dicționare, este condiționat de încălcarea registrului stilistic. Se creează astfel o contextualizare specifică noului sens, iar termenul tehnico-ştiințific îşi pierde caracterul monoreferențial şi monosemantic. Majoritatea noilor sensuri conotative au luat naştere prin metaforă, însă caracterul lor

expresiv este resimțit în grade diferite. Iată câteva exemple: *a dezamorsa, a gestiona, a demara, a derula, a eroda, colaps* etc.
Verbul *a dezamorsa* se referea la „bombe, proiectile". Prin metaforizare, s-a adăugat şi „conflict social". Pentru a înțelege noul sens dezvoltat, „a face să nu mai aibă loc o situație conflictuală", trebuie să facem analiza semică, din care putem reține componenta comună „a opri". Prin utilizare frecventă, noul sens s-a impus în contexte de tipul: ***dezamorsarea*** *grevei, conflictului, incidentului, situației.*
Verbul *a gestiona* are sensul denotativ „a administra bunuri, valori materiale". Alături de acest sens, se înregistrează frecvent conotații realizate de transferul la alte valori decât cele materiale: *a gestiona sărăcia, a gestiona situația, a gestiona capacitatea de creație*.

Verbul *a eroda* este utilizat izolat cu sensul fizico-chimic, dar apare frecvent cu un sens nou („a scădea popularitatea") în contexte social-politice: *erodarea la guvernare, erodarea electorală*. Alături de acestea, amintim şi dezvoltarea unor noi sensuri în cazul cuvintelor *a monitoriza, lider, transparent* sau *transparență*.

13.4.Omonimia şi polisemia

- Se impune o diferențiere clară dintre cuvintele polisemantice şi omonime, deoarece între ele există o diferențiere principială de posibilități semantice şi derivative.
- Omonimele sunt cuvintele identice ca formă şi pronunțare, dar diferite după sens şi origine.
- Ele se împart în mai multe categorii.

Într-un sens cuprinzător, omonimia poate fi înțeleasă ca o categorie largă ce include potrivirea de formă lingvistică, adică secvențe identice formal, cu înțelesuri diferite, la diverse niveluri ale limbii: *lexical*, *morfologic* şi *sintactic*. În acest curs ne vom ocupa de *omonimia lexicală*

Omonimia sintactică priveşte structurile sintactice cu organizare şi componenţă identice care pot fi interpretate diferit din punctul de vedere al înţelesului. Spre exemplu, o secvenţă precum *alegerea profesorului* poate fi înţeleasă ca „alegerea pe care a făcut-o profesorul" sau „alegerea cuiva pe postul de profesor". Tot aşa, enunţul *Ţi-am citit poeziile* poate avea înţelesul „am citit poeziile pe care tu le-ai scris" sau „am citit poeziile şi tu ai ascultat"; structura *El s-a îndepărtat enervat* poate fi interpretată cauzal „s-a îndepărtat fiindcă era enervat" sau copulativ „s-a îndepărtat şi era enervat". Astfel de secvenţe cu dublă interpretare sunt dezambiguizate într-un context mai larg: *Ţi-am citit poeziile, să ştii că ai talent*. În acest caz, interpretarea este una singură: „am citit poeziile pe care tu le-ai scris".

Omonimia nu poate fi separată de polisemie. Delimitarea celor două fenomene este o condiţie preliminară a unei bune definiţii.

Este ***cuvânt polisemantic*** orice grup de corpuri fonetice identice, reunite într-un sem prezent în fiecare dintre ele.

Omonimele sunt orice corpuri fonetice, două sau mai multe, lipsite de un sem comun.

Putem reprezenta şi grafic relaţia dintre polisemie şi omonimie: *polisemia* se desfăşoară pe orizontală, corpurile fonetice fiind „unite" de un sem comun, pe când *omonimia* se desfăşoară pe verticală, corpurile fonetice fiind surse ale ambiguităţii, neavând niciun sem comun.

Exemplu de cuvânt polisemantic şi omonim în acelaşi timp:

CÁSĂ1, *case*, s.f. **1**. Clădire destinată pentru a servi de locuinţă omului. Loc. adj. *De casă* = făcut în casă1. Expr. *(A avea) o casă de copii* = (a avea) copii mulţi. *A-i fi cuiva casa casă şi masa masă*

= a duce o viață ordonată, normală, liniştită. *A nu avea (nici) casă, (nici) masă* = a duce o viață neregulată, plină de griji, de frământări. ♦ (Reg.) Cameră, odaie. *Casă de veci* = mormânt. **2.** Încăpere specială într-o clădire, având o anumită destinație. *Casa ascensorului* = spațiul în care se deplasează cabina unui ascensor. *Casa scării* = spațiul dintr-o clădire care adăposteşte o scară. **3.** Cutie dreptunghiulară în care se păstrează literele, semnele etc. tipografice de acelaşi caracter. **4.** Gospodărie. **5.** Totalitatea celor care locuiesc împreună (formând o familie); familie. ♦ Dinastie; neam. **6.** Căsnicie, menaj. Expr. *A face* (sau *a duce*) *casă (bună) cu cineva* = a trăi cu cineva (în bună înțelegere), a se împăca bine. *A duce casă bună cu ceva* = a se împăca bine cu ceva. **7.** (Urmat de determinări). Nume dat unor instituții, aşezăminte, întreprinderi, firme comerciale etc. *Casă de economii* = instituție publică de credit care se ocupă cu strângerea disponibilităților băneşti temporare ale populației, acordând pentru acestea mai ales dobândă. *Casă de ajutor reciproc* = asociație benevolă a unor angajați sau pensionari, creată pentru acordarea de împrumuturi şi de ajutoare membrilor ei din fondurile obținute din depunerile lor lunare. *Casă de filme* = instituție producătoare de filme cinematografice. *Casă de cultură* = instituție culturală în care au loc diverse manifestări culturale, educative etc. *Casă de naşteri* = instituție medico-sanitară, în care se acordă viitoarelor mame, la naştere, asistență calificată. *Casă de vegetație* = construcție specială, cu acoperişul şi cu pereții de sticlă, folosită pentru experiențe de agrochimie, plantele fiind cultivate în vase de vegetație. ♦ *Specialitatea casei* = produs specific al unei întreprinderi, al unei gospodine. **8.** Boală a vinurilor, pe care acestea o capătă când ajung în contact cu aerul şi care se caracterizează prin tulburare şi prin schimbarea culorii. – Lat. casa.

CÁSĂ2, *case*, s.f. **1.** Dulap sau lădiță de fier în care sunt ținuți bani, hârtii de valoare etc. *Casă de fier. Casă de bani*. **2.** Masă, pupitru sau birou într-un magazin, unde se achită costul cumpărăturilor. ♦ Ghişeu sau încăpere într-o întreprindere sau într-o instituție, unde se fac încasările şi plățile, unde se eliberează biletele de călătorie, de spectacol etc. ♦ Sumă de bani de care

dispune la un moment dat casieria unei instituții sau a unei întreprinderi. ◇ *Plus* (sau *minus*) *de casă* = diferență în plus (sau în minus) rezultată la stabilirea încasărilor şi plăților. *Registru de casă* = registru în care se trec sumele încasate şi cele plătite. Expr. *A face casa* = a întocmi bilanțul încasărilor şi al plăților unei zile. – Din it. **cassa**, germ. **Kasse**.

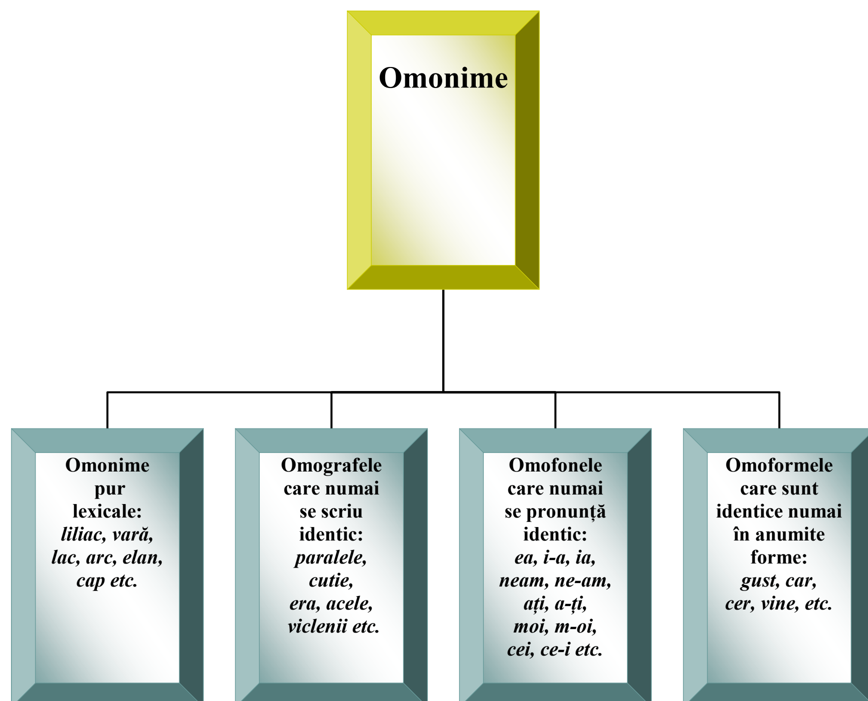

Figura 13.1. Clasificarea omonimelor.

13.5. Antonimia şi sinonimia

13.5.1. Sinonimia este un tip de relație semantică ce se stabileşte între cuvinte care au semnificații atât de apropiate, încât le considerăm identice. Definiția conform căreia *două sau mai*

multe cuvinte cu aproximativ acelaşi sens sunt sinonime implică ideea că, din punctul de vedere al echivalenţelor semantice, vocabularul se organizează în cel puţin trei submulţimi: una alcătuită din cuvinte care au sinonime, a doua formată din cuvinte care nu au sinonime şi a treia- din cuvinte ale căror echivalente sinonimice sunt perifrazele.

O primă dificultate o presupune existenţa polisemiei. Diversele sensuri ale unui cuvânt polisemantic trimit la sinonime diferite, care, la rândul lor, trimit la altele, astfel încât reţeaua de relaţii se complică foarte mult. De exemplu, *aspru* are următoarele sensuri:

I.

1) cu suprafaţă zgrunţuroasă, care dă (la pipăit) o senzaţie specifică, neplăcută; (despre fire de păr) tare şi ţepos;
2) (despre apă) care conţine săruri calcaroase;
3) (despre vin) care are gust înţepător; acru;

II.

1) (figurat) mare, intens, puternic, înverşunat (*vânt aspru, iarnă aspră*);
2) care provoacă suferinţe, greu de îndurat (*robie aspră, condiţii aspre*);
3) lipsit de indulgenţă, sever, neînduplecat, necruţător (*fire aspră, om aspru, privire aspră*).

Putem observa că fiecare sens poate avea sinonime mai apropiate sau mai îndepărtate, în funcţie de gradul de precizie cu care este identificat referentul. Să vedem care sunt sinonimele posibile pentru fiecare sens identificat mai sus:

1) (despre păr) tare, ţepos;
2) (despre apă) calcaroasă;
3) (despre vin) acru;
4) intens, puternic, înverşunat;
5) care provoacă suferinţe, greu de îndurat;
6) sever, neînduplecat, necruţător.

Observăm că sinonimele obținute prin desfacerea pe sensuri a cuvântului polisemantic *nu sunt echivalente între ele*. Deducem cu uşurință faptul că substituirea unui cuvânt prin sinonimul lui nu se poate face în orice context. Pentru a descrie mai limpede relația de sinonimie, aceasta **nu** trebuie înțeleasă ca o echivalență între două cuvinte considerate în totalitatea sferelor lor semantice, ci *sinonimia se stabileşte la nivelul unui sens,* **nu** *al unității lexicale considerate global*.

Pe lângă relațiile de identitate şi opoziție, există o altă relație, stabilită pe baza unui principiu ierarhic şi care asociază un termen mai restrâns, specific (*hiponim*) unuia mai general (*hiperonim*): relația de *hiponimie*. Spre exemplu, în enunțul *Mi-a adus un buchet de flori*, „floare" poate fi substituit prin *garoafă, crin, trandafir* etc., însă acestea din urmă nu îl pot substitui pe *floare* într-un context de tipul „flori de tei". Aşadar, hiponimia este o relație semantică de incluziune unilaterală a sensurilor unităților lexicale considerate.

În exemplul de mai sus, *garoafă, crin, trandafir* etc. sunt hiponimele lui *floare*, al cărui sens este inclus în sensul primelor, care au în plus față de *floare* note semantice specifice. *Floare* este, prin urmare, un termen mai general, supraordonat (hiperonim), care îl poate înlocui oricând pe unul dintre hiponimele sale, care îi sunt subordonate, dar invers **nu**.

În cercetarea sinonimiei s-au conturat două direcții principale: (1) definirea conceptului şi (2) delimitarea diferitelor tipuri de sinonime. Atât semantica tradițională, cât şi cea modernă au încercat să formuleze o definiție satisfăcătoare pentru relația de sinonimie: *vecinătate* între două cuvinte, *identitate* sau numai o *asemănare*. Când se afirmă că două cuvinte sunt sinonime dacă au *aproximativ* acelaşi sens, se dă lui „aproximativ" valoarea din limbajul curent. Nu este deci stabilit ştiințific ce întindere are zona de fenomene căreia i se poate aplica termenul „aproximativ". Din această cauză, cercetarea fenomenului suferă de o doză de subiectivism.

În multe împrejurări, nu are importanță dacă unei plante caracterizate prin rădăcină, tulpină înaltă, lemnoasă, coroană de crengi şi frunze i se spune *arbore*, *pom* sau *copac*. În aceste împrejurări, cele trei cuvinte sunt sinonime indiscutabile. Situația se schimbă când obiectul numit este particularizat, când ştim că el este un *arțar*, un *nuc* sau un *măr*. În acest caz, oricăruia îi putem spune *arbore*, dar arțarului îi vom spune *copac*, iar nucului sau mărului îi vom spune *pom*. Observăm astfel că diferența intervine când introducem o restricție care poate fi impusă de situația extralingvistică sau de contextul lingvistic în care este utilizat cuvântul. Este evident că *relația de sinonimie se schimbă în funcție de perspectiva, de nivelul la care facem aprecierea*.

Restricțiile de utilizare pot fi şi de altă natură. Dacă în seria *cioban, păcurar, mocan, oier* se ia în considerare criteriul repartiției geografice a termenilor, *păcurar* şi *mocan* ies din discuție, deoarece nu sunt termeni admişi în limbajul administrativ; ei sunt folosiți în anumite regiuni ale țării. Rezultă faptul că, în constituirea unei serii sinonimice, *trebuie ținut seama nu doar ca obiectul să fie denumit sub aspectele lui generale, ci să fie incluse şi ariile geografice de utilizare a cuvintelor alături de valorile lor stilistice*.

În sport, *mingea* este numită *balon*, însă numai în fotbal, rugbi, baschet, volei, handbal. Mingea de tenis nu poate fi numită *balon*. Aşadar, sinonimia *minge* = *balon* este valabilă numai pentru un anumit obiect, cu anumite însuşiri şi numai în limbajul sportiv. Folosit în alte limbaje, *balon* (cu sensul de minge) este însoțit de nota de tehnicitate din sport.

Din observațiile făcute mai sus, se impune să precizăm care sunt condițiile care trebuie îndeplinite astfel încât două sau mai multe cuvinte să poată fi considerate sinonime:

1) Orice sinonimie presupune *identitatea* obiectului denumit (a referentului). Aceasta este condiția esențială, chiar dacă identitatea implică în cele mai multe cazuri neglijarea unor aspecte

particulare, fie pentru că sunt lipsite de importanță în situația dată, fie pentru că vorbitorii nu au cunoștință de ele.

2) Orice sinonimie presupune o situație concretă de comunicare. De aceea, la determinarea ei, trebuie să se țină seama de:

a) repartiția dialectală a termenilor,

b) repartiția stilistico-funcțională a lor.

Ținând cont de condițiile menționate, putem redefini fenomenul discutat în felul următor:

Două sau mai multe unități de limbă ***se pot afla în sinonimie*** *dacă desemnează în mod global același obiect, în situații în care distribuția dialectală și cea stilistico-funcțională sunt neglijate (conștient sau nu).*

Condițiile de sinonimie sunt rareori îndeplinite toate. Două sau mai multe unități care satisfac toate condițiile sunt numite ***sinonime perfecte***: *smalț = email, natriu = sodiu, generozitate = mărinimie, lift = ascensor, nădejde = speranță, lunar = selenar*. Sinonimia perfectă este privită cu rezerve, ba chiar contestată.

13.5.2. Antonimia este un tip de relație semantică reprezentat de opoziția de sens dintre două cuvinte cu referenți nu numai diferiți, ci și contrari sau contradictorii.

De exemplu, un cuvânt ca bun este asociat spontan în mintea vorbitorilor cu rău, înalt se asociază cu scund, a trăi cu a muri, afară cu înăuntru, întuneric cu lumină etc.

Aceasta dovedește că antonimia este și ea o modalitate de organizare a lexicului, alături de sinonime și de câmpurile lexico-semantice, diferită totuși de acestea.

Antonimia ca fenomen lingvistic acoperă atât cuvintele care denumesc noțiuni contrare (în baza unei obiectivități extralingvistice), cât și pe acelea puse de vorbitori în opoziție antonimică prin comparare și diferențiere sub un anumit aspect.

Sensurile unui cuvânt polisemantic sunt unități funcționale distincte, astfel încât pentru unul şi acelaşi cuvânt putem menționa mai multe antonime, care nu sunt echivalente între ele. *Dicționarul de antonime al limbii române* înregistrează următoarele antonime pentru cuvântul *drept*:

1. strâmb (*A tras o linie strâmbă.*)
2. cotit, sinuos, şerpuit (*A trebuit să aleagă un drum cotit.*)
3. eronat, greşit (*Drumul pe care l-a ales s-a dovedit a fi greşit.*)
4. inexact, neadevărat (*Mărturia lui este neadevărată.*)
5. nedrept, inechitabil (*Este nedrept ca ei să primească subiecte mai uşoare.*)
6. stâng (*Nu ştie dreapta ce face stânga.*)

Observăm că fiecare sens poate avea antonime mai apropiate sau mai îndepărtate, în funcție de identificarea referentului şi în funcție de compatibilitățile lor contextuale. Faptul că unul şi acelaşi cuvânt poate intra în două sau mai multe serii antonimice se explică prin aceea că în fiecare serie el realizează un alt sens. De exemplu, *tare* se opune lui *moale* pentru contexte de tipul „aluat, pernă" şi se opune şi lui *slab* pentru contexte de tipul „vânt, sunet, voce"; în contexte precum „om, caracter", antonimul este tot *slab*, însă pentru un alt sens al acestuia; la fel stau lucrurile pentru perechea *tare-slab* în contexte ca „băutură, medicament, ceai, cafea".

Concluzie: relația de antonimie **nu** trebuie înțeleasă ca o opoziție între două cuvinte considerate în totalitatea sferelor lor semantice. Antonimia se stabileşte la nivelul unui singur sens, **nu** la cel al unității lexicale înțelese global.

Când un vorbitor pune în legătură două cuvinte, *scump* şi *ieftin* sau *bătrân* şi *tânăr*, acesta dovedeşte că în mintea lui cuvintele se evocă unul pe celălalt, între ele există o conexiune. Corelația dintre cuvinte apare în mintea vorbitorului pe baza unor elemente comune sensului celor două cuvinte; vorbim despre o *dimensiune semantică* ce le reuneşte, chiar dacă vorbitorul nu conştientizează acest lucru. Existența unui nucleu semantic comun

care grupează cuvintele cu sensuri opuse în perechi antonimice determină o caracteristică importantă a acestora şi anume faptul că ele se presupun reciproc. Analiza componenţială aduce un plus de informaţie pentru explicarea antonimiei: în conţinutul semantic al antonimelor există un *sem incompatibil contrar*. De exemplu, *cald* şi *rece* se află în raport de antonimie pe baza semelor incompatibile „apreciere în plus" şi, respectiv, „apreciere în minus" a temperaturii (în raport cu un etalon faţă de care se face aprecierea).

Condiţiile stabilirii unei relaţii de antonimie între două cuvinte sunt:

1. existenţa unui număr oarecare de *seme comune*;
2. opoziţia pe baza *semelor incompatibile contrare*, aceasta fiind, de preferinţă, singura opoziţie dintre membrii perechii.

Limba română dispune de un număr apreciabil de antonime, însă nu se poate vorbi despre o repartiţie egală a acestora în toate zonele vocabularului. Există categorii care se situează în afara antonimiei, precum substantivele care denumesc obiecte concrete: *stilou, pahar, fereastră* etc. Tot în afara antonimiei se situează şi termenii corelativi care se leagă şi se opun printr-o trăsătură cum ar fi genul natural: *mamă-tată, frate-soră, raţă-răţoi* etc. şi, în egală măsură, numele proprii. Cele mai predispuse să contracteze relaţii de antonimie sunt cuvintele care exprimă calităţi, valori, însuşiri, aprecieri calitative, cantitative, opoziţii spaţiale sau temporale, raporturi cronologice.

Punctele de vedere în privinţa clasificării antonimelor sunt divergente, deoarece criteriile pe care le au în vedere diferiţi autori sunt diferite. Ele pot privi structura morfologică a termenilor opuşi (antonime cu radicali diferiţi – antonime cu acelaşi radical), clasa morfologică (substantiv/ adjectiv/ verb – substantiv/ adjectiv/ verb antonim). Aplicând criteriul semantic, R. Sîrbu (1977) propune următoarea distincţie între antonime:

a. antonime graduale – cele care reprezintă diferite grade de manifestare ale uneia şi aceleiaşi însuşiri (cald-rece, ieftin-scump, aproape-departe);
b. opoziţii negraduale (căsătorit-celibatar, mort-viu, moral-imoral);
c. opoziţii direcţionale (vectoriale) – care vizează acţiuni, însuşiri orientate în direcţii diametral opuse şi care au referenţi diferiţi (a intra-a ieşi, a importa-a exporta, a veni-a pleca);
d. opoziţii de tip conversiv – în care este vizat unul şi acelaşi referent din punctele de vedere ale unor participanţi la o acţiune, situaţi pe poziţii diametral opuse (frumos-urât).

Dacă ţinem cont de condiţiile de antonimie de mai sus, putem propune două tipuri de antonime care nu au în vedere semantica termenilor care intră în opoziţie, ci îndeplinirea sau nu a condiţiilor care fac din antonimie un fenomen foarte rigid: *antonimie în sens restrâns*, pentru perechile care respectă condiţiile binarismului şi ale simetriei (antonimele se caracterizează prin absolut aceleaşi trăsături de conţinut, inclusiv cele de categorizare gramaticală, cu excepţia semelor incompatibile contrare), ex. înalt-scund, bun-rău, şi *antonimie în sens larg*, pentru perechile în care condiţia simetriei este încălcată, ex. călduţ-rece, slab-plinuţ.

13.6. Paronimia şi atracţia paronimică

Cuvântul ***paronim*** este de origine greacă şi este format din prefixoidul *para* „lângă, aproape de" şi substantivul *onoma* „nume". Aşadar, ***paronimele*** sunt *cuvinte foarte asemănătoare sau aproape identice formal, dar al căror înţeles diferă într-o măsură mai mică sau mai mare.*

Paronimia **nu** este un fenomen pur semantic, deoarece nu interesează din punctul de vedere al organizării vocabularului, însă este un fenomen interesant în procesul de cultivare şi predare a limbii române.

Se admite în general că paronimele diferă formal prin unul sau cel mult două sunete, precum: *a enerva – a inerva, a evolua – a evalua, inveterat – învederat*. Alteori, ele pot fi formate din exact aceleaşi sunete, a căror ordine este schimbată, precum: *antonimie – antinomie, covertă – corvetă, transparent – transperant*. Rezultă astfel că, în definirea paronimiei, trebuie luate în considerare două criterii: cel al *cvasi-identităţii formale* şi cel *funcţional*. Dacă ne-am rezuma la criteriul formal, am pierde din vedere ideea că paronimele constituie o sursă de greşeli în limbă, deoarece asemănarea formală face ca unii vorbitori să le confunde şi să le folosească unul în locul celuilalt. În acest caz, paronimia ar fi înţeleasă într-un sens foarte larg şi am putea include într-un dicţionar de paronime cuvinte ca *nas – naş, deputat – derutat, purcoi – puroi, pistol – piston, casă – masă, vacă – vată, chelie – chilie*, însă nu ar fi de niciun ajutor, deoarece sensul acestor cuvinte este cunoscut de toţi vorbitorii şi termenii nu ar fi confundaţi.

Interesul pentru paronimie vizează posibilitatea de confuzie, iar semnalarea acestor situaţii ţine de cultivarea limbii. Facem observaţia că **nu** sunt paronime cuplurile formate din variante de pronunţare (pop., înv., reg.) şi forma literară a cuvântului: *influenţă – influienţă, butonieră – butoneră, prieten – pretin, protopop – potropop, identic – indentic*.

Paronimele pot avea *aceeaşi origine*, fiind dublete sau chiar triplete etimologice (ex.: *virtuos – virtuoz, lacună – lagună, fisă – fişă, stradă – estradă, scară – escală, investi – învesti, asculta – ausculta*), ori pot avea *origini complet diferite* atât din punctul de vedere al etimologiei imediate, cât şi al celei mai îndepărtate (ex.: *atlas – atlaz, complement – compliment, geantă – jantă, evalua – evolua, insera – însera* etc.).

În unele cazuri, paronimele sunt formate din exact aceleaşi sunete (foneme), însă acestea diferă foarte puţin prin modul lor de combinare: *releva* „a scoate în relief” – *revela* „a dezvălui”, *antonimie* „relaţie semantică de opoziţie” – *antinomie*

„contradicție”*, cazual – cauzal, covertă* „partea de sus a unei nave” – *corvetă* „navă rapidă, de mici dimensiuni”*, preceptor* „meditator, pedagog” – *perceptor* „funcționar care încasează impozitele”.

O caracteristică a paronimelor este că, în mod obişnuit, ele aparțin aceleiaşi categorii lexico-gramaticale, ceea ce înseamnă că sunt fie adjective (*eminent – iminent*), fie substantive (*campanie – companie*), fie verbe (*a apropia – a apropria*). Există însă şi paronime care diferă din punctul de vedere al categoriei lexico-gramaticale: *adagiu* („maximă, aforism”, subst.) – *adagio* (adverb), *anuar* (subst.) – *anual* (adj., adv.), *miner* (subst.) – *minier* (adj.), *lineal* („riglă”, subst.) – *linear, liniar* (adj.).

Pe lângă paronimele care diferă numai prin sufixe, destul de numeroase (*familial – familiar, glacial – glaciar, numeral – numerar* etc.), există altele diferențiate exclusiv prin prefixe (neologisme de origine neo-romanică): *absorbi* „a înghiți” – *adsorbi* „fixare şi acumulare a unor molecule de gaz pe suprafața unui lichid”*, emigra – imigra, erupție – irupție* „revărsare, năvălire”*, prescrie – proscrie, preveni – proveni, prenume – pronume*.

Există şi paronime care diferă atât prin rădăcină, cât şi prin afixul adăugat acesteia. Astfel, *orar* este format de la „oră” + suf. –*ar*, după modelul fr. *horaire*, pe când *oral* este un împrumut din limba franceză, unde s-a format din lat. *os, oris* „gură” + suf. *–al*.

Atracția paronimică

Esența acestui fenomen constă în aceea că termenul care le este cel mai familiar vorbitorilor îl înlocuieşte, în procesul comunicării, pe cel mai puțin cunoscut. Se întâmplă astfel cu formațiile nou intrate în limbă, mai puțin cunoscute. Aceste confuzii se produc, de cele mai multe ori, din cauza necunoaşterii exacte a sensului paronimelor care, uneori, pot avea sensuri apropiate, cum este cazul perechii *fronton* „element de arhitectură situat deasupra unei intrări” – *frontispiciu* „fațada principala a unui edificiu”. Există situații în care, din cauza confuziei dintre afixe, paronimele intră în relație de antonimie: *emersiune – imersiune, emigrant – imigrant, absorbi – adsorbi*. Rezultă astfel că paronimia interesează lingvistica nu ca un simplu accident, ci ca

un accident implicat în greşeli de limbă, iar semnalarea acestora este un act de cultivare a limbii.

Mult mai rar poate fi supus atracţiei paronimice un cuvânt arhaic sau regional care a ajuns să fie înţeles numai pe jumătate sau al cărui sens s-a pierdut: „Ieşi, fetiță, la portiță,/ Că te-aşteaptă Talion,/ Cu tichie şi *frânghie*,/ Cu peană de ciocârlie.” (*frânghie* < lat. *fimbria* în loc *frenghie* < tr. *frengi*, „stofă scumpă de brocart”).

Dacă paronimele interesează din punctul de vedere al cultivării limbii, ele nu sunt mai puţin interesante sub aspect stilistic. Confuzia pe care o produc a fost şi este speculată de scriitori pentru a caracteriza, prin limbaj, unele personaje. Atracţiile sau confuziile paronimice reprezintă un aspect important al *etimologiei populare*. Altfel spus, paronimia generează confuzii mai ales în folosirea neologismelor rare şi, eventual, recente, care au o formă neobişnuită pentru vorbitorul semicult sau insuficient instruit. Astfel de „perle” au fost înregistrate în lucrări variate: Al. Graur (1948) „a face *furouri*” (în loc de *furori*), T. Arghezi (1956) „*sex* unic” (în loc de *sens* unic), C. Negruzzi „*Bradul* de la Mirceşti” (în loc de *bardul* de la Mirceşti), I.L. Caragiale „cerneală *violentă*” (în loc de *violetă*), „*scrofulos* la datorie” (în loc de *scrupulos*), „*giantă* latină”(în loc de *gintă*) etc.

Interesante şi pline de fantezie sunt jocurile de cuvinte în care cvasi-identitatea formală este speculată pentru a obţine efecte umoristice, ironice etc. În exemplele care urmează, selectate din *Academia Caţavencu*, termenii nu sunt paronimici decât formal. În absenţa criteriului funcţional, ei nu pot fi consideraţi cu adevăraţi paronimici, deoarece niciun vorbitor nu stabileşte vreo legătură. Confuzia dintre termeni este exclusă şi tocmai înlocuirea lor este neaşteptată, de unde elementul supriză – umorul: un popă cu *naosul* roşu, *porcul* de distracţii, *taxi* pe valoarea adăugată, *paragini* aurii, *darurile* au fost aruncate, *codrul* bunelor maniere, bravo naţiune *haleală* să-ţi fie, *Cloana* Chiriţa, *Şutankhamon* etc. În aceste exemple, „paronimul” înlocuit este deductibil din anturajul lexical care, de cele mai multe ori, este o expresie consacrată care trimite la cu totul alt sens şi care, prin contrast cu termenul folosit, generează umorul.

XIV. FRAZEOLOGIA

14.1. Noțiune de frazeologie

Orice limbă cunoaşte expresii, locuțiuni, îmbinări de cuvinte valoarea lexicală a cărora se îndepărtează mai mult sau mai puțin de sensurile fiecărui cuvânt luat aparte.

Aceste îmbinări „sudate” au fost numite frazeologisme, iar compartimentul din care fac parte a fost numit frazeologie.

Ca disciplină lingvistică în curs de constituire, *frazeologia* nu are încă o poziție foarte clară în ansamblul diverselor ramuri ale ştiinței limbii. Th. Hristea consideră că *adevărata bogăție a unei limbi este dată, în mare măsură, şi de bogăția ei frazeologică.* Autorul afirmă că, după „tezaurul lexical” propriu-zis, cel „frazeologic” permite clasificarea unei limbi printre idiomurile sărace, bogate sau foarte bogate.

Având în vedere marele număr de frazeologisme, care se folosesc în cele mai variate domenii de activitate, se poate spune că studiul frazeologiei ne pune în contact cu istoria, cultura şi civilizația poporului nostru sau ale altor popoare într-o măsură incomparabil mai mare decât o fac studiul foneticii şi cel al structurii gramaticale. Dintre diversele compartimente ale limbii, numai vocabularul propriu-zis şi frazeologia sunt, de fapt, expresia culturii şi a civilizației, pentru că numai ele reflectă nemijlocit schimbările care se produc în societate.

14.2. Obiectul de investigație al frazeologiei

- Îmbinările constante de cuvinte sau
- Grupurile sintactice stabile sau
- Grupuri frazeologice sau
- Unități frazeologice sau
- Frazeologisme.

În lucrările lexicografice, i se atribuie lui *frazeologie* numai două sensuri: 1. „Fel propriu unei limbi sau unui scriitor de a construi frazele”, 2. „Vorbărie fără conținut, care ascunde sărăcia de idei, vorbe goale şi umflate; pălăvrăgeală”. La aceste două sensuri trebuie să-l adăugăm pe cel de „disciplină lingvistică al cărei obiect de cercetare îl constituie *unitățile frazeologice* dintr-o limbă dată (ori dintr-un grup de limbi)”.

Obiectul de cercetare al frazeologiei îl constituie *îmbinările constante de cuvinte* sau *grupurile sintactice stabile*. Uneori, astfel de îmbinări lexicale constante mai sunt numite *sintagme stabile, unități sintagmatice* sau *grupuri frazeologice.* În ultimele decenii, majoritatea cercetătorilor obişnuiesc să le numească *unități frazeologice* sau *frazeologisme*.

Precum vom vedea imediat, *unitățile frazeologice* se opun *îmbinărilor libere de cuvinte* sau *grupurilor sintactice libere*, numite astfel pentru că iau naştere în procesul comunicării verbale.

Termenul de ***unitate frazeologică*** a fost folosit, pentru prima oară, de către stilisticianul elvețian Charles Bally în *Précis de stylistique* (1905). De la Bally, acest termen a fost preluat de V. Vinogradov şi de alți lingvişti ruşi.

Ceea ce au comun toate unitățile frazeologice dintr-o limbă dată e faptul că sunt combinații stabile de două sau mai multe cuvinte, cu un *sens unitar*. Aceasta înseamnă că ele denumesc un singur obiect, o singură însuşire, o singură acțiune, un proces sau un fenomen unic etc. În ordine alfabetică, cităm câteva exemple dintre cele mai variate: *artist emerit, astm bronşic, bal mascat, bătaie de joc, câştig de cauză, copil din flori, gazetă de perete, lăptişor de matcă, lună de miere, măr crețesc, metabolism bazal, porc mistreț, punct de vedere, retribuție tarifară, sobă de teracotă, stațiune balneară, şef de cabinet, țap ispăşitor, verde de Paris* etc. Altele au valoare adjectivală, de exemplu: *ca din topor* „grosolan”, *într-o ureche* „smintit, țicnit, scrântit”, *în doi peri* „echivoc, evaziv”, *cu nasul în jos* „ruşinat”, *cu nările în vânt* „mândru, încrezut”, *slab de înger* „fricos, timid”, *tras de păr* „forțat, neconvingător”, *tobă de carte* „foarte învățat” ş.a.m.d.

- *Grupurile sintactice stabile* se opun *îmbinărilor libere de cuvinte*, care iau naştere în procesul comunicării verbale.
- Termenul de *unitate frazeologică* a fost utilizat pentru prima dată de către stilisticianul elvețian Charles Bally în lucrarea *"Precis de stylistique"*.
- Termenul a fost preluat de către V.Vinogradov şi de alți lingvişti sovietici, care l-au numit *frazeologhiceskaia edinița*, sau *frazeologhizm*.
- Apoi a fost împrumutat din rusă de mai multe limbi europene, inclusiv româna.

Comparați:

Frazeologism **Lexemă**

- *bătaie de joc* = *batjocură,*
- *a bate câmpii* = *a hoinări ,*
- *bun de gură* = *vorbăreț,*
- *a tăia frunze la câini* = *a hoinări ,*
- *tras ca prin inel* = *subțire,*
- *câtă frunză şi iarbă* = *mult,*
- *cu noaptea-n cap* = *devreme etc.*

Frazeologismele sunt combinații stabile de 2 sau mai multe cuvinte cu un singur sens unitar, care denumesc un singur obiect, o singură însuşire, o singură acțiune, un proces sau fenomen unic; ele există deja în limbă, sunt utilizate şi sunt percepute ca unități distincte pentru că s-a realizat sudura elementelor componente.

Îmbinări libere	**Frazeologisme**
Apă caldă	Apă minerală
Apă rece	Apă oxigenată
Apă îngheţată	Apă de colonie
Apă fiartă	Apă regală
Apă curată	Apă de toaletă
Artist talentat	Artist plastic
Artist începător	Artist al poporului
Artist ratat	Artist emerit

14.3. Clasificarea frazeologismelor

- A fost efectuată de mai mulţi cercetători în mod diferit şi după diferite criterii:

1. După gradul de contopire – ***unităţi frazeologice*** **şi** ***idiome***. Pentru a înţelege sensul unei unităţi frazeologice nu e suficient să cunoaştem sensul cuvintelor componente: *a se da de gol, a se face de ruşine.*

2. Locuţiuni – au echivalent un singur cuvânt.

- Verbale: *a trage pe sfoară = a păcăli,*
a trage sforile = a unelti.
- Adverbiale: *de mântuială = superficial, grăbit, prost,*
ce mai încolo şi încoace = pe scurt, în concluzie.

3. Idiomele sau expresiile idiomatice, din limba greacă înseamnă particularitate, expresie specifică, o construcţie sintactică, specifică pentru o limbă şi care are un anumit sens numai când e luată în întregime.

Locul componentelor nu poate fi schimbat: *a-şi lua inima în dinţi = a îndrăzni, a fi cu stea în frunte = a fi deosebit* etc.

Clasificarea lui V.Vinogradov

1. Expresii idiomatice – nu sunt motivate, ci spontane. Particularitatea fuziunii este indivizibilitatea semantică.
2. Unități frazeologice – echivalente potențiale ale cuvintelor. Structura sensurilor este complicată (vîmîti golovu – namîliti golovu).
3. Îmbinări frazeologice – nu sunt unități semantice absolute. Cuvintele componente care nu au sens independent permit substituirea şi suportul sinonimic (besprosîpnîi - besprobudnîi).

Clasificarea lui Gh.Colțun

- 4 clase corespondente cu părțile de vorbire:

1. Frazeologisme substantivale: *boț cu ochi, boboc de fată, talpa iadului, vorbă de clacă* etc.

2. Frazeologisme adjectivale: *a fi numai ochi şi urechi, a avea limba de un cot, bun de gură* etc.

3. Frazeologisme verbale: *a înghiți găluşca, a-şi pune obrazul, a se da la brazdă, a-şi scuipa sufletul, a pune degetul pe rană* etc.

4. Frazeologisme adverbiale: *de râsul lumii, cu vârf şi îndesat, de-a binelea, calea-valea* etc.

Clasificarea idiomelor după proveniența lor

1. Idiome istorice – provin de la un fapt istoric: *Vodă da şi Hâncu ba, a se face mort în popuşoi, a-şi aprinde paie în cap* etc.
2. Idiome profesionalisme din limbajul țărănesc, din cel al vânătorilor, din mediul muzicienilor etc: a se simți cu musca pe căciulă, a lua la ochi, somn iepuresc, a ține isonul, a schimba placa.

3. Idiome caracterologice – în baza unor trăsături ale caracterului: *a fi sub papuc, a se teme şi de umbra lui, a ajunge cu cineva la cuțite.*

4. Idiome livreşti – expresii din opere literare: *a fi cu pufuşor pe botişor, a se lupta cu morile de vânt, a fi sau a nu fi*.

5. Idiome cu caracter terminologic: *mărul lui Adam, piatra de încercare, mărul lui Newton, tabula rassa*.

6. Idiome păstrate în forma originală: *dum spiro spero, fugit irreparabile tempus, alma mater, nota bene*.

7. Idiome mitologice: *călcâiul lui Ahile, patul lui Procust, a arunca mărgăritare înaintea porcilor, firul Ariadnei*.

8. Idiome legate de personalități antice: *a trece Rubiconul, calul Troian, biruința lui Pyrus*.

XV. STILURILE FUNCȚIONALE ALE LIMBII

15.1. Noțiune de stil funcțional

- Stilul funcțional este o variantă a limbii care îndeplineşte funcții de comunicare într-un domeniu de activitate determinat .
- Orice stil funcțional apare ca un model care exercită o anumită presiune asupra conştiinței vorbitorilor .

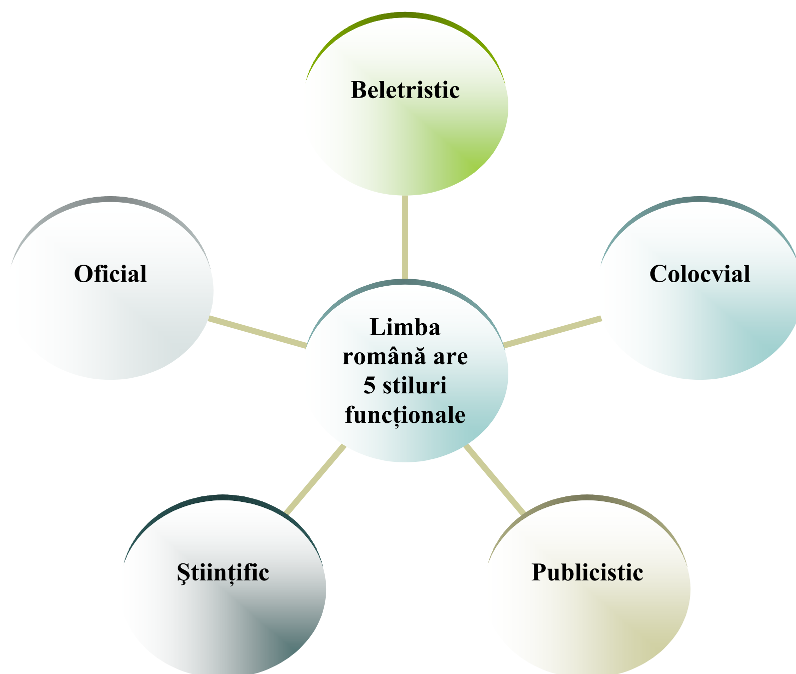

Figura 15.1. Stilurile funcționale.

15.2. Stilul tehnico-ştiinţific

• Se utilizează în lucrările care conţin informaţii asupra unor obiecte, fenomene, fapte, investigaţii, cercetări, caractere tehnice etc, adică în lucrările ştiinţifice;

• comunicarea este lipsită de încărcătură afectivă; accentul cade pe comunicare de noţiuni, cunoştinţe, idei etc., astfel că funcţia limbajului este cognitivă;

• CUPRINDE: articole ştiinţifice, lucrări de specialitate scrise de cercetători, savanţi, persoane creditabile în domeniul ştiinţific.

• Textele ştiinţifice urmăresc să exploreze, să explice, să argumenteze cunoştinţe faptice.

CARACTERISTICI:

- are funcţie exclusiv referenţială;
- transmite informaţii ştiinţifice, tehnice, utilizate pe baza unor raţionamente logice, deductive, argumentate;
- se folosesc multe neologisme;
- conform tipului de discurs: nonficţional, argumentativ, descriptiv, explicativ;
- conform funcţiei mesajului (scop): informare, educare, publicitar (funcţie colaterala întâlnită la textele de escorta de tip prefeţe, cuvânt înainte);
- conform încărcăturii emoţionale a mesajului: critic, polemic, neutru;
- folosirea cuvintelor monosemantice, a termenilor;
- claritatea exprimării , precizie, corectitudine;
- utilizarea sensului propriu al cuvântului;
- un grad mare de tranzitivitate;
- utilizarea unor abrevieri, simboluri, semne convenţionale, formule stereotipe.

Texte ştiinţifice

- analiza ştiinţifică (filozofică , economică , politică, botanică etc.) ;
- studiul ştiinţific;
- comunicarea ştiinţifică;

- referatul ştiinţific; eseul ştiinţific.

15.3. Stilul oficial-administrativ

Îndeplineşte funcţia de comunicare în sfera relaţiilor oficiale .
În ordinea frecvenţei şi a importanţei apar următoarele modalităţi de comunicare : monologul scris (în documente şi acte oficiale),
monologul oral (cuvântări în ocazii oficiale),
dialogul scris(corespondenţa oficială),
dialogul oral (în relaţiile oficiale dintre instituţii şi public).

Caracteristici :

- stricta respectare a normelor limbii literare : corectitudinea fonetică , gramaticală , ortografică , lexicală şi grafică ;
- caracter obiectiv , impersonal ; comunicările (scrise sau orale) sunt neutre expresiv , lipsite de încărcătură afectivă ;
- accesibilitatea , claritatea şi precizia : comunicările oficiale nu permit decât o singură interpretare ;
- absenţa oricărei nuanţe afective , prezenţa formalismului , a exprimării rigide ; lipsesc lexicul afectiv , mijloacele de expresie figurată , epitetele apreciative ;
- specificitatea acestui stil o dă utilizarea unor clişee lingvistice de tipul : ***„Subsemnatul ..... ; „ In conformitate ...„ ; „ Conform hotărârii ...„*** etc;
- predomină : formele verbale impersonale , verbele la viitor, diateza reflexivă ***„ se vor lua masuri„ ; „ se aduce la cunoştinţă „ etc.***

Texte oficiale

- darea de seamă ;
- procesul - verbal ;
- planul de muncă ;
- nota informativă;
- raportul ;
- declaraţia ;
- referatul ;

- memoriul de activitate ;
- autobiografia ; cererea etc.

15.4.Stilul beletristic

- Are drept domeniu de manifestare domeniul esteticului.
- În stilul artistic transmiterea informației este corelată cu efectul produs de o anumită formă de transmitere a informației asupra destinatarului.
- Forma devine element esențial şi modelator în transmiterea informației ; forma, ca expresie a unui conținut determinat, este unică şi irepetabilă.
- CUPRINDE: operele literare în proză, versuri şi operele dramatice; tot aici pot fi incluse eseurile, jurnalele, memoriile, amintirile.

CARACTERISTICI:

- libertatea pe care autorul şi-o poate lua în raport cu normele limbii literare;
- contrastul dintre sensul denotativ şi sensul conotativ al cuvintelor (în special în poezie, prin modul neobişnuit în care se folosesc cuvintele);
- caracterul individualizat al stilului;
- unicitate şi inovare a expresiei;
- bogăție lexicală - din punct de vedere statistic;
- sensuri multiple ale aceluiaşi cuvânt;
- înglobează elemente din toate stilurile funcționale, dar şi din afara limbii literare (arhaisme, regionalisme, elemente de argou, elemente de jargon).

Calitățile generale ale stilului:

- Claritate: exprimarea clară a gândurilor şi a sentimentelor.
- Proprietăți: utilizarea mijloacelor lingvistice adecvate pentru exprimarea gândurilor şi sentimentelor.
- Corectitudine: respectarea normelor limbii în organizarea comunicării.

- Precizia: utilizarea riguroasă a termenilor în organizarea enunțurilor.
- Puritatea: utilizarea mijloacelor lingvistice admise de limba literară.

15.5. Stilul publicistic

Este stilul prin care publicul este informat, influențat şi mobilizat într-o anumită direcție în legătură cu evenimentele sociale şi politice, economice, artistice etc. Modalitățile de comunicare sunt: monologul scris (în presă şi publicații), monologul oral (la radio şi televiziune), dialogul oral (dezbaterile publice) , dialogul scris (interviuri consemnate scris).

Caracteristici :

- contopirea celor 2 componente - intelectuală şi afectivă , tranzitivă (obiectivă , informativă) şi reflexivă (subiectivă , afectivă), în vederea îndeplinirii sarcinilor de informare şi formare de convingeri ;
- caracterul eterogen şi mobil, deoarece se situează în mijlocul realității cotidiene ;
- apelează la elemente specifice celorlalte stiluri, datorită ariei tematice foarte mare şi largi pe care o cuprinde mass-media ;
- dintre trăsăturile proprii beletristicii, amintim : receptivitatea la termenii ce denumesc noțiuni noi (neologisme), preocuparea pentru inovația lingvistică (creații lexicale proprii), utilizarea unor procedee menite a stârni curiozitatea cititorilor; titluri eliptice , adeseori formate dintr-un singur cuvânt, construcții retorice (repetiții, interogații, enumerații, exclamații etc.); utilizarea largă a sinonimelor; tendințele de aglomerare sintactică; tendința eliminării conjuncțiilor copulative .

Texte

- articolul ;
- cronica ;
- reportajul ;
- foiletonul ;

- interviul ;
- masa - rotundă ;
- ştirea ;
- anunțul publicitar etc .

15.6.Stilul colocvial (familiar)

- Este stilul comunicării obişnuite dintre oameni , într-un anumit mediu socio-profesional.
- Modalitățile de comunicare sunt :dialogul oral (cea mai frecventă), dialogul scris (schimb de scrisori), monologul scris (notițe, jurnal intim), monologul oral (relatări şi anecdotică, urări, felicitări şi toasturi).
- Întrebuințarea acestui stil este generală, este singurul stil ,, stăpânit,, de toți vorbitorii şi însuşit treptat încă din primii ani de viață .
- Este unicul stil în care este posibilă şi se realizează dezvoltarea spontană , neintenționată a limbii.

Caracteristici :

- naturalețea, relaxarea, degajarea în exprimare: comunicarea nu se supune unor,, reguli,, - factori de constrângere şi control în alte stiluri ale limbii;
- continua oscilare între economie şi abundența în exprimare;
- Economia se manifestă prin întrebuințarea clişeelor lingvistice, a abrevierilor de tot felul, dar mai ales prin elipsă, ca urmare a vorbirii dialogate, precum şi prin mijloace extralingvistice (mimica, gestica) care permit întreruperea comunicării, restul fiind sugerat.
- Abundența în exprimare este materializată prin repetiție, prin utilizarea zicalelor, proverbelor, locuțiunilor şi expresiilor, prin evitarea cuvintelor abstracte care sunt substituite prin perifraze .

- încărcătura emoțională: comunicările sunt pe de o parte expresia directă a stărilor emoționale, pe de altă parte, ele urmăresc să impresioneze pe destinatar . Lingvistic, această trăsătură este concretizată prin întrebuințarea diminutivelor şi augmentativelor, a cuvintelor peiorative, a superlativelor populare şi a unor sintagme afective etc.
- înclinație spre satiră şi umor, exprimată printr-o varietate de procedee: porecle, contaminări („ Bine-ai venit nepurcele ! „) , calambur („ Ai ieşit la vânătoare de lei ?), unități neologice (Curat murdar !);
- conform specificului discursului: discurs ficțional/ stil artistic, discurs nonficțional/ stil ştiințific;
- recurge la elemente suprasegmentale (ton, gestică, mimică);
- are o mare încărcătură afectivă;
- regulile gramaticale pot fi încălcate;
- pot fi folosite elemente de argou sau jargon;
- sunt folosite particularități regionale sau socio-profesionale;
- se realizează dezvoltarea spontană, neintenționată a limbii;
- un anume grad de afectivitate;
- folosirea unor formule de adresare, pentru implicarea ascultătorului;
- simplitate, degajare si naturalețe.

BIBLIOGRAFIE

1. ALEXANDRU GRAUR. *Introducere în lingvistică*. Bucureşti, 1972.
2. LUCIA WALD. *Tratat de lingvistică generală*. Bucureşti, 1971.
3. CICERONE POGHIRC. *Introducere în lingvistică.* Bucureşti, 1972.
4. ELENA SLAVE. *Tratat de lingvistică generală.* Bucureşti, 1971.
5. ALEXANDRU IONAŞCU. *Introducere în lingvistică*. Bucureşti, 1971.
6. ŞTEFAN GIOSU. *Dialectologie română.* Bucureşti, 1977.
7. FELICIA VANŢ –ŞTEF. *Introducere în lingvistică.* Bucureşti, 1972.
8. EUGENIO COŞERIU. *La geografia lingvistică.* Montevideo, Universitad, 1955.
9. TULLIO DE MAURO. *Introducere în semantică.* Bucureşti, 1978.
10. KARL VOSSLER. *Din lumea romanică.* Bucureşti, 1986.
11. FERDINAND DE SAUSSURE. *Curs de lingvistică generală.* Universitatea, Bucureşti, 1977.
12. LEONARD BLOOMFIELD. *Language.* London, 1965.
13. MARIA MANOLIU MANEA. *Structuralismul lingvistic*. Bucureşti, 1978.
14. ION COTEANU. *Limba română contemporană.* Bucureşti, 1985.
15. R.H.ROBINS. *General Linguistics. An Introductory Survey.* London, 1967.
16. ION COTEANU. *Elemente de lingvistică structurală*. Bucureşti, 1967.
17. EMANUIL VASILIU. *Fonologia limbii române.* Bucureşti, 1965.
18. VALERIA GUŢU–ROMALO. *Morfologia structurală a limbii române.* Bucureşti, 1966.

19. VALERIA GUŢU–ROMALO. *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări.* Buc.,1973
20. GABRIELA PANĂ DINDELEGAN. *Sintaxa limbii române*. Partea I. Sintaxa grupului verbal. Bucureşti, 1976.
21. EMANUIL VASILIU ŞI SANDA GOLOPENŢIA–ERETESCU. *Sintaxa transformaţională a limbii române.* Bucureşti, 1969.
22. ANGELA BIDU–VRÂNCEANU. *Structura vocabularului limbii române contemporane.* Bucureşti, 1968.
23. FRANÇAIS LATRAVERSE. *La pragmatique*. Bruxelles, 1987.
24. ALEXANDRA CORNILESCU ŞI DUMITRU CHIOŢAN. Elements of English Sentence Pragmatics. Bucureşti, 1965.
25. IONESCU, EMIL. *Manual de lingvistică generală*. Editura ALL, Bucureşti 1997.
26. FILLMORE, C. J. *The case for case*. In: Bach, E., and B.T. Halms (eds.), Universals in linguistic theory. NY, Chicago, San Francisco, 1968.
27. EUGEN COŞERIU, *Tipologia limbilor romanice*, în Eugen Coşeriu, *Prelegeri şi conferinţe*, Iaşi, 1994: 119-144.
28. ANGELA BIDU-VRĂNCEANU, CRISTINA CĂLĂRAŞU, LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU, MIHAELA MANCAŞ, GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, 2001.
29. COLŢUN GH. *Frazeologia limbii române* – Chişinău , 2000.
30. www.wikipedia.org
31. http://tecfa.unige.ch/~tognotti/staf2x/saussure.html
32. http://kinosemiotika.narod.ru/sossyur.htm
33.http://www.mnsu.edu/emuseum/information/biography/abcde/bloomfield_leonard.html
34. www.ro.wikipedia.org/wiki/Limbile_indo-europene
35. http://www.ad2000.org/people/index.htm
36.http://www.ucdc.info/cd/doc/1223/Introducere%20in%20lingvistica%20generala%20-%20tematica.pdf
37. http://ro.wikipedia.org/wiki/August_Wilhelm_Schlegel
38. http://ebooks.unibuc.ro/filologie/dominte/1.htm

39. http://www.scribd.com/doc/3621473/Eugeniu-Coseriu-Lectii-de-lingvistica-generala
40. http://www.didactic.ro/files/1/0lrc.pdf
41. http://ro.wikipedia.org/wiki/Morfologie_(lingvistică)
42. http://ro.wikipedia.org/wiki/Sintaxă
43. http://ebooks.unibuc.ro/filologie/dominte/8.htm
44.http://www.referatele.com/referate/romana/online25/php
45. http://www.ecursuri.ro/referate/referate.php?report=stilul-functional
46. http://www.limba-romana.net/cautari/polisemia+cuvintelor

CUPRINS: